

האוניברסיטה העברית בירושלים
הפקולטה למדעי החברה
בית הספר ע"ש פדרמן למדיניות ציבורית וממשל

העם דורש צדק שיתופי:
השוואה בין שיתוף הציבור בוועדה לשינוי
כלכלי-חברתי ובין שיתוף הציבור בצוות
ספיבק-יונה

המחאה החברתית של קיץ 2011 כמקרה בוחן

עבודת גמר לתואר מוסמך במדיניות ציבורית וממשל
בהדרכת ד"ר גלית כהן - בלנקשטיין

מגישה: שירי שניצקי, ת.ז. 300434263

דצמבר, 2013

תקציר

קיץ 2011 בישר את תחילתה של מחאה אזרחית נרחבת, שנעדרה מהנוף הציבורי שנים לא מעטות. מחאה חברתית זו הביאה להקמתה של הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, ועדת מומחים בהשתתפות פקידי ציבור בכירים ונציגי ציבור שנדרשה להגיש המלצותיה לצמצום יוקר המחיה. לצידה, קמה "ועדת צל", ביוזמת אנשי אקדמיה ואנשי החברה האזרחית, צוות ספיבק-יונה, שלקח את המושכות וביקש לייצר אלטרנטיבה לוועדה הממשלתית. שני הצוותים ביצעו תהליך לשיתוף ציבור על מנת להביא לידי ביטוי את דרישות המוחים בהמלצותיהם.

מחקר זה ביקש לבדוק במה נבדל תהליך שיתוף ציבור המבוצע בידי הממשלה, תהליך שיתוף ממסדי לעומת תהליך שיתוף שאינו ממסדי, בידי גופים חוץ – ממסדיים ומדוע הם שונים זה מזה. המחקר איכותני ובוצע באמצעות ראיונות עומק חצי-מובנים בהשתתפות חברים נבחרים מן הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי וצוות ספיבק-יונה.

ממצאי המחקר הראו כי שתי הוועדות ביצעו את תהליך שיתוף הציבור במסגרת עבודתן ממניעים שונים: הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי ביצעה את שיתוף הציבור מתוך ניסיון לזכות באמון הציבור מחדש עבור ממשלת ישראל. לעומת זאת, צוות ספיבק-יונה ניסה לקבל לגיטימציה מהציבור, על מנת לייצג את המוחים מול הממשלה ומול הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי. ההנחה לפיה שיתוף הציבור שבוצע במסגרת צוות ספיבק-יונה העניק כוח משמעותי יותר לציבור, התבררה להיות לא מדויקת. שיתוף המבוצע בידי מסגרת ממסדית יבטא את דרישות הציבור במידה גדולה יותר משיתוף חוץ-ממסדי, מפני שמטרתו לזכות באמונו של ציבור מחדש. הגוף הממסדי יהיה מוכן "להקריב" יותר למען הציבור, על מנת לזכות מחדש באמונו.

חשיבות המחקר היא בכך שטרם נעשתה השוואה עד היום בספרות בין שיתוף ציבור המבוצע במסגרת ממסדית ובין שיתוף הציבור הנעשה במסגרת חוץ ממסדית. התנאים הייחודיים שנוצרו בקיץ 2011 אפשרו את ההשוואה בין שני תהליכי השיתוף, את בחינת ההבדלים ביניהם ואת המוטיבציות שהניעו את ביצוע תהליך השיתוף בכל אחד מן המקרים.

הקדמה

ראשית, אבקש להודות לחברי הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי וצוות ספיבק-יונה ששיתפו פעולה והסכימו להקדיש מזמנם היקר למחקר זה.

תודה רבה לד"ר גלית כהן-בלנקשטיין על ההנחיה וההכוונה הסבלנית והמכילה במשך השנתיים האחרונות.

תודה לד"ר גלעד רוזן שידע להיות מגדלור אקדמי וגם פנס מכוון במהלך הכתיבה. תודה גדולה לאילנה שפייזמן, על האכפתיות, ההקשבה וסדנת התזה החשובה.

למשפחתי היקרה ולחבריי על התמיכה, העזרה, הסבלנות ובעיקר הדחיפה - תודה ממעמקי ליבי. תודה אחרונה לאלי, שהיית שם בשבילי ברגעי השפל וברגעי השיא.

תוכן עניינים

2.....	תקציר.....
6.....	מבוא.....
פרק 1 - סקירת הספרות	
9.....	1. רקע – דמוקרטיה משתתפת.....
9.....	1.1. עליית רעיון הדמוקרטיה המשתתפת.....
10.....	1.2. הצדקות נורמטיביות לדמוקרטיה משתתפת.....
11.....	2. שיתוף ציבור.....
11.....	2.1. מהו שיתוף ציבור?.....
12.....	2.2. מטרות לשיתוף ציבור.....
13.....	2.2.1. לגיטימיות כמטרה מרכזית בתהליכי שיתוף ציבור.....
14.....	2.3. רמת מעורבות הציבור בתהליכי שיתוף.....
15.....	2.4. מעורבותם של מומחים בתהליכי שיתוף ציבור.....
16.....	2.5. תפיסות אידיאולוגיות בדבר מקומה של המדינה כמאפיינים שיתוף ציבור.....
17.....	2.6. שיתוף ציבור באמצעים טכנולוגיים.....
18.....	3. שיתוף ציבור במסגרות ממסדיות לעומת חוץ ממסדיות.....
18.....	3.1. שיתוף ציבור ממסדי.....
20.....	3.1.1. הרכב המשתתפים בשיתוף ציבור ממסדי.....
21.....	3.1.2. רמת הכוח המועברת למשתתפים בתהליך שיתוף ציבור ממסדי.....
21.....	3.2. שיתוף ציבור חוץ ממסדי – בקרב החברה האזרחית.....
21.....	3.2.1. החברה האזרחית ומקומה במשחק הדמוקרטי.....
24.....	3.2.2. הרכב המשתתפים בתהליכים פוליטיים חוץ ממסדיים.....
24.....	4. שיתוף הציבור בישראל.....
25.....	4.1. קושי בהערכת מיזמים לשיתוף ציבור בעולם ובישראל.....
26.....	4.2. מקרה הבוחן ביחס לסקירת הספרות.....
28.....	שאלת המחקר וההשערות.....
32.....	פרק 2 – מתודולוגית המחקר.....
32.....	1. רקע.....
33.....	2. המודל לניתוח.....
35.....	3. מערך המחקר.....
35.....	3.1. שיטת המחקר.....
36.....	3.2. איסוף הנתונים.....
38.....	3.3. שיטת הניתוח.....
38.....	3.4. אוכלוסיית המחקר.....
41.....	3.5. סוגיות מתודולוגיות.....

פרק 3 – ניתוח הממצאים.....	43
א. הוועדה לשינוי כלכלי חברתי.....	43
1. מאפייני מסגרת שיתוף הציבור בוועדה לשינוי כלכלי- חברתי.....	43
1.1 ממסדיות.....	43
1.2 הרכב חברי הוועדה.....	44
1.3 אידיאולוגיה.....	46
1.4 המוטיבציה לשיתוף ציבור.....	47
2. אופי השיתוף בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי.....	49
2.1 מטרות השיתוף.....	49
2.2 היקף השיתוף.....	50
2.3 הרכב המשתתפים.....	52
2.4 מידת הכוח שהועברה למשתתפים בעת התהליך.....	55
2.5 כמות המשאבים.....	56
2.6 הנהגה מובילה.....	57
3. צוות ספיבק יונה.....	58
מאפייני מסגרת השיתוף בצוות ספיבק יונה.....	58
3.1 חוץ ממסדיות.....	59
3.2 הרכב חברי הצוות.....	59
3.3 אידיאולוגיה.....	62
3.4 המוטיבציה לשיתוף ציבור.....	63
4. אופי השיתוף שבוצע בצוות ספיבק יונה.....	66
4.1 מטרות השיתוף.....	66
4.2 היקף השיתוף.....	68
4.3 הרכב המשתתפים.....	71
4.4 מידת הכוח שהועברה למשתתפים בעת התהליך.....	73
4.5 כמות המשאבים.....	76
4.6 הנהגה מובילה.....	77
פרק 4 – דיון ומסקנות.....	80
סיכום.....	88
ביבליוגרפיה.....	93
נספחים.....	102

מבוא

שיתוף ציבור הפך למהלך פופולרי עד מאוד בקרב ארגונים ממסדיים בשני העשורים האחרונים, ואף שולב במהלכים שונים בקרב ממשלות רבות ברחבי העולם. ישראל הצטרפה בשלב מאוחר יותר ומאז תחילת שנות ה-2000 מפעילה תהליכי שיתוף ברמה הארצית. קודם לכן, התקיימו בישראל תהליכי שיתוף ציבור בעיקר בהיבטים תכנוניים, ברמה המקומית והאזורית. משהתחילו תהליכי שיתוף הציבור ברמה הארצית, הופעלו תחילה בידי המגזר השלישי ורק בהמשך במסגרת הממשלה.

בשנת 2001 הפעיל מרכז ציפורי לחינוך אזרחי את ועידת האזרחים הראשונה שעסקה בתחום האבטלה, לאחר מכן ב-2002 ועידת אזרחים בתחום התחבורה וב-2004 את פרלמנט הבריאות ביוזמת משרד הבריאות. "ועדת סל התרופות" (או בשמה הרשמי: "הוועדה הציבורית להרחבת סל שירותי הבריאות") הפועלת במסגרת משרד הבריאות, גם היא ועדה המאופיינת בשיתוף ציבור ופועלת בישראל משנת 1998.

במחקר זה, מבוצעת השוואה בין שיתוף הציבור שנעשה במהלך קיץ 2011 בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, ועדה שהוקמה ביוזמתה של הממשלה ובין צוות ספיבק-יונה, צוות שהוקם בידי אנשי אקדמיה, אנשי ארגונים חברתיים, עמותות ואזרחים. צוות ספיבק-יונה אומץ בידי מנהיגי המחאה החברתית של קיץ 2011 כצוות המייצג את הציבור המוחה אל מול הממשלה על מנת שיעמיד בפניה אלטרנטיבה להמלצות שיוגשו בידי הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי. אם כן, נוצרה הזדמנות פז לבצע מחקר על מקרה בוחן ייחודי בנוף הישראלי, בו בחרה הממשלה לבצע שיתוף ציבור רחב היקף והחברה האזרחית התאחדה גם היא לשם גיבוש מסקנות ולשינוי הלך הרוח.

כפי שצוין, התנאים בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי וצוות ספיבק-יונה היו כמעט זהים: שניהם פעלו באותה תקופה, כללו אנשים המומחים בתחומם בין אם מתחום האקדמיה ובין אם בעלי רקע מקצועי רלוונטי ועבדו למטרות זהות: הגשת המלצות בתחומים הנוגעים ליוקר המחיה, לדיוור ואספקת שירותים ציבוריים. כך, נוצרו תנאים ייחודיים למחקר בנושא ולהשוואה בין שיתוף ציבור במסגרת ממסדית, ממשלתית במקרה זה, לעומת שיתוף חוץ-ממסדי בקרב צוות שקם כמעט ללא כוונה תחילה, בהתנדבות מלאה ובהשתתפות מומחים ואנשי מקצוע בתחומי הכלכלה והחברה.

בדו"ח המסכם שהגישה לעיון הממשלה, פרסמה הוועדה לשינוי חברתי כלכלי פרק שלם הנוגע לשיתוף הציבור. בין המלצותיה, כתבה כי על הממשלה לאמץ ערוצי הידברות עם הציבור הרחב במתכונת של דמוקרטיה השתתפותית, בעת שמבקשת לדון על גיבוש מדיניות הנוגע לציבור. היא נימקה זאת בכך שפעולה זו מאפשרת זרימה של רעיונות ושיקוף מצבו של האזרח מול הממשלה, מגבירה את השייכות ומצליחה לחזק את הדמוקרטיה. כמו כן, נטען כי ההידברות מאזנת את האינטרסים של הציבור מול גורמים כלכליים ועוצמתיים שיש להם גישה והשפעה ישירה על מקבלי ההחלטות. בדו"ח ספיבק-יונה שפורסם כשנה לאחר פרוץ המחאה, לא קיימת התייחסות ישירה לשיתוף הציבור שבוצע במסגרתו. יחד עם זאת, הוא מתייחס לעיצוב מנגנוני הידברות שונים. הדו"ח לא מפרט את האופן שבו השפיע תהליך שיתוף הציבור על המלצותיו, אך ניתן להניח הנחת היסוד המשערת שתהליך שיתוף הציבור הביא את חברי הוועדה להיחשף למידע שלא היה קיים ברשותם קודם לכן.

הספרות מציבה את החברה האזרחית ברמות שונות אל מול הממסד בכל הנוגע לתחום שיתוף ציבור. ראשית, החברה האזרחית יכולה לשמש כשחקנית מן המניין במסגרת תהליך ממסדי של שיתוף ציבור, המבוצע בידי גורם רשמי, ממשלתי בדרך כלל (Greenwood, ; Calhoun, 2011). במצב אחר, יכולה החברה האזרחית ליזום בעצמה שיתוף ציבור, במסגרת שאיננה ממסדית (בעיקר בכדי להשיג לגיטימציה אל מול הממסד, בכדי שיהיה תוקף לשיתוף ולתוצאותיו (Cohen-Blankshtein, Ron & Gadot-Perez, 2013). סקירת הספרות מדגימה כי קיים פער בהתייחסות לארגוני החברה האזרחית, עמותות וגופים חוץ ממסדיים כגופים המבצעים בעצמם תהליכים של שיתוף ציבור ותיאור של תהליכיהם. יתר על כן, ספרות העוסקת בהשוואה בין תהליכי שיתוף ממסדיים אל מול תהליכי שיתוף חוץ-ממסדיים לא נמצאה במסגרת המחקר.

מטרת המחקר היא לבחון את ההבדלים בין שיתוף ציבור המתקיים במסגרת ממסדית, קרי ממשלתית במקרה זה, אל מול שיתוף ציבור המתקיים במסגרת חוץ-ממסדית ולהבין ממה נובעים ההבדלים בין התהליכים. הדבר חשוב הן עבור הממשלה והן עבור ארגוני החברה האזרחית, משום שהתוצאות השיתוף משתקפות בהמלצות הוועדה והצוות, והן שונות זו מזו בשני המקרים.

שאלת המחקר הינה: במה נבדל שיתוף הציבור שבוצע בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי (ועדת טרכטנברג) מתהליך שיתוף הציבור שנעשה במסגרת צוות ספיבק-יונה, ועדת "הצללים" של

הוועדה ממשלתית? המשתנים המסבירים שנבחנו במחקר זה מציירים את מסגרת השיתוף בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי ובצוות ספיבק יונה וכוללים את מידת הממסדיות, המוטיבציה לשיתוף, הרכב חברי הוועדה והאידיאולוגיה השלטת בוועדה. המשתנים המוסברים, המסייעים לתאר את אופי השיתוף הנובע ממסגרת השיתוף הם: מטרות השיתוף, הרכב המשתתפים, היקף השיתוף, מידת הכוח שהועברה למשתתפים בעת התהליך, כמות המשאבים והמנהיגות.

המחקר הוא אמפירי ובוצע בשיטה איכותנית, באמצעות ראיונות עומק חצי-מובנים עם חברי ועדה נבחרים. הבחירה בראיונות עומק חצי-מובנים עם חברי ועדה נבחרים בשתי הוועדות, נבעה מרצון להגיע למידע אליו ניתן להגיע בעיקר באמצעות שיחה ארוכה. במסגרת המחקר רואיינו 21 חברי ועדה וצוות. מן הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי רואיינו 9 חברי ועדה ומצוות ספיבק-יונה רואיינו 12 חברי צוות לנוכח מספר החברים השונה של חברי הוועדה והצוות וניסיון להביא לייצוגיות מקסימלית.

במחקר חמישה פרקים עיקריים: בפרק הראשון נסקרת הספרות הקיימת בתחום שיתוף הציבור במסגרת ממסדית ושיתוף הציבור במסגרת חוץ ממסדית. הפרק מבקש להעניק תשתית תיאורטית מבוססת לשיתוף הציבור הן בקרב גופים רשמיים והן בקרב ארגוני חברה אזרחית למשל, המקיימים תהליכי שיתוף. כמו כן, בפרק זה מוצגות גם השערות המחקר. הפרק השני מציג את מתודולוגיית המחקר של מקרה הבוחן לשיתוף הציבור במחאה החברתית במהלך קיץ 2011. הפרק השלישי מתמקד בניתוח הראיונות על פי התיאוריה שהוצגה פרק קודם לכן. הפרק הרביעי דן בממצאים העולים מתוצאות ניתוח שני תהליכי השיתוף תוך אישוש או דחיית השערות המחקר. בפרק החמישי יוצגו המסקנות הנובעות מממצאי המחקר אל מול התיאוריה הקיימת ולאחר מכן יצינו מגבלות המחקר והצעות למחקרים עתידיים בהמשך למחקר זה.

פרק 1- סקירת ספרות

1. רקע – דמוקרטיה משתתפת

הדמוקרטיה המשתתפת (Participative Democracy) הינה שם כולל לאכסניה רחבה של שיטות לשיתוף ציבור במסגרת מערכת קבלת ההחלטות. לעומת רעיון הדמוקרטיה הייצוגית, הדמוקרטיה המשתתפת שמה לה למטרה להביא לשיתוף נרחב של הציבור במסגרות של קבלת החלטות ציבוריות כאשר הדגש לשיתוף הוא במהלך עבודת נבחרי הציבור. כך, הדגש מושם על המשתתפים-אזרחים ולא על התהליך ועל שמירת הכללים (ישי בתוך: צ'רצ'מן וסדן, 2003), זאת משום שהמטרה העיקרית הינה לערב את הציבור בקבלת ההחלטות על מנת לעורר תחושת קהילה ולעורר את פעילותה (Overdevest, 2000). סקירת הספרות תתמקד בדמוקרטיה המשתתפת מתוך תפיסתה כמעניקה את המענה הטוב ביותר לקשיים שמייצרת הדמוקרטיה הייצוגית.

1.1 עליית רעיון הדמוקרטיה המשתתפת

הדמוקרטיה המשתתפת היא מענה לתופעה המכונה "יציאה" – exit, כפי שטבע אותה הירשמן (Hirschman, 1970) במהלך שנות ה-70. לשיטתו, דמוקרטיות מביאות ליציאה של אזרחים מן המערכת הפוליטית, לאחר אובדן אמונם בה. יציאתם באה לידי ביטוי באדישות ובמקרים קיצוניים אף באמצעות פשיעה. שילוב אזרחים בדמוקרטיה באמצעות השתתפותם מאפשרת השמעת קול – Voice, המונע הסתגרות וניכור של הציבור אל מול ממשלתו.

מדינות רבות באירופה ובצפון אמריקה ניסו לשנות את התמקדותן בשיתוף פעולה עם סוכנויות אחרות ואף עם אזרחים באמצעות שותפויות, מעורבות קהילתית ואסטרטגיות ליצירת אחריות (Balloch & Taylor, 2001; Barnes and Prior, 2000; Dwyer, 1998; Glendinning, Powell and Rummery, 2002). באנגליה למשל, החלה התפתחות שיתוף הציבור במהלך שנות ה-70, באמצעות יוזמות מקומיות לפיתוח קהילתי (Cockburn, 1977). במהלך שנות ה-80 התעוררה גישה המבקשת להתייחס לאזרחים כאל לקוחות וכתוצאה מכך הביאה לקשב, לשם יצירת שביעות רצון בקרבם (Keat, Whiteley & Abercrombie, 1994). מאוחר יותר, במהלך שנות ה-90 – שיתוף הציבור שולב על מנת ליצור 'שירות ציבורי מגיב' במסגרת הניהול הציבורי החדש

(New Public Management - NPM) (Barnes et.al, 2003). הדמוקרטיה המשתתפת בארצות הברית התחילה במהלך שנות ה-70 וה-80, כאשר הזכות להשתתף במהלכי קבלת החלטות המשפיעות על אזרחים, נתפסה כדוגמא בסיסית של המערכת הפוליטית האמריקנית (Tanz and Howard, 1991; London, 1995). אנשי מקצוע בתחום שיתוף הציבור וחוקרים, יחד עם גורמים מן הציבור עודדו את אימוצם של תהליכים שיאפשרו דיאלוג דו-כיווני וחלוקה של כוח בין מקבלי החלטות ואזרחים (Carr and Halvorsen, 2000).

משנות ה-90 התעורר שיח הדין בדמוקרטיה המשתתפת, שהתפתחה כתוצאה משינויים שעוברת המדינה המודרנית. ספרות רבה עוסקת בהתרוקנותה מתוכן של המדינה, ובעלייתה של 'המשילות הרב-משלבית' (Multi-Level Governance) (Rhodes, 1997; Pierre and Peters, 2000). ממצב בו משלה המדינה (Governing) באמצעות שליטה ישירה, עברה המדינה למשילות (Governance) – בה היא משתתפת מגוון רחב של שחקנים מכלל הסקטורים: המגזר הציבורי, הפרטי, והשלישי – ברמות שונות של קבלת החלטות (Kooiman, 2000).

1.2. הצדקות נורמטיביות לדמוקרטיה משתתפת

סקרים שנעשו לאורך זמן ובקרב מדינות שונות סיפקו ראיות לשינויים ברחבי העולם לטובת 'ערכים פוסט-מודרניים' הכוללים חוסר אמון במוסדות רשמיים ובמקביל התפתחות של רצון לדמוקרטיה משתתפת יותר (Inglehart, 1997). ההסברים המוצעים לשינוי בערכים כוללים את היחלשותו של המבנה המסורתי של המשפחה והערכים שביסודה, ותפיסתם של אנשים כאינדיבידואלים. שינויים חברתיים, בייחוד כאלו שמקורם בחינוך, מביאים לדרישה חזקה יותר למעורבות מצד האזרחים (M.G Kweit & Kweit, 1981; Thomas, 1995). גם מהפכת המידע שהחלה בעיצומה של המאה ה-20 הביאה להעצמת יכולת האזרחים לשבור את המונופול והשליטה הריכוזית על המידע הציבורי מצד הממשלה (Cleveland, 1985). כתוצאה מכך, המבנה ההיררכי של הבירוקרטיה המסורתית נראה לא מתאים עוד לחברה שאותה היא מבקשת לשרת. האמון ההולך ופוחת במוסדות הציבוריים, עלייתן של תנועות חברתיות, שינוי בסקטור הציבורי וציפיות חדשות לשירות איכותי הביאו את מקבלי ההחלטות להיות רגישים לאמון וללגיטימציה להם זוכים מקבלי ההחלטות מטעם הציבור (Bishop & Davis, 2002).

2. שיתוף הציבור

2.1. מהו שיתוף ציבור?

תחת הדמוקרטיה המשתתפת נמצא מושג 'שיתוף הציבור'. הוא זכה לדיון ענף לאורך השנים בספרות ואף עבר גלגולים רבים מאז החל לפרוח במהלך שנות ה-60 של המאה ה-20. מגוון האפשרויות המצויות תחת ההגדרה של "שיתוף הציבור" רחב באופן משמעותי ויכול לנוע בין היועצות מוגבלת עם האזרחים, האצלת סמכויות לידי האזרחים עצמם ועד דמוקרטיה ישירה. בכל המקרים השיתוף מאפשר מידה מסוימת של השתתפות אזרחים בהחלטות שהיו יכולות להיות תחת בלעדיותה המוחלטת של הממשלה (Bishop & Davis, 2002).

ישנן מחלוקות לא מועטות בספרות ביחס להגדרתו המדויקת של שיתוף הציבור, כך שחוקרים לא יסכימו ביניהם כי פעילויות מסוימות מוגדרות כשיתוף ציבור. בנוסף, קיימים כינויים לתהליכים המוגדרים כנרדפים לשיתוף ציבור: כגון מעורבות הציבור (Public Involvement) ומחויבות הציבור (Public Engagement) (Rowe & Frewer, 2005).

אופן אחד להגדרת שיתוף הציבור עוסק במקור צמיחתו – האם ביוזמת השלטון, או שמא ביוזמת האזרחים או "Top-Down" לעומת "Bottom-Up". וקסמן ובאלנדר (2002) מתארות את שיתוף הציבור כפעולה המבוצעת "מלמעלה" – כך שתכליתה לטפח אפיקי נגישות אל מקבלי ההחלטות וליצור דיון פומבי שיאפשר לאחרים לבטא השקפות ואינטרסים. גם סמית' (In Rowe & Frewer, 2006) מגדיר שיתוף ציבור כפעולה המבוצעת בידי השלטון ליצירת מעורבות של הציבור. לשיטתו, השיתוף מאגד בתוכו קבוצה של תהליכים המעוצבים בכדי ליעץ, לערב וליידע את הציבור בכדי לאפשר לאלו המושפעים בידי ההחלטות המתקבלות, להשפיע על החלטות אלו. מנוחין ממשיג את 'שיתוף הציבור' כמושג המציב את הגורם הממסדי כמפעיל את הציבור ואשר מאפשר את השתתפותם של האזרחים. כך, מדובר לשיטתו בפעולה אשר מגיעה מלמעלה, ומחלחלת למטה, באמצעות חיבור של אזרחים למהלך בו מבקשת הממשלה לדעת את עמדותיהם של הציבור ולעיתים לקבל מידע המצוי בידיהם (מנוחין, 2010, 75-76). לעומתם, לאונדרס ואחרים, (Lowndes et. Al, 2001) מדגישים את חלקו של הציבור בתהליך השיתופי ומגדירים את השיתוף כ"מעורבות הציבור בתהליך של גיבוש, יצירה, העברה ויישום של מדיניות ציבורית". באופן דומה, ברכט (In Chinitz, 2000) שותף לתפיסת השיתוף כצומח מלמטה, ומגדיר שיתוף

ציבור תהליך שבו אינדיבידואלים לוקחים באופן התנדבותי חלק בפעילות פורמלית או בלתי-פורמלית בכדי להביא לשינוי מתוכנן או לשיפור בחיי הקהילה, שירותים או מקורות.

בווירד (Bovaird, 2007) מציע דרך אמצע, לפיה בשנים האחרונות התרחש **פירוש מחדש** של קביעת מדיניות ויישומה במרחב הציבורי מצד הממשל. קביעת מדיניות אינה עוד תהליך מלמעלה-למטה, אלא תהליך של משא ומתן בשילוב עם מגע של מערכות מדיניות. באופן דומה, שירותים אינם מבוצעים רק בידי גורמים מנהלים מקצועיים בסוכנויות ציבוריות, אלא בידי אלו המשתמשים בהם ובידי הקהילות שלהם. לנוכח המחלוקות בספרות ביחס למקור היוזמה בשיתוף הציבור, יוגדר שיתוף הציבור כמבצע מלמעלה-למטה. שיתוף הציבור שהתרחש בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי (ועדת טרכטנברג) ובצוות ספיבק-יונה, בדומה להגדרתן של וקסמן ובלאנדר, נעשה מלמעלה-למטה (Top – Down), ביוזמת הוועדות, במטרה ליצור דיון ציבורי לטובת שיקוף אינטרסים ועמדות.¹

אפשרות נוספת להגדרת שיתוף הציבור היא האופן שבאמצעותו מעורבים האזרחים. הבנק העולמי מגדיר שיתוף כ"תהליך שבאמצעותו בעלי העניין משפיעים וחולקים שליטה על יוזמות מתפתחות, על החלטות ועל משאבים אשר משפיעים עליהם". באופן דומה, גם הארגון לשיתוף פעולה כלכלי ולפיתוח, ה-OECD, מתייחסים לשיתוף ציבור כמכניזמים לטובת "השפעת לקוח או צרכן, מעורבות והשתתפות בשירותים של הסקטור הציבורי". הם ממליצים למצוא את קבוצת המטרה או הלקוחות הרלוונטית, לקבל את הפידבק שלהם באמצעות סקרים, תצפיות, תהליכי קבלת פניות של צרכנים, שימועים ציבוריים וכדומה (Bishop & Davis, 2002). ההגדרה לשיתוף ציבור בה יבוצע שימוש במחקר זה תהיה של וקסמן ובלאנדר (2002), המגדירות את שיתוף הציבור כתהליך בו נוצר פורום לדיון פומבי המאפשר ליחידים לבטא השקפות ואינטרסים, תוך השתתפות שלהם במהלך קבלת החלטות וקביעת מדיניות.

2.2. מטרות לשיתוף הציבור

החוקרים דומים למדי בתפיסותיהם את מטרות שיתוף ציבור. במרבית המקרים, המטרות חופפות ואף זהות. ניתן לחלקן לשלושה סוגים: הסוג הראשון - מטרות נורמטיביות מתוך תפיסת האזרחים כנדרשים להיות מעורבים בחברה בה הם חיים, כמימוש הרעיון הדמוקרטי; הסוג השני

¹ התייחסות לוועדת ספיבק-יונה כפועלת מלמעלה ביחס למקבלי ההחלטות בממשלה איננה מדויקת, שכן שיתוף הציבור בוצע מול המוחים – ביוזמת הוועדה. על כן, גם במקרה זה, השיתוף הינו מלמעלה-למטה.

- מטרות תועלתניות המתייחסות לתהליך קבלת החלטות כמוצלח יותר אם מבוסס על שיח ותקשורת בין האזרחים לשלטון; והסוג השלישי - מטרות הנוגעות לגיטימציה עבור השלטון אשר המתייחסות לשיתוף ציבור כמחזק את הלגיטימיות לה זוכים מקבלי ההחלטות והמערכת הבירוקרטית (Innes & Booher, 2004; וקסמן ובלאנדר (2002); צ'רצ'מן (1988), ורנסקי, שחורי ופלאוט (2000, Beierle (1998).

לעומת חוקרים אחרים, ג'אברין מגדיר מודל שונה במטרותיו המכונה "השתתפות ציבורית מתנגדת", ומתאר כי ההשתתפות הנוצרת בעקבות יוזמה לא מוסדית של קבוצה מקופחת, היוצרת מרחב שיתופי המתנגד למדיניות המוסדית כלפי חברי הקבוצה (אלו המשתתפים) ושמועדת להביא לשינוי דרסטי במדיניות זו" (בתוך: צ'רצ'מן וסדן (עורכות, 2003, 242). מטרות שיתוף הציבור המתנגדת שונות מהמטרות של שיתוף הציבור המוכר, המבוצע במסגרת ממוסדת. ג'אברין מצמצם את מטרות השיתוף המתנגד לשבע מטרות עיקריות: השתתפות מלאה של הקהילה דרך המוסד הלא-פורמלי המוקם לצורך זה, וכן דרך אופן קבלת החלטות בתחומי החיים השונים לאחר מכן. הקהילה היא נותנת הלגיטימציה **החשובה ביותר** למודל ההשתתפות הציבורית המתנגדת ומכאן – שיתופה המלא הכרחי; התנגדות קולקטיבית של המשתתפים למדיניות הציבורית המקפחת; יצירת חלופות שונות למדיניות הממשלתית בתחומים העומדים במרכז הדיון הציבורי; חיפוש הסכמות על הממשל בנושאים הנוגעים למשתתפים (כגון פיתוח, מדיניות ציבורית ותכנון); הענקת סנגוריה ציבורית למשתתפים; פרסום ושיווק מקומי ובין-לאומי של הבעיות העומדות בפני המשתתפים, וחיפוש אחר משתתפים לשיתופי פעולה באמצעות קואליציות; העצמה קהילתית ופרטנית של המשתתפים.

מתוך המטרות המגוונות המביאות את הממשלה ודומיה לפעול לשיתוף הציבור, אתמקד במטרת רכישת לגיטימיות מצד הציבור בעת ייזום תהליכי שיתוף הציבור.

2.2.1. לגיטימיות כמטרה מרכזית בתהליכי שיתוף ציבור

בכל תהליך דמוקרטי, לגיטימציה לכוח מקושרת באופן ישיר לקבלת אישור הציבור באמצעות קיומן של בחירות (Almond & Verba, 1963). חוקרים רבים התרכזו בנושא רכישת הלגיטימיות, כמניע מרכזי לשיתוף הציבור מצד השלטון, שכן המדינה הבירוקרטית הלגיטימית כוללת בתוכה אזרחים פעילים (Frederickson, 1982; Wamsley & Wolf, 1996). הלגיטימיות המוענקת לשלטון מבוססת בראש ובראשונה על אמון הציבור. האמון אשר אזרחים נותנים

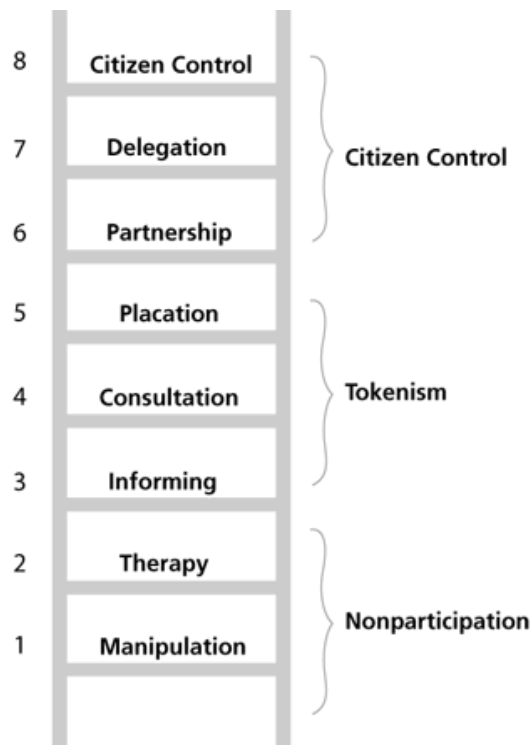
במוסדות דמוקרטיים מהווה גורם משמעותי ביציבותם של השלטון והסדר הדמוקרטי. אמון יוצר קשר בין האזרחים ובין המוסדות הממונים על ייצוג הציבור ושמירה על האינטרס שלו. על כן, ישנו קשר מהותי בין אמון במוסדות הדמוקרטיים ותפיסת הלגיטימיות של המשטר הדמוקרטי (Mishler & Rose, 2001). בתוך כך, גורמים נוספים מחוץ לממשלה, ביקשו גם הם לעודד את הדמוקרטיה באמצעות שמירה על לגיטימיות. ארגונים וולונטריים וארגוני המגזר השלישי ביקשו לטפח נורמות דמוקרטיות ולתרום לרעיון של קיום שיח ציבורי פעלו ליצירת מרחב לדיון ציבורי בו אזרחים, מומחים וקובעי מדיניות יהיו שותפים (Button & Mattson, 1999). מכאן, ניתן לראות גם בחברה האזרחית גורם שותף ליצירת הלגיטימיות הנדרשת מצד האזרחים להמשך פעילותו התקינה של השלטון.

שיתוף ציבור מוגבר נתפס כמסוגל לשפר את איכותן של ההחלטות המתקבלות בממשלה, בשלטון המקומי ובגופים ציבוריים נוספים. כמו כן הוא בעל פוטנציאל להתייחסות ליגרעון הדמוקרטי ומסייע לבניית יכולת קהילתית והון חברתי (Barnes et. al, 2003). השיתוף הפך להיות אסטרטגיה מוצלחת לא רק עבור שיפור המדיניות, אלא לטובת החזרה של אזרחים מאוכזבים חזרה לחיי היום יום של הפוליטיקה (Bishop & Davis, 2002). בכך, שיתוף הציבור ביוזמתה של הממשלה, מעוניין בהשגת אמון הציבור למדיניות אותה מעוניינים להוביל מקבלי ההחלטות. אמון האזרחים בממשל קיים - כל עוד נמצא בשלטון. להבדיל, גופים מחוץ לממשלה המעוניינים להשפיע על מהלכה, זקוקים ללגיטימיות מטעם אלו אותם מבקשים לייצג ומקרב אלו אליהם מבקשים לפנות, הממשל. הלגיטימיות הזו נרכשת באמצעות מוניטין, ניסיון ומומחיות הנרכשת בידי אותם נציגים (Scholte, 2002).

2.3. רמת מעורבות הציבור בתהליכי שיתוף

שיתוף הציבור כולל טיפולוגיות שונות הנבדלות זו מזו ברמת המעורבות של הציבור בקבלת ההחלטות. הטיפולוגיה המצוטטת ביותר הינה של ארנסטיין (Arenstein, 1969). ארנסטיין עסקה ברמת ההעצמה שחווים האזרחים בעת השיתוף. סולם שיתוף הציבור אותו מציעה מתאר שמונה שלבים מן הנמוך אל הגבוה: מניפולציה, טיפול, יידוע, היוועצות, ריצוי, שותפות, האצלת כוח ושליטה של האזרחים. שמונה רמות שיתוף מחולקות לשלושה מרחבים שונים: אי השתתפות, מחוות סמליות (טוקניזם) וכוח אזרחי. במסגרת אי ההשתתפות נמצאת מניפולציה

ושיתוף כטיפול, תרפיה. תחת המחוות הסמליות מצוי יידוע, היועצות ופיוס. במסגרת הכוח האזרחי נמצא שלב האצלת הכוח והשלב המתקדם ביותר – שליטה אזרחית (Arenstein, 1969).

Arnstein's Ladder (1969)
Degrees of Citizen Participation

מדריך אשר פורסם בידי מנהל המשאבים הסביבתיים בארה"ב (EMA) מבחין בין "יידוע של הציבור", "הקשבה לציבור" ו"עירוב של הציבור בקבלת החלטות" (1995). IAP2, האגודה הבינלאומית לשיתוף ציבור, מציגה ספקטרום השתתפות בן חמש רמות: בדרגה הנמוכה ביותר – יידוע (Information), בדרגה השנייה – היועצות (Consultation), ברמה האמצעית – מעורבות (Involvement), ברמה הרביעית – שיתוף פעולה (Collaboration) וברמה הגבוהה ביותר – Empowerment, העצמה, –

(http://www.iap2.org/associations/4748/files/IAP2%20Spectrum_vertical.pdf -).

2.4. מעורבותם של מומחים בתהליכי שיתוף ציבור

לאחר עיסוק בשאלת שיתוף הציבור החוץ ממסדי, עולה דילמה הנוגעת לנושא השתתפות הציבור בתהליכי קבלת החלטות, הנוגעת במורכבות היחסים בין הצדדים המשתתפים: אזרחים, נציגי

החברה האזרחית, מומחים ומקבלי החלטות. מקומו של הציבור במערכת קבלת ההחלטות שנוי במחלוקת, משום שתחום עיצוב המדיניות נחשב ככזה הדורש מקצועיות והבנה בנושאים שאינם אלמנטריים (וקסמן ובלאנדר, 2002). כך למשל, יש המתייחסים למורכבות במעורבותם של מומחים בכל הנוגע לשיתוף הציבור בקבלת החלטות. אדן (Eden, 1996) מתייחסת לסוגית מעורבות מומחים בתהליכי קבלת החלטות, ובעובדה שהם מדירים ציבור שאינו מקצועי מתחום הדיון. התייחסותה מובאת בעיקר בהקשר דיוני תכנון סביבתיים, אך ניתן לייחס את דבריה גם לתחומים אחרים המוגדרים כמקצועיים. בשיתוף הציבור הכולל גם חלק של למידת הנושא, הציבור עלול לקבל ידע ומידע מן המומחים המניח את המבוקש. עמדתם של המומחים עלולה להשפיע על האופן שבו הם בוחרים להעביר לאזרחים המשתתפים את הנושא (Abelson et al., 2003). גם במקרה בו קובעי מדיניות, רגולטורים, מומחים וקבוצות סגור ציבורי מסכימים על חשיבות עירובם של אזרחים בקבלת החלטות המשפיעה עליהם, קיימת התלבטות בנוגע לדרך הטובה ביותר לעשות זאת (Rowe & Frewer, 2000).

2.5. תפיסות אידיאולוגיות בדבר מקומה של המדינה כמאפיינים תהליכי שיתוף הציבור

ישנן שתי גישות נורמטיביות עיקריות שביניהן נמצאות גישות רבות, התוחמות את קשת האפשרויות לשאלת מאזן הכוחות בין המדינה לחברה. הראשונה, הגישה הליברלית, תומכת בעליונותה של החברה האזרחית, המטפחת ערכים כגון אינדיבידואליזם, שוק חופשי ופלורליזם. תפיסה זו טוענת כי הממשל, המייצג את המדינה, הוא כלי בידי החברה האזרחית ואינו בעל מעמד מוגן כשלעצמו. כך, אם השלטון פוגע בזכויות שמונה לשמור עליהן, האזרחים רשאים לשלול את המנדט שהפקידו בידיו (הרמן, 1996). תחת הגדרה זו, המדינה מוגדרת כ"שומר לילה" ותפקידה הוא לאפשר את קיום החיים בה תוך התערבות מינימלית בחיי הפרט. מן הצד השני ישנה תפיסה סוציאל-דמוקרטית הרואה במדינה גוף סולידרי, בו יש למדינה תפקיד אקטיבי בקידום רווחת האוכלוסייה הנמצאת בה. תפיסה זו מצדדת בעליונותה של המדינה. המדינה אמונה על זכויות, מוסר והחיים האתיים. המדינה אובייקטיבית ובכלליות שלה מעניקה הרמוניה ולכידות לחיים החברתיים. בעימות בין החברה האזרחית למדינה, המדינה היא שתכתוב את סדר העדיפויות (שם, שם). שוויון אופייני מאוד לאידיאולוגיה הסוציאל-דמוקרטית, בעוד שחירות אופיינית יותר לאידיאולוגיה הניאו-ליברלית. השינוי במשמעות של שוויון וחירות

משפיע על מערכות היחסים המתהוות בקהילה – על אמונות, משימות ודרכי התארגנותה (שמר, בתוך: צ'רצ'מן וסדן, 2003).

חירות מקדמת הגשמה של תרבות אינדיבידואליסטית בכך שהיא מאפשרת לכל אדם את החופש שלו לבחור ולהכריע בתחומים שונים בחייו. השוויון מקדם יחסי גומלין קולקטיביים מפני שבמהותו הוא מתייחס ליחסיות הקיימת בתוך קבוצה מסוימת (שם, שם). עקב כך, התפיסות האידאולוגיות העומדות בבסיס שיתוף הציבור יכתיבו את האופן שבו יבוצע שיתוף הציבור.

2.6. שיתוף ציבור באמצעים טכנולוגיים

הספרות עוסקת בשנים האחרונות בשיתוף הציבור באמצעים טכנולוגיים, דרך רשת האינטרנט והרשתות החברתיות – אך עדיין בעיקר במסגרת גופים ממסדיים ועוסקת הרבה פחות בשיתוף שמבצעים גופים וולונטריים (Chun et al., 2010). הדמוקרטיה האלקטרונית הייתה קיימת כבר משנות ה-60 של המאה ה-20. דמוקרטיה זו, הבאה לידי ביטוי באמצעי תקשורת כגון הטלוויזיה, מסייעת לשפר את ההיענות והנשיאה באחריות (Accountability) של המוסדות הפוליטיים כמו גם הגדלת ההשתתפות האזרחית. החיבור המהיר של טכנולוגיות התקשורת, המידע והפיתוח של רשתות המחשבים נתפסו כבר בשנות ה-80 כבעלי יכולת לקרוא תיגר על המצב הפוליטי הקיים, ולחדש שיטות דמוקרטיות המבוססות על האזרחים (Citizen-Based Democracy) (קורבס-מגל, 2006). הרעיון של דמוקרטיה דיגיטלית או אלקטרונית מכליל קבוצה של גישות וניתוחים הנוגעים לאופן שבו המידע החדש והמדיה התקשורתית משפיעים על הדמוקרטיות המודרניות ואילו הזדמנויות הן טומנות בחובן. דמוקרטיה אלקטרונית או טכנולוגית לא יכולה להיות מודל עצמאי. המיזמים הטכנולוגיים בעלי ערך, רק כאשר עם המסגרת של מודלים מסורתיים של דמוקרטיה (Zittel & Fuchs, 2007). מרגוליס ורזניק (2000) מכנים את האינטרנט מדיום היברדי, במובן שהוא מצליח להיות מדיום מתמחה – הכולל בתוכו נישות מגוונות ובו זמנית משמש גם מדיום המוני. בכך, האינטרנט הוא מדיום המתמחה בפוליטיקה ויכול לשמש קבוצות אינטרסים, פוליטיקאים, לוביסטים בהיותו המוני, וכזה המגיע לקהל רחב. בהתאם לכך, טכנולוגיות תקשורת מאפשרות להרחיב את מעגל המשתתפים בדיון הציבורי ובתהליכי קבלת ההחלטות (וקסמן ובלאנדר, 2002).

מודל שהציעה קורבס-מגל (2006), הוא "דמוקרטיה טכנולוגית". מעורבות האזרחים, במסגרת מודל הדמוקרטיה הטכנולוגית נעשית בכל החלטה משמעותית וקריטית באמצעות אלמנטים

ישירים של דמוקרטיה. מהפכת המידע והטכנולוגיה בת זמננו מאפשרת דיון אינטראקטיבי בין אזרחים המרוחקים פיזית וגאוגרפית, יחד עם דיון בין השלטון לאזרח. במודל יש צורך במנגנונים מפקחים ומתווכחים שיווּסְתו את המהלך הדמוקרטי. המודל נשען על חכמת ההמונים - ככל שיותר אנשים ייקחו חלק בקבלת ההחלטה, כך סיכוייה להיות רציונאליות יהיו גדולים יותר. הפוליטיקאים ימשיכו להיות יזמי שלטוניים, כשהמטרה היא להפוך את השיח הדמוקרטי שבין האזרח לשלטון למשמעותי יותר. יהיה ניתן להשתמש במומחים לייעוץ וליידוע של הציבור, על מנת שגם הציבור יוכל להיות מומחה לנושא שבנוגע אליו יתבקש לחוות דעה (קורבס-מגל, 2006).

3. שיתוף ציבור במסגרות ממוסדות לעומת חוץ ממסדיות

דיון תיאורטי העוסק בשאלה האם תהליכים שיתוף צריכים להתקיים במסגרות ממשלתיות או מחוץ למסגרות ממשלתיות מתקיים בספרות העוסקת בשיתוף ציבור. העמדה השמרנית יותר רואה בתהליך כמתרחש בתוך הממשלה כאלמנט של דמוקרטיה משתתפת. עמדה אחרת סבורה כי תהליכי שיתוף יכולים להתקיים גם מחוץ לממשלה - כתהליך מגשר באמצעות תקשורת המונים. באופן אלטרנטיבי, תהליכי שיתוף מחוץ לממשלה יכולים לקבל צורה של מעורבות אזרחית ישירה באמצעות פגישות פנים-אל-פנים, כדרך עיקרית להשיג את האידאול הדמוקרטי (Innes & Booher, 2004; Hendriks et al. 2007).

גולדמן-שיימן וגופר מדגישים כי ישנם הבדלים בין מיזמי שיתוף ציבור הנובעים מאופיו ומעמדו של הגוף היוזם את תהליך השיתוף. כך, כדי לבחון מיזם לשיתוף ציבור, יש ללמוד על הארגון היוזם, אופיו וערכים מרכזיים שאותם מבקש לקדם. מוסד ממשלתי למשל ישים דגש על מרכיבים החשובים לו – כגון תהליך משתף, בעוד שארגון של החברה האזרחית ישים דגש אלמנטים קהילתיים או מרכיבים הנוגעים לחזונו של הארגון (גולדמן-שיימן וגופר, 2008). הבדלים נוספים הנובעים ממעמדו של הגוף היוזם את תהליך השיתוף, גם עוסקים במקור הלגיטימציה לו זוכה הגורם המשתף (Cohen-Blankshtein, Ron & Gadot-Perez, 2013).

3.1. שיתוף ציבור ממסדי

על פי התיאוריה המוסדית החדשה, מוסדות הם מערכות של משמעות, מבנים ופרקטיקות המובנים מאליהם. שיתוף הציבור הממסדי, הוא שיתוף הנכלל בחוקים, בתקנות ובפרקטיקה המקובלת של מדינה - ובכך מחייב אותה לבצעו כחלק מתהליך קבלת ההחלטות. במקרים

אחרים שיתוף הציבור במסגרת הממסדית יכול להיות גם אד-הוק, כחלק מהחלטה של הגוף לשתף את הציבור באופן וולונטרי, מתוך תפיסה תועלתנית אשר תטיב עם מערכת קבלת ההחלטות (וקסמן ובלאנדר, 2002). בכל מקרה, המיסוד משמעו הפיכה לחלק אינטגרלי מפעילות הארגון.

הדעות בין ההוגים ביחס ליעילותו של שיתוף הציבור הממסדי חלוקות. קרול (Carroll, 1992) טוען כי שיתוף הציבור חייב להיות במסגרת ממסדית משום שהוא נוטה להיות לא יעיל מחוץ לקונטקסט ארגוני. על כן, ארגונים הינם קריטיים למאמצים לפיתוח שיתוף ציבור. אחרים דווקא גורסים כי שיתוף ציבור המבוצע כחלק מתהליך פורמאלי שאליו מחויב הממסד מתוקף תקנה, עוסק בכמות נושאים מצומצמת למדי ומתייחס למתכנן המדיניות כמומחה. בנוסף, חסר ממד של אינטראקציה בין הציבור ומתכנני המדיניות המונע קידום מודעות בקרב אזרחים (Innes & Booher, 2000). באופן דומה פייג' ושאפירו (Page & Shapiro, 1992) מציגים עמדות של חוקרים שונים המודאגים מיכולתם של מוסדות המדינה לעוות מיזמים שיתופיים ואת תוצאותיהם באמצעות אספקת מידע מיושן או מניעת מידע רלוונטי.

בעיה מרכזית נוספת נוגעת ליישום דגם דליברטיבי (דיוני) ברמת המדינה. לדברי מנסברידיג' (Mansbridge, 1983) לא ניתן ליישם את הדגם הדליברטיבי באוכלוסיות רחבות עקב מחירו הגבוה והסרבול הכרוך בהוצאתו לפועל – בעיקר כאשר מדובר בקבלת החלטות בתדירות גבוהה הדורשת מעורבות ציבורית גבוהה גם כן. שמואלי (Shmueli, 2005) והאג'ר (Hajer, 2005), מותחים ביקורת על התנהגות הממסד ותפיסתו את עצמו במסגרת תהליך שיתוף הציבור, כמו גם על האמצעים וטכניקות לשיתוף שנקט. הר-לב וחושן (2005) טוענים כי כל תהליך שיתופי פועל במגבלות זמן ותקציב ולעיתים משתמש הממסד במגבלות אלו בכדי להצדיק את הימנעותו משיתוף ציבור או בחירה בשיטת שיתוף מצומצמת ומנוונת כתוצאה מכך. כך, השקעת משאבים מצד הממסד מציגה את מידת החשיבות והרצינות שהוא מקנה לתהליך השיתוף (הר לב וחושן בתוך: ישראל קמחי (עורך), 2005).

אינס ובוהר (Innes & Booher, 2004) מציעים דרך שלישית, המערבת את הממשלה ואת כלל המגזרים הנוספים: שיתוף קולברטיבי, שיתוף משתף פעולה (Collaborative). לשיטתם, שיתוף צריך להתקיים כאינטראקציה רב-ערוצית שבה אזרחים ושחקנים נוספים עובדים ומדברים בדרכים פורמליות ובלתי פורמליות בכדי להשפיע על הזירה הציבורית. לדבריהם, משילות איננה כוללת ממשלה בלבד, אלא כוח המחולק באופן רחב בחברה. שיתוף אפקטיבי דורש מערכות

התומכות ונבנות על סוכנויות מהסקטור הציבורי, ארגונים ללא כוונת רווח, ארגונים עסקיים, קבוצות סנגור וקרנות המסייעות להתמודדות עם המציאות המסובכת והמתפתחת של החברה בת ימינו.

מאידך גיסא, יש הטוענים כי פעולות המכונות "משילות-מעבר-למדינה" (Governance-beyond-the-state) אשר מבקשות לערב את החברה האזרחית ובתוכן גם את המגזר השלישי בקבלת החלטות, מאפשרות אולי יצירה של פורומים חדשים של השתתפות ומכוננים מערכת יחסים בין המדינה והחברה האזרחית - אך לצד זה, יוצרים גרעון דמוקרטי, משום שהגורמים הדומיננטיים עדיין מגיעים מקבוצות אליטה – ולכן יוצרים שיתוף מדיר ולא שיווני ובכך מנציחים את רעיון כלכלת השוק ולא מביאים להעצמה של החברה האזרחית (Swyngedouw, 2005).

אופן ומידת שיתוף הציבור נקבעים לא רק בידי מאפיינים ארגוניים, אלא מושפעים גם ממאפייניו של הבירוקרט עצמו. מידת האמון באזרחים של עובד הציבור נקבעת על ידי משתנים שונים הקשורים בתכונות האופי האישי של העובד, כמו הנטייה לאמון, ניסיון העבר של העובד, נטייה לתהליכים פרוצדורליים מובנים ועוד. כך, מידת השיתוף בפועל, תלויה מאוד באופיו של העובד המבטא את נטייתו לאמון (Yang, 2005). יאנג מראה כי בירוקרטים נוטים להחזיק בעמדות ניטרליות ביחס לאזרחים – הם אינם חשים אי אמון ואף לא אמון. מצב זה עשוי לשקף את התמונה הנצחית של פקיד ציבור ניטרלי שאינו מערב את תחושותיו, רגשותיו והאתיקה שלו בעת קבלת החלטות פקידותיות ציבוריות. בדמוקרטיה חזקה שמבקשת לשאת באחריות כלפי אזרחים, תדמית כזו איננה רצויה עוד. לשיטתו, אנו נדרשים לחייב עצמנו לבניית משילות דמוקרטית אמينة ומאמינה. גפן (2011) חקר את מיסוד תהליכי שיתוף הציבור בעיריית ירושלים וגילה כי מיסוד גוף ייעודי מביא לשיתוף ציבור נרחב יותר. עצמת הקשר שבין רמת המיסוד לבין העלייה ברמת שיתוף הציבור של העובד בארגון הייתה בינונית. עוד מצא כי לאוטונומיה ולביזור פוליטי בתוך ארגון יש השפעה על יכולות המימוש של האמונות כלפי שיתוף ציבור והוצאתן אל הפועל.

3.1.1. הרכב המשתתפים בשיתוף ציבור ממסדי

בעיית הייצוג בתהליכי שיתוף ציבור, עולה כאחת הבעיות המרכזיות שיש להתמודד עמה בעת ניסיונות לשיתוף. מרבית הפרויקטים מציגים סטטיסטיקה של ייצוג חסר של קבוצות הנמצאות בתחתית הסולם הסוציו-אקונומי כגון קבוצות מיעוט, נשים, קשישים ובעלי השכלה ורמת הכנסה נמוכים. פרויקטים של שיתוף מעניקים יתרונות לקבוצות שיש להן יכולות התארגנות גבוהות.

לרוב מדובר במעמדות מבוססים, ובאזורים שיש בהם רמת חיים גבוהה. למרות ניסיונות להרחבת ההשתתפות כך שתכלול את נציגי כלל האוכלוסייה, רמת הייצוגיות איננה ודאית (וקסמן ובלאנדר, 2002).

בני מעמדות הגבוהים, או לקרובים למרכז – שהם גם ברוב המקרים גם בעלי ההכנסות הגבוהות, ההשכלה הגבוהה ובעלי המשרות הבכירות – בעלי נטייה חזקה יותר להשתתף בפעילות פוליטית. הסבר אחד אומר שבעלי מעמד גבוה הם בעלי הסמכות בחברה, המחייבת אותם להיות מעורבים בצורה מעמיקה. הסבר נוסף נותן דגש דווקא לאמצעים הכלכליים הרבים שיש להם, המעניקים להם זמן לעסוק בעניינים ציבוריים. הסבר אחר דווקא קושר בתקשורת הענפה שבין בני המעמד הגבוה יותר – הקשר התכוף בקרב המעמד הגבוה מביא לחשיפה גבוהה יותר לגירויים פוליטיים מאשר זו הקיימת במעמדות הסוציו-אקונומיים הנמוכים יותר (הרמן, 1996).

3.1.2. רמת הכוח המועברת למשתתפים בתהליך שיתוף הציבור ממוסד

אלו התומכים בתהליכי שיתוף ציבור רואים בהם אפשרות להרחבת השיח הציבורי והזדמנות לאזרחים להביע את דעותיהם ולקחת חלק בתהליך קבלת ההחלטות ובעיצוב נושאים הנוגעים לחייהם. עוד רואים בשיתוף תהליך המגדיל את הנגישות למערכת הפוליטית, ואת המענה שהיא מספקת לציבור – ובכך להפוך את החלטותיה לקרובות יותר להעדפות האזרחים. לצד התומכים, ניצבים המתנגדים, המאמינים ששיתוף אינו מחזק את השותפים לתהליך, אלא את הממסד, מפני שבאמצעות התהליך מנוטרלות התנגדויות העומדות בפני השלטון. יש הרואים בתהליכי השתתפות "עלה תאנה" המעניק גיבוי לממשל ודרך מתוחכמת ליצירת קונצנזוס (וקסמן ובלאנדר, 2002).

3.2. שיתוף ציבור חוץ ממסדי – בקרב החברה האזרחית

3.2.1. החברה האזרחית ומקומה במשחק הדמוקרטי

גידנס (Giddens, 1998) טוען כי קיים קשר בין החברה האזרחית ובין המדינה ומוסדותיה. בכדי שחברה אזרחית תוכל לפעול, היא זקוקה לשלטון מרכזי ומקומי המבין את חשיבות פעילותם של האזרחים במרחב ציבורי ופוליטי. החיים הציבוריים חייבים להתנהל לא רק בדיון תיאורטי, כי אם גם במרחב ציבורי של ממש. באותו אופן, החברה האזרחית כרוכה במושג המשילות, Governance, המכיר בחשיבות פעילותם של ארגונים והתארגנויות לא פורמליות או חוץ

ממסדיות בתהליכי קביעת מדיניות, תהליכי תכנון ובתהליכי ביצוע. מבנים הירארכיים אינם יכולים לפעול לבד ולקדם את פיתוחה של המדינה בתחומים שונים (צ'רצ'מן וסדן, 2003). לארגונים שונים תפקיד מפתח ביצירת לחץ ציבורי על מוסדות התכנון והממשל, יחד עם דרישה לשיתוף משמעותי של הציבור במהלך קבלת ההחלטות. איגוד הכוחות של כלל ארגוני החברה האזרחית יוכל להביא לשינוי ולהתייחסות לעמדות הציבור (הר-לב וחושן בתוך: ישראל קמחי (עורך), 2005). החברה האזרחית מבוססת על כך שבחברה דמוקרטית מודרנית פרטים מתקשים לממש את ריבונותם במדינה מבלי להשתמש בהתארגנויות, התקבצויות וזהויות בכדי להעצים את כוחם. פרטים אלו מתחברים להתארגנויות המאפשרים להם להשפיע על אופן ההתנהלות של החברה (מנוחין בתוך: צ'רצ'מן וסדן, 2003).

קליין וקופרניאן (Klijn & Koopenjan, 2000) מצביעים על התחזקותה של החברה האזרחית כגורם עיקרי להתפתחות הצורך בשיתוף ציבור בתהליכי קבלת ההחלטות. הממשל זקוק לאמון ולתמיכה ציבורית רחבה ולכן הניח כי שיתוף אזרחים והחברה האזרחית בשלב מוקדם של תהליכי קבלת ההחלטות ימנעו הטלת וטו של גורמים אלו מאוחר יותר. החברה האזרחית הינה שותפה משמעותית לתהליכי שיתוף הציבור המסייעים להשגת לגיטימיות שלטונית. תפקידה יכולים להיות שונים במערך השיתוף והספרות מציבה את החברה האזרחית במגוון מקומות:

1. **החברה האזרחית כשחקן בתוך תהליך ממסדי** - החברה האזרחית יכולה לשמש

כשחקנית מן המניין במסגרת תהליך ממוסד, המבוצע בידי גורם רשמי (Greenwood, 2007). התפיסה היא שבכדי לתרום לדמוקרטיה המשתתפת ברמה הלאומית, ארגונים וולונטריים נדרשים להשתתף בדיונים ציבוריים הנוגעים לסוגיות המעניינות שחקנים לאומיים (Oberg & Svensson, 2012). גם קאלהון (Calhoun, 2011, 2) שותף לתפיסת החברה האזרחית כשחקנית בתוך תהליך השיתוף הממסדי: לשיתוף, החברה האזרחית אינה דמוקרטית באופן אינהרנטי מבלי שהיא משתתפת במרחב הציבורי, קרי באמצעות שיחות ציבוריות – "פתוחה לאחרים ומיועדת באמצעותם".

2. **החברה האזרחית כקבוצת לחץ ליצירת שיתוף ציבור** – החברה האזרחית לוחצת ליצירת

תהליך שיתוף ציבור אך עדיין במסגרת ממסדית (Hendriks, 2007), הר-לב וחושן בתוך: ישראל קמחי (עורך), 2005). גם במקרים של פרדיגמות חדשניות לשיתוף ציבור, החברה האזרחית משתלבת בתוך השיתוף אשר מבצעת הממשלה, ולא פועלת ליצירת מהלך נפרד

מול הציבור, כאלטרנטיבה לממשלה. דוגמא לכך ניתן לראות בהצעה לפיה השיתוף מבוצע כאינטראקציה רב-כיוונית בה אזרחים ושחקנים נוספים מדברים ועובדים בדרכים לא פורמליות בכדי להשפיע על הזירה הציבורית לפני הגעה למסקנות (Irvin & Stansbury, 2004; Hajer & Wagenaar, 2003).

3. החברה האזרחית כגורם המבצע שיתוף ציבור - החברה האזרחית מבצעת שיתוף ציבור

בעצמה, במסגרת שאיננה ממסדית (Yacobi, 2007; Cohen-Blankshtein, Ron & Gadot-Perez, 2013). למרות שהחברה האזרחית מבקשת לסייע לגיטימיות השלטונית, אין זה אומר שהיא חפה מהצורך בהשגת לגיטימיות משל עצמה כאשר היא מבקשת לבצע שיתוף ציבור ביוזמתה ושלא במסגרת ממסדית, או עבור הממסד. הספרות העוסקת בלגיטימיות הנדרשת לחברה האזרחית בעת כינון תהליכי שיתוף ציבור אינה רבה. כהן-בלנקשטיין, רון וגדות-פרז (Cohen Blankshtain, Ron and Gadot-Perez, 2013), מתייחסים לכך שארגוני מגזר שלישי הינם שחקנים מרכזיים בתחום הסגור ובקידום העצמת ציבור. עם זאת, טוענים כי שכלל שיותר ארגונים לא ממשלתיים לוקחים עמדות המנוגדות לעמדות הממשל, כך פוחתת יכולתם להעצים את האזרחים, משום שאין להם עוד כוח רשמי שעמו הם יכולים לבצע העצמה שלהם.

גדות-פרז (2006), תיארה תהליך תכנון פיזי וחברתי שנעשה ביוזמת עמותת "במקום", אשר הפעילה תהליכי שיתוף ציבור בעיסאווייה במהלך שנת 2005. העמותה ראתה עצמה כמקדמת תכנון אלטרנטיבי לממסד, אך פעלה בפועל כגוף תכנון ממסדי מובהק מבחינת הפרופסיה התכנונית ולא הצליחה להיענות לבקשות התושבים, שלא עמדו בקנה אחד עם המאפיינים המקצועיים של תחום התכנון. תחושות המתכננים הובילו אותם להתייחס לעצמם כממסד יחד עם תחושת תקיעות ואכזבה. נראה כי התקיימה התנגשות בין המחויבות האידיאולוגית של המתכננים למחויבותם המקצועית שגררה לכישלון תהליך השיתוף.

סקירת הספרות ממחישה כי קיים פער בספרות המתייחסת לארגוני החברה האזרחית, עמותות וגופים חוץ ממסדיים כגופים המבצעים בעצמם תהליכים של שיתוף ציבור (Cohen-Blankshtein et al., 2013). הספרות אינה עוסקת כלל בהשוואה בין תהליכי שיתוף ציבור ממוסדים ותהליכי שיתוף שאינם נעשים במסגרת המדינה, ובכך הופכים לחוץ – ממסדיים. במקרה של מחקר זה, ישנה הזדמנות לבחון תהליך שהתקיים במקביל של שיתוף ציבור ממסדי ושיתוף ביוזמתה של החברה האזרחית – שיתוף חוץ ממסדי. אם כך, השאלות המתעוררות תעסוקנה בשאלת הצורך

בלגיטימיות בחברה האזרחית בעת כינון מהלך לשיתוף ציבור. כפועל יוצא, חשוב לבחון גם האם קבלת הלגיטימציה הנדרשת תביא למחויבות עמוקה יותר של החברה האזרחית כלפי תהליך השיתוף. מאידך – יש עדיין לברר האם תהליך שיתוף המבוצע בידי החברה האזרחית נחשב באותה מידה ללגיטימי כמו תהליך שיתוף ממסדי.

3.2.2. הרכב המשתתפים בתהליכים פוליטיים חוץ ממסדיים

הספרות מתארת כי באפיקי ההשתתפות החוץ ממסדית מספרם של הצעירים בכלל ושל הסטודנטים בפרט גדול מאוד. מידת ההשתתפות של קבוצות אתניות שונות החשות מקופחות לא תהיה גבוהה יותר מקבוצות שהחברה מתגמלת היטב, משום מצבם הכלכלי מקשה עליהם לקחת חלק במהלך הפוליטי. מעמד חברתי הוא גורם מרכזי המשפיע על השתתפות: בני המעמדות הגבוהים יותר, משתתפים יותר לנוכח חיברות פוליטי המעודד השתתפות ובעלות על משאבי זמן וכסף רבים יותר. בחלוקה שבין גברים ובין נשים, גברים נוטים להשתתף יותר, למרות שההבדלים הולכים ומטשטשים כלל שעובר הזמן (הרמן, 1996).

לצד אלו, מתברר כי אלו המצויים סמוך למרכז או לראש הפירמידה מתאמצים יותר לגייס את הקרובים להם במעמד לפעילות. מחקרים של ניי, פאוול ופרוויט (Nie, Bingham, Powell and Prewitt, 1979) סקר חמש מדינות – ארצות הברית, בריטניה, גרמניה, איטליה ומקסיקו, בכדי לבדוק את הקשר שבין ההשתתפות הפוליטית של אזרח למעמד החברתי כלכלי שלו ולרמת פעילותו הארגונית בשעות הפנאי שלו. במחקרם התגלה כי 57% מהפעילים בכל התחומים נמנו עם השליש העליון בדירוג הסוציו-אקונומי ורק 14% מהם היו בני השליש התחתון של הדירוג הסוציו-אקונומי. בהגדרת הלא פעילים פוליטיים היו מצויים 59% מהמעמד הסוציו-אקונומי הנמוך. החוקרים מייחסים את תוצאות המחקר לתהליך הסוציאליזציה הפוליטי המחזק בקרב המעמד הגבוה מבחינה סוציו-אקונומית את הנטייה ליטול אחריות ציבורית (הרמן, 1996, 113-114).

4. שיתוף ציבור בישראל

ישראל שילבה במערכת קבלת ההחלטות שלה תהליכים של שיתוף הציבור בשלב מאוחר יותר ממדינות אירופה וצפון אמריקה. על כן, המחקר הישראלי הבוחן את אופן פעולתם והשפעתם של תהליכי השיתוף אינו נרחב. הוא מתמקד בעיקר בתהליכים מקומיים ובלא מעט מהמקרים, עוסק בשיתוף ציבור במסגרות של תכנון ובנייה (צ'רצמן וסדן, 2003; וקסמן ובלאנדר, 2002).

ועידת האזרחים הראשונה בישראל התקיימה במסגרת המרכז לחינוך קהילתי ע"ש חיים ציפורי בירושלים בשנת 2000 ועסקה בעתיד התחבורה בישראל. השיטה להפעלת ועידת האזרחים קיבלה השראה מוועידת האזרחים בדנמרק, אך אלמנטים מסוימים שונו בה, כך שיתאימו לסביבה הישראלית. ועידת האזרחים השנייה עסקה באבטלה בישראל – בעיות ופתרונות אפשריים, ובה נעשה מקצה שיפורים, כלקח מוועידת האזרחים הראשונה. למרות שנעשתה ביוזמה חיצונית לממשלה, הכנסת פרשה את חסותה על הוועידה, והפכה לשותפה מרכזית (גופר, בתוך צ'רצ'מן וסדן, 2003). ניתן להגדיר את הוועידה כממוסדת, למרות שהופעלה בידי גוף וולונטרי.

4.1. קושי בהערכת מיזמים לשיתוף ציבור בעולם ובישראל

בעוד שיש אפשרויות נרחבות של שיטות לשיתוף ולהתדיינות, קיימים מעט מאוד מחקרים שמצליחים לבחון את האפקטיביות שלהם. ניסיונות להתייחס לפער הזה נעשו בעיקר בידי חוקרים של שיתוף ציבור בתחום הסביבה – תחום בעל היסטוריה עשירה של שיתוף ציבור (Abelson et al, 2003). בקרב העוסקים בשיתוף ציבור, ישנו קונצנזוס הנוגע לצורך ולחשיבות של הערכת מיזמים שונים לשיתוף הציבור. ההערכה יכולה לסייע להבין טוב יותר מיזמים משתפים, לבחון את ההצלחה שלהם בעמידה במטרות שהציבו לעצמם ולהסיק מסקנות הנוגעות לשיפורם בעתיד (Joss, 1995). למרות זאת, הערכת מיזמים לשיתוף ציבור כרוכה בקשיים. ישנן הטיות מתודולוגיות ותרבותיות העלולות להשפיע על אופן ההערכה בפועל. כמו כן, היכולת למדוד או להעריך את מידת השפעת המיזם על מקבלי ההחלטות מוגבלת למדי (גופר, 2003). למרות שבוצעו עשרות רבות של ועידות אזרחים בעולם, אין עדיין תקן אחיד או מתכון להערכתן. גסטון (Guston, 1999) טוען כי גם אם תושג הסכמה בדבר התחומים שיש להעריך במסגרת הוועידה, יש עדיין צורך בהסכמה על מדדים ברורים שמדידתם תציג את האינדיקציה הנוגעת לתחומים אלו. הקושי בהערכת מיזמי שיתוף ציבור משתקף בניסיון הבחינה של ועידת האזרחים הראשונה בישראל שעסקה ב"עתיד התחבורה בישראל". האזרחים שהשתתפו בה הגישו שורת המלצות בתחום ליו"ר הכנסת, ועדות הכנסת הרלוונטיות ומקבלי החלטות בממשלה. דו"ח האזרחים נידון במליאת הכנסת בשנת 2000, כאשר שר התחבורה הודיע על אימוץ מסקנות הדו"ח. למרות שהדו"ח לא עלה לדיון בממשלה עקב אירועי אוקטובר 2000, נראה כי במבט לאחור רוב ההמלצות יושמו בפועל. יחד עם זאת, לא ברור עד כמה ניתן לייחס את השינוי במדיניות הממשלה להשקעה המרובה בתחבורה דווקא למסקנותיה של ועידת האזרחים (גולדמן-שיימן וגופר, 2008).

ניתן ללמוד מסקירת הספרות כי קשה מאוד להעריך תהליכי שיתוף ציבור, קל וחומר כאשר אין מדדים ברורים הבוחנים את השפעתם על מהלך קבלת ההחלטות. תהליכי שיתוף שנבחנו בעולם הצביעו על ממצאים שאינם חד משמעיים. בנוסף, החוקרים חלוקים ביחס לחלקה של החברה האזרחית בהשפעה על התהליכים הדמוקרטיים, ומייחסים בחלקם הארי במחקריהם ניתוחים של תהליכי שיתוף המתקיימים בעיקר במסגרות פורמאליות, במסגרת הממשלה וגופיה הרשמיים. ההתייחסות לתהליכי שיתוף ציבור המבוצעים בידי החברה האזרחית מיוחסים בעיקרם לתחום התכנון והבנייה ופחות לתחומים אחרים. בישראל, לא בוצעו תהליכי שיתוף ציבור רבים ברמה הלאומית, וגם עשרות אלו שנעשו – לא הציגו ממצאים מובהקים ביחס להשפעת תהליך שיתוף הציבור על מהלך קבלת ההחלטות.

4.2. מקרה הבוחן ביחס לסקירת הספרות

הוועדה לשינוי כלכלי חברתי קיבלה את כתב המינוי שלה ב-10 באוגוסט 2011, מידי ראש ממשלת ישראל בנימין נתניהו, כמענה למחאה החברתית שהחלה ב-14 ביולי, כחודש קודם לכן. המחאה עסקה בתחילה בעיקר בדרישה לדיור והלכה והתפשטה לתחומים נוספים. בכתב המינוי צוין כי הצוות יבחן חלופות להקלת הנטל הכלכלי המוטל על אזרחי מדינת ישראל ויביא את המלצותיו בפני הקבינט החברתי-כלכלי. הצוות התבקש להגיש המלצות בנושא שינוי סדר העדיפויות במטרה להקל את הנטל הכלכלי על אזרחי ישראל, שינוי בתמהיל תשלומי המיסים, הרחבת הנגישות לשירותים חברתיים, הגברת התחרותיות והיעילות בשוקי מוצרים ושירותים והתווית צעדי יישום לתכנית הדיור שהושקה בידי הממשלה ביולי 2011. עוד צוין כי במהלך עבודתו יקיים הצוות **דיאלוג** עם מגזרים שונים בציבור הישראלי ובכלל זה נציגי קבוצות וארגונים, וישמע את עמדותיהם ורעיונותיהם לצעדי מדיניות אפשריים בתחומים שונים (דו"ח הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, 2011). תהליך השיתוף שהתקיים במהלך עבודתה של הוועדה כונה בדו"ח כ"תהליך חסר תקדים של שיתוף ציבור". צוין כי הוועדה הקדישה מאמצים רבים להקשיב לציבור ולקיים עמו שיח נרחב. אותו שיח, נכתב, התגלה כ"פורח וחשוב ביותר".

צוות ספיבק-יונה הוקמה כמענה להקמתה של הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי. בדו"ח נכתב כי תגובתה של ממשלת ישראל למחאה החברתית התמקדה בניסיון להמעיט בחשיבותה ולפקפק במניעיה. מצוין כי אחת המטרות המרכזיות שלשמן התגייסו צוותי המומחים לכתובת המסמך היא להפריך את טענותיה של הממשלה, לפיהן שינוי המדיניות הקיימת עלול להביא לסכנות למשק הישראלי כגון גירעונות, אינפלציה ואף חדלות פירעון של מדינת ישראל. המסמך ביקש

להראות כי קיימת חלופה למדיניות המונהגת בידי ממשלת ישראל מזה שלושה עשורים. מחברי הדו"ח ביקשו לתרגם לשפת מעשה מומחיות שנצברה שנים ארוכות של מחקר ופעילות יחד עם דיאלוג פורה עם המוחים (ספיבק ויונה (עורכים), 2012). לאור סקירת הספרות, ניתן לייחס לשתי הוועדות מוטיבציות שונות בעת פעולותיהן, בעת שבחרו לשתף את הציבור. הממשל ומקבלי ההחלטות, המהווים חלק ממנו, מבקשים לזכות באמון הציבור שניכר כי התערער עם תחילתה של המחאה. ללא אמון זה לא יוכלו להישאר בשלטון בעתיד הקרוב. על כן – המוטיבציה העיקרית של הוועדה לשינוי כלכלי חברתי בשיתוף הציבור הוא **קבלת אמון הציבור**. כפי שצוין מוקדם יותר, החברה האזרחית מבקשת **לזכות בלגיטימציה**, תחילה של הציבור והמשך גם של מקבלי ההחלטות באמצעות השיתוף – מפני שאין להם כל בסיס פורמאלי להשפיע על מהלך קבלת ההחלטות מלבד העובדה שהם מבקשים לייצג קהל מוחים גדול ומשמעותי. על כן, המוטיבציה של צוות ספיבק-יונה הינה קבלת לגיטימציה מצד המוחים, על מנת שייצגו את מבוקשם אל מול הממסד השלטוני.

במקרה של דו"ח הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי ודו"ח ספיבק-יונה, מדובר במקרה ייחודי. אירוע משמעותי, של מחאה חברתית אשר פרצה לקיץ 2011 חייבה את הממשלה לתת מענה כלשהו ובאופן מיידי. הקמתה של ועדה לנוכח משבר אינו מתואר בספרות הרוב. גם הקמתה של ועדה אלטרנטיבית, כמענה לוועדה ממשלתית אינם מקרים שאליהם מתייחסים בספרות באופן ייחודי. על כן, חשיבותו של מחקר זה הינה לנסות ולבחון כיצד השפיעו תהליכי שיתוף הציבור על כל אחד מהוועדות – שהתיימרו בשני המקרים לתת מענה למוחים של קיץ 2011. המחקר נדרש לבחון במה שני תהליכי השיתוף שונים זה מזה וכיצד הדבר בא לידי ביטוי בדו"ח הסופי.

חשוב לציין כי חכמת ההמונים היא מושג שחדר לשיח ככל שהרשתות החברתיות תפסו תאוצה בשנים האחרונות. במקרה של הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, הוקם אתר "הידברות", שביקש להוות פלטפורמה לקשר נוסף בין חברי הוועדה והציבור הרחב. באופן דומה, שימש אתר האינטרנט J-14 (המייצג את ה-14 ביולי, יום תחילת המחאה החברתית), כפלטפורמה שבה פרסמו חברי ועדת ספיבק-יונה את מסקנות הביניים שלהם וביקשו לקבל פידבק מן הציבור לצד שיתוף של מפגשיהם עם המוחים. שילוב של מערכות טכנולוגיות יחד עם שימועים פנים-אל פנים טרם נבחנו בישראל, וההשפעה האינטרדיסציפלינרית ראויה לבחינה לאור השימוש ההולך וגובר בה ולנוכח ניסיונותיה של הממשלה להפוך את הממשל לזמין ולשקוף יותר וכמובן גם בארגונים וולונטריים המתקשרים עם תומכיהם באמצעות הרשת.

שאלות המחקר והשערות

שאלת המחקר שתעמוד במרכז המחקר היא במה נבדל שיתוף הציבור שבוצע בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי (ועדת טרכטנברג) מתהליך שיתוף הציבור שנעשה במסגרת ועדת ספיבק-יונה, ועדת "הצללים" של הוועדה ממשלתי.

תחילה אעסוק בהבדלים שבין תהליכי שיתוף הציבור שבוצעו בכל אחת מהוועדות, ולאחר מכן אתמקד בהשפעה של תהליך השיתוף על חברי הוועדות עצמן. אבדוק האם התהליכים השונים של שיתוף הציבור שבוצעו בכל אחת מהוועדות הביאו גם למידת השפעה שונה של השיתוף על חברי הוועדות.

ההשערה המרכזית העומדת למבחן במחקר זה היא כי ממסדיות, לעומת היעדר ממסדיות של תהליך שיתוף הציבור - השפיעה על אופיו של תהליך השיתוף. במקרה של שתייהן, הזמן בו פעלו היה זהה, הנסיבות להקמתן ולפעולתן היו זהות ושתי הוועדות הוגדרו כוועדות מומחים, שחבריהן היו אנשי מקצוע ידועים בתחומם. אם כך, השוני העיקרי ביניהן הוא המערך בו פעלו - המסגרת בה התקיים תהליך השיתוף, ובאמצעותה ניתן יהיה להסביר את ההבדלים בין שתי הוועדות.

אפיון המסגרת יתבצע באמצעות בחינה של ארבעה משתנים מסבירים במודל:

א. ממסדיות הגוף

ב. המוטיבציה לשיתוף הציבור

ג. הרכב חברי הוועדה

ד. אידיאולוגיה

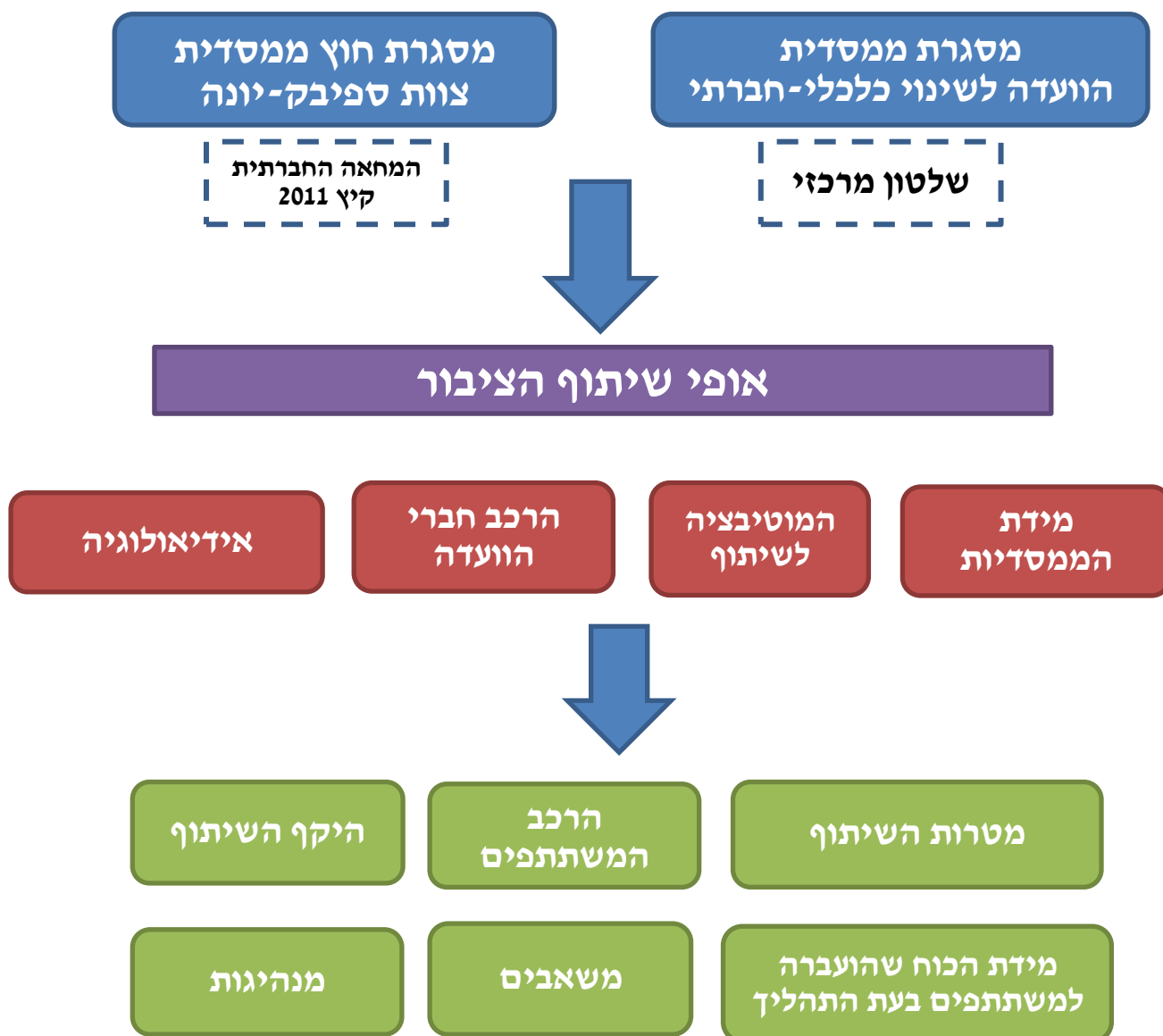
כפי שצוין במהלכה של סקירת הספרות, מטרות השיתוף בכל אחת מהוועדות היו שונות. במקרה של ועדת ספיבק-יונה, הצורך בלגיטימציה הביא את הוועדה להתמקד בשימוש באנשי מקצוע שישתתפו בוועדה, מומחים בתחומם, לשם קבלת תמיכה מן המוחים במידת האפשר – וכל זאת בכדי שיאפשרו להם להיות המייצגים הרשמיים שלהם אל מול הממשלה. לעומת זאת, הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי ביקשה לזכות באמון הציבור מחדש, לאחר שפחת משמעותית והביא לפרוץ המחאה החברתית.

המשתנה המוסבר הינו אופי השיתוף שאפיין את מהלך שיתוף הציבור, ושביקש להביא לתוצאה הרצויה בכל אחת מהוועדות - השגת אמון או לגיטימציה.

אופי השיתוף יהיה מורכב ממספר תתי-משתנים: מטרות השיתוף, הרכב המשתתפים, היקף השיתוף, מידת הכוח שהוברה למשתתפים בעת התהליך, משאבים ומנהיגות.

ניתן להתייחס באופן גרפי ליחסי הגומלין שבין המשתנים המסבירים והמשתנים המוסברים במחקר זה:

שיתוף ציבור במסגרת ממסדית ובמסגרת חוץ ממסדית

תרשים 1: מודל ניתוח הראיונות – משתנים מסבירים ומוסברים

השערות המחקר

לאור סקירת הספרות שהוצגה, נבחן באמצעות השערות המחקר, את המאפיינים שיכולים להסביר את הקשר בין המשתנים המסביר – המסגרת בה מתבצע תהליך שיתוף הציבור המאופיינת באמצעות ארבעה משתנים מסבירים: מידת הממסדיות, המוטיבציה לשיתוף, הרכב חברי הוועדה והאידיאולוגיה השלטת בוועדה ובין אופי השיתוף אשר בא לידי ביטוי באמצעות שישה משתנים מוסברים: מטרות השיתוף, הרכב המשתתפים בתהליך שיתוף הציבור, היקף שיתוף הציבור, מידת הכוח שהועברה למשתתפים, כמות המשאבים והמנהיגות בוועדה.

4.1. תהליך שיתוף הציבור שבוצע במסגרת חוץ-ממסדית בוועדת ספיבק-יונה, "ועדת

הצללים", היה רחב יותר מתהליך שיתוף הציבור הממסדי שבוצע בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי-וכלל מספר משתתפים רב יותר מהציבור המוחה. הספרות מראה כי שיתוף המבוצע כחלק מהליך פורמלי (ממסדי) עוסק בכמות נושאים מצומצמת (Innes & Booher, 2000), ועל כן אשער ששיתוף הציבור בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, במפגשים פנים אל-פנים, היה מצומצם יחסית. עוד אניח, כי בשל חופש הפעולה הנרחב שזכו צוותי המשנה של צוות ספיבק-יונה, נפגשו הצוותים עם כמות אנשים גדולה יותר ונחשפו למגוון דעות מגוון יותר.

4.2. תהליך שיתוף הציבור שבוצע בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, היה שיטתי וסדור יותר

מתהליך שיתוף הציבור של צוות ספיבק-יונה. ניתן להניח כי מסגרת ממשלתית מסודרת יותר ממסגרת וולונטרית הפועלת ביוזמתה של החברה האזרחית, כפי שמצא גפן (2011). מנגנוני ביקורת מגוונים שקיימים בממשלה, כגון הוועדה לביקורת המדינה ומבקר המדינה אינם קיימים במסגרות החוץ ממסדיות. על כן, ניתן לשער כי התהליך שבוצע בוועדה לשינוי-כלכלי חברתי היה סדור יותר.

4.3. ככל שכמות המומחים בוועדה גדלה, כך ההתייחסות להערות הציבור הלכה ופחתה.

ההשערה היא כי הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי הושפעה משיתוף הציבור יותר מאשר ועדת ספיבק-יונה משום שכללה ממספר קטן יותר של מומחים מן האקדמיה באופן יחסי. נשער כי משום שיעור המומחים ואנשי האקדמיה הגבוה שהשתתף בצוות ספיבק-יונה, הציבור הצליח להיות דומיננטי פחות ולבוא פחות לידי ביטוי במסקנות הצוות,

משום שנחשב בעיני משתתפי צוות ספיבק-יונה למקצועי פחות (Eden, 1996). מאידך, שיעור המומחים בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי היה קטן יותר ועל כן סיכויי הציבור להשפיע על מסקנות הוועדה היו גדולים יותר.

בצוות ספיבק-יונה כמו גם בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, היו חברים מומחים רבים אשר היו שותפים לתהליכי שיתוף הציבור. הספרות מציגה מומחים ככאלו המכוונים את שיתוף הציבור לתפיסות ודעות מסוימות מתוקף מומחיותם והידע שצברו לאורך השנים. בחלק מהמקרים, הם עלולים שלא לייחס חשיבות לעמדותיו של ציבור שאינו מקצועי. לאור זאת, חשוב להשוות בין השיתוף שנעשה בוועדה הממסדית והחוף-ממסדית. יש לנסות ולהבין כיצד המומחיות השפיעה על אופן השיתוף והאם המסגרת שבה התקיימה השפיעה לכאן או לכאן על הקשבת המומחים ורצונם להיות חלק מתהליך שיתוף מהותי.

4.4. האוכלוסייה שהשתתפה בתהליכי שיתוף הציבור (במפגשי פנים אל-פנים) בצוות ספיבק-יונה הייתה מגוונת יותר בהשוואה לאוכלוסייה שנפגשה עם חברי הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי. האוכלוסייה אשר השתתפה בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי במפגשים פנים אל פנים עברה סינון בידי הממשלה. ההשערה הינה כי הנציגים שנבחרו להופיע בפני הוועדה תאמו את תפיסת העולם של הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי ואת הלך הרוח שביקשה להיענות לו כלפי הציבור: בעיקר התייחסות לטענות מעמד הביניים. בניגוד לכך, צוות ספיבק-יונה, כך משוער, היה ממלכתי פחות ושילב בתהליך שיתוף הציבור שלו אוכלוסיות מגוונות להשתתפות בהתדיינות שנגעה למחאה.

פרק 2 – מתודולוגית המחקר

1. רקע

סקירת הספרות הציגה את השינוי שחל במדינות דמוקרטיות מאז שנות ה-70 של המאה ה-20, אשר בא לידי ביטוי באמון הולך ופוחת של האזרחים כלפי השלטון מחד ובהקמתם של גופים חוץ ממסדיים כתגובה לצרכי החברה שהשתנו והתחדשו בעשרות השנים האחרונות. על מנת להשפיע על הממשל, זקוקים הגופים החוץ-ממסדיים ללגיטימציה מצדם של האזרחים – בכדי שיתפסו כגופים משמעותיים דיים בידי הממשל, לאור תמיכת דעת הקהל לה יזכו.

הסקירה מדגישה הבחנה חשובה הנעשית בין הצורך של הממשלה, גוף ממוסד, באמון הציבור, לעומת הצורך של גופים חוץ ממסדיים בלגיטימציה מן הציבור, בעת שמבקשים להשפיע על החלטותיה של הממשלה ולהציג אלטרנטיבה למהלכיה מטעמם (Scholte, ; Barnes et. al, 2003). כפי שהוצג במהלך הסקירה התיאורטית, שיתוף הציבור בו נעסוק, פועל מלמעלה-למטה, Top-Down (וקסמן ובלאנדר, 2002) הן במקרה של הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי (ועדת טרכטנברג) והן במקרה של ועדת ספיבק-יונה. בשני המקרים, הוועדות הן שפנו לציבור וביקשו שייטול חלק במפגשים שהתקיימו במסגרתן. ועדת ספיבק-יונה נחשבת להתארגנות שמקורה בשטח (Grass-root activity), אך היא עדיין זו שפונה למשתתפי המחאה ומבקשת את השתתפותם, מיוזמתה וכחלק מרעיון כולל.

אבקש להתמקד במקור הסמכות והמסגרת בה מתבצע שיתוף הציבור – מסגרת ממסדית לעומת מסגרת חוץ ממסדית (גולדמן-שיימן וגופר, 2008; Cohen-Blankshtein, Ron & Gadot-Perez, 2013). הדעות ביחס ליעילותו של שיתוף הציבור במסגרת הממשלה, מסגרת ממסדית, חלוקות. חלקן מאמינות שהמסגרת מצליחה להיטיב עם התהליך וחלקן רואות בשיתוף המתקיים במסגרת זו כמס שפתיים (Carroll, 1992; Innes and Booher, 2000; Page & Shapiro, 1992). הפקידות מדגישה כלפי חוץ את חשיבות השיתוף כדרך ל"השגת שינוי חברתי וכלכלי ארוך טווח", אך בפועל ביקשו לראות את השיתוף כדרך לזכות באמון הציבור ובמניעת הפרעה שלהם בתהליך (אלון, 2013, טרם פורסם). באופן דומה, גם במקרה של שיתוף הציבור החוץ ממסדי, המבוצע בידי החברה האזרחית - לא ברור עד כמה הוא מצליח לייצג את הציבור ולהשיב לו מענה מספק (גדות-פרז, 2006).

שתי הוועדות בחרו לבצע תהליך של שיתוף ציבור בעת כתיבת המלצותיהן לשינוי המציאות החברתית-כלכלית בישראל, תוך שהן פועלות במסגרות השונות זו מזו. מתוקף כך, הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי ביצעה שיתוף ציבור ממסדי, בעוד שוועדת ספיבק-יונה, ביצעה שיתוף ציבור חוץ ממסדי. השוואה בין שתי המסגרות הללו, תתבצע במסגרת מודל תיאורטי שיוכל לסייע בניחות שיתוף הציבור שבוצע בכל אחת מהוועדות. גולדמן-שיימן וגופר מציבים נקודת מוצא חשובה, המאפשרת לאפיין את המשתנה המסביר הנידון לעיל. הם מדגישים שעל מנת לבחון מיזם לשיתוף ציבור יש ללמוד על הארגון היוזם, אופיו וערכים מרכזיים שאותם מבקש לקדם. כהן-בלנקשטיין, רון וגדות-פרז (Cohen-Blankshtein, Ron & Gadot-Perez, 2013) התייחסו גם הם לחשיבות מעמדו של הגוף היוזם את תהליך השיתוף, היכולים לבוא לידי ביטוי גם באמצעות משאבים העומדים לרשותו ומקורות הלגיטימציה שלו לקידום מהלך זה.

הספרות לא עסקה בהשוואה שבין שיתוף המבוצע במסגרת ממסדית לעומת מסגרת חוץ ממסדית, אך בחנה אותן ככל מקרה לגופו. המחקר מבקש למלא פער זה ולהשוות בין תהליכי שיתוף ציבור המבוצעים בידי גוף ממסדי, רשמי, פורמלי לעומת שיתוף המבוצע במסגרת חוץ ממסדית, וולונטרית ושאיננה רשמית. במחקר אבחן את ההבדלים באופן פעולתן של שתי הוועדות – הנובעות בראש ובראשונה מן המסגרת בה פעלו, באמצעות ראיונות עומק, פרוטוקולים של הוועדה ובחינת ההמלצות שנכתבו בדו"חות הסופיים.

2. המודל לניתוח

לשם מענה על שאלת המחקר הראשונה המתייחסת להבדלים שבין שתי הוועדות, אשתמש במודל של צ'רצ'מן וסדן (2003). המודל מציע ניתוח של תהליכי שיתוף ציבור באמצעות ממדי שיתוף של המשתתפים, היוזמים את השיתוף. הן מציגות אותו באמצעות טבלה מורפולוגית של שיתוף, המתארת את פעולות המשתתפים. המשתתפים נמצאים בתפקיד, ולכן דיון במישור האישי של התנהגותם אינו רלוונטי, כך על פי המודל. הרצפים פרושים כך שישנו קצה הממוקד במשתף - בו למשתתפים יש מעט מקום, ועד לקצה ממוקד-משתתפים, בו יש עבורם יותר מקום. שניים מתשעת הקריטריונים המסייעים לאפיין את דפוס השיתוף, הן במסגרת הממסדית והן במסגרת החוץ ממסדית זהים – ועל כן לא יכללו כמשתנים מוסברים המבקשים להבחין בין שתי המסגרות: יוזמה ורציפות הפעילות. בשני המקרים היוזמה הייתה מלמעלה-למטה (Top-Down) ורציפות הפעילות הייתה לאורך קיץ 2011, בו התרחשה המחאה החברתית.

טבלה 1: ניתוח של תהליכי שיתוף ציבור באמצעות טבלה מורפולוגית של שיתוף

	מימד השיתוף	הרצף
1	מטרות השיתוף	מאמצעי להשגת מטרה מסוימת ועד מטרה בפני עצמה (לדוגמה: מקידום תכנית, איסוף ידע מהציבור --> ועד להעצמה, לקידום ערך הדמוקרטיה).
2	רמת המיסוד	באיזו מידה שיתוף הציבור הינו חלק ממוסד ממדיניות הארגון ו/או הפרקטיקה שלו? מפעילות של אדם יחיד, של קבוצה לא פורמלית, של קבוצה פורמלית, של החלטה נקודתית של הארגון, ועד מיסוד המחייב שיתוף.
3	עוצמה בנקודת המוצא	מה מידת השליטה של המשתתפים בתחילת התהליך? משליטה מעטה ועד שליטה מלאה בהקשר הרלוונטי לתהליך.
4	משאבים	משאבי ידע, מידע, כסף, מקום וכד' העומדים לרשות המשתף. ממעט ועד הרבה.
5	יוזמה	מהיענות ליוזמת אחרים (עמיתים, ארגונים), דרך היענות ללחץ מלמטה, היענות לבקשות להשתתפות ועד ליוזמה עצמית.
6	שיטת הפעילות	למן שיטות וטכניקות שיתוף ממוקדות משתף ועד שיטות ממוקדות משתתפים.
7	רציפות הפעילות	האם מדובר באירוע שיתוף חד פעמי, או שהשיתוף הוא תהליך רצוף ומתמשך לאורך זמן?
8	מנהיגות	מי הם מנהיגי התהליך? האם הם אחד או יותר מן המשתתפים? האם זו משימה משותפת למשתתפים ולמשתתפים? האם מנהיגי התהליך הם המשתתפים?
9	סגנון מנהיגות	ממנהיגות סמכותית ואוטוקרטית ועד מנהיגות שיתופית ודמוקרטית
10	מידת המאמץ המושקע	מה מידת המאמץ לגייס מגוון של משתתפים המשקף את הרכב אוכלוסיית היעד? הרצף: לא נעשה כל מאמץ, יידוע נקודתי, יידוע ופרסום הממוקדים בקהלי היעד, הקצאה של אנשי מקצוע, יידוע ופרסום מגוונים.

המודל שמציגות סדן וצ'רצ'מן מאפשר השוואה בין השיתוף שבוצע בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי לעומת השיתוף בוועדת ספיבק-יונה. על פי הנימוקים שהביאו כל אחת מהוועדות לשותף את הציבור, נבנה מודל המבקש להציג את הדומה והשונה שבין שתי הוועדות: האחת שביצעה שיתוף ציבור ממסדי, הוועדה לשינוי כלכלי חברתי, ובכך ביקשה להביא להחזרת אמון הציבור בממשלה – שנשדק עם פרוץ המחאה. השנייה, ועדת ספיבק-יונה, ביצעה שיתוף ציבור חוץ ממסדי אך

מטרתה בכך הייתה לחזק את הלגיטימיות של המחאה, באמצעות קבלת לגיטימיות עבור מומחיה – שהציבו מראה אלטרנטיבית למדיניות שהוצעה בידי הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי. המודל של צ'רצ'מן וסדן מסייע לנו באפיון המשתנה המוסבר – דפוס השיתוף.

3. מערך המחקר

3.1. שיטת המחקר

המחקר מבקש להשוות בין שיתוף הציבור במסגרת ממסדית לעומת שיתוף המבוצע במסגרת חוץ ממסדית. ההשוואה מתאפשרת באמצעות בחינה של מקרה בוחן של שתי וועדות – האחת ממסדית והשנייה חוץ ממסדית, שפעלו באותו פרק זמן ובחרו לבצע שיתוף ציבור במסגרתן: הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, ועדה ציבורית שפעלה במסגרת הממשלה, כלומר במסגרת ממוסדת לעומת וועדת ספיבק-יונה – ועדה חוץ ממסדית, שפעלה במסגרת התנדבותית במהלך קיץ 2011. בנוסף, תיבחן השפעת שיתוף הציבור על חברי שתי הוועדות ועל המלצותיהם.

המחקר הינו אמפירי ובוצע בשיטה איכותנית, באמצעות ראיונות עומק חצי-מובנים. הבחירה בראיונות עומק חצי-מובנים עם חברי ועדה נבחרים בשתי הוועדות, נבעה מרצון להגיע למידע מעמיק שקשה להשיגו באמצעות שאלונים בכתב, הכתובים במרבית המקרים כהיגדים או שאלות רב ברירתיות. מכתב רשמי המתאר את המחקר ומטרותיו הועבר באמצעות הדואר האלקטרוני של חברי הוועדה במהלך החודשים ספטמבר ואוקטובר 2012 ווידוא הגעתו ובדיקת נכונות חבר הוועדה או הצוות להתראיין בוצעה בחלק מהמקרים גם טלפונית בתקופה זו. הראיונות בוצעו בין החודשים אוקטובר 2012 למארס 2013. למרות היעדר הסכמת מספר קטן של חברי ועדה דומיננטיים להתראיין, במרבית המקרים התאפשרה נגישות גבוהה יחסית של מרבית מושאי המחקר המבוקשים והיה ניתן לתאם עמם ראיון מעמיק פנים אל פנים.

עם תחילת המחקר, כלל חומרי הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי היו תחת חיסיון שהוטל על פי חוק הארכיונים, לאחר שהועברו לגנזך המדינה עם הגשת הדו"ח לממשלה. עקב כך, הדרך העיקרית דאז לבחינת תהליך השיתוף והשפעתו הייתה באמצעות מחקר בקרב חברי הוועדה. בעיצומו של המחקר, חודש פברואר 2013, פורסמו הפרוטוקולים של מליאת הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי בידי העיתון "כלכליסט". הפרוטוקולים הצליחו לשפוך אור נוסף על הסוגיות הנבחנות ושימשו כחומר

לטובת המחקר גם כן, לצד הראיונות שהתקיימו עם חברי הוועדה. עם זאת, פרוטוקולים של צוותי המשנה לא פורסמו, כך שהתמונה שגובשה מהפרוטוקולים לא הייתה שלמה וייצגה את אשר נאמר במליאת הוועדה בלבד.

הפרוטוקולים בצוות ספיבק-יונה היו דלים עד מאד, שכן הצוות פעל בפרק זמן מצומצם, ללא תקציבים ייעודים ועל בסיס כוח אדם התנדבותי בלבד. כך, התיעוד שבוצע היה דל למדי ולא אפשר בחינה לעומק של תהליך השיתוף מתוך הפרוטוקולים של המפגשים.

5.1. איסוף הנתונים

שיטת איסוף הנתונים התבצעה באמצעות 21 ראיונות עומק בני כ- 50 דקות במוצק עם נציגי שתי הוועדות: הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי וצוות ספיבק-יונה. תשעה ראיונות התקיימו עם חברי הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, כשאחד מן הראיונות התקיים עם אדם שלא היה חבר ועדה מן המניין². נציגי צוות ספיבק-יונה העניקו שנים-עשר ראיונות. בצוות ספיבק-יונה היו יותר צוותי משנה רלוונטיים ולכן רואיינו שלושה חברי צוות יותר מאשר בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי³. הראיון התבצע פנים אל פנים בסביבה שנבחרה בידי המרואיינים. במרבית המקרים התבצע הראיון במשרדם של המרואיינים ובמקרים מסוימים, מכורח הנסיבות, התבצע במקום ציבורי, כמו בית קפה.

בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי השתתפו 15 חברים, שהתחלקו לצוותי משנה נושאים, כמפורט **בטבלה 1 בנספח א'**. בצוותי משנה, היו חברים גורמים נוספים, שלא נכללו באופן רשמי כחברי הוועדה אך היו שותפים לכתיבת הדו"ח, כמפורט **בטבלה 2 בנספח א'**. במליאת הוועדה, שהתכנסה תוך כדי עבודת צוותי המשנה על מנת להתוות את מפת הדרכים והיותה המקום בו נידונו כלל הנושאים, השתתפו רק חברי הוועדה מן המניין.

² במסגרת ההשערות, ישנה השוואה בין חברי ועדה המגיעים מן הממשלה וחברי ועדה המגיעים כנציגי ציבור ביחסם לשיתוף ציבור. בוועדת המשנה לתחרותיות ויוקר המחיה, רק חבר אחד היה מן המניין ומקורו היה בממשלה. אף חבר וועדה ששימש כנציג ציבור, לא היה חבר מן המניין בוועדה – כך שהיה צורך במרואיין שמכורח הנסיבות לא לקח חלק במליאות הרשמיות של הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי.

³ בוועדה לשינוי כלכלי חברתי פעל צוות שעסק ב"שירותים חברתיים", הכלל בתוכו הן את תחום הרווחה והן את תחום החינוך – כמו גם נושאים נוספים, בעוד שבצוות ספיבק-יונה, הנושאים רווחה וחינוך זכו לשני צוותי משנה שונים.

כמות החברים בוועדת ספיבק-יונה הייתה גדולה יותר משמעותית מהוועדה לשינוי כלכלי-חברתי וכללה מעל ל-120 איש. מליאת הוועדה הייתה מצומצמת יותר משמעותית וכללה את ראשי הצוותים בלבד – 21 איש במספר. הוועדה, שפעלה באופן וולונטרי כל העת, לא הגבילה את כמות האנשים שהיו שותפים לכתיבת דו"חות תתי הצוותים, שגובשו כל אחד במסגרת צוותו ואוחדו לבסוף לכדי דו"ח אחד. מרבית הצוותים מנו בין 10-15 משתתפים, אך צוות אחד, צוות הרווחה, מנה מספר גבוה יותר – 26 משתתפים – שנטלו חלק בכתיבת ההמלצות.

המרואיינים העניקו ראיון עומק, בו נשאלו כ-15-10 שאלות, בכפוף למידת הפירוט שלהם במהלך השיחה. מטרת השאלות הייתה לקבל מידע הנוגע לאווירה הכללית בוועדה או בצוות, על דעות חברי הוועדה כלפי תהליכי שיתוף ציבור באופן כללי, על התהליך שהוביל להחלטה להפעיל מהלך שכזה, על המפגשים שהתקיימו במהלך עבודתן של הוועדה והצוות ועל התרשמותם בנוגע ליחסים של יתר חברי הוועדה למפגשים עם הציבור הרחב. בנוסף, סייעו ראיונות העומק להבין מהמרואיינים את ההבדלים ביחסם לתהליך שיתוף הציבור טרם שלקחו בו חלק ולאחר שהשתתפו בו. המרואיין התבקש להשיב על שאלות ספציפיות במקרים בהם ניכר כי היחס לשיתוף ציבור חיובי באופן מיוחד או שלילי באופן יוצא דופן. השאלות שנשאלו במהלך הראיונות עם חברי הוועדה והצוות מפורטות בנספח ב'.

הראיון בוצע באמצעות שאלות שהוכנו מראש, תוך הנחייה ברורה המאפשרת למרואיין לחרוג מהמתווה ולהתמקד בנושאים בהם מבקש להתמקד. במקביל, בוצעה הכוונה להתמקדות בנושאים בהם מבקש המרואיין לשים דגש נוסף. הראיונות החצי-מובנים אפשרו שיחה ישירה עם חברי הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי וחברי ועדת ספיבק-יונה אשר השתתפו בתהליכי שיתוף הציבור כחלק ממהלך גיבוש המלצותיהם. השאלון היה זהה בכל אחד מהראיונות. השאלות התחלקו לשאלות תיאוריות, שביקשו מהמרואיין להתייחס לתיאור מהלך שיתוף הציבור לצד שאלות אישיות, שביקשו לזקק את עמדותיו ודעותיו ביחס למהלך שיתוף הציבור שאליו היה שותף. כמו כן, נשאלו שאלות הנוגעות להשפעה על עמדותיו והמלצותיו לבסוף. התשובות הרחבות והמעמיקות סייעו בהגעה לתיאוריות שלא נצפו מלכתחילה. השאלות התיאוריות ביקשו לצייר תמונה של השתלשלות האירועים שהתרחשה בנוגע לבחירה לשלב במסגרת הוועדה תהליכי שיתוף ציבור, ולהבין את הכוונות, המטרות והאינטרסים שמאחורי המהלך. השאלות האישיות

ביקשו לאפיין את העמדות הנוגעות לשילוב שיתוף הציבור במהלך הוועדה, השפעותיהן והתחושות הנוגעות לפני ואחרי החשיפה לתהליך.

לצד הראיונות, התבצע שימוש בחומר הרלוונטי לוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, כגון פרוטוקולים של המפגשים לשיתוף הציבור וכן פרוטוקולים של פגישות הוועדות כולן. במקרה של צוות ספיבק-יונה, החומרים אותם קיבלה הוועדה מן הציבור הועלו לאתר האינטרנט שלהם וכן רוכזו בחלקם בידי רכזי הצוותים. הפרוטוקולים של שתי הוועדות והחומרים שנשלחו אליהם סייעו בתיקוף המחקר, באמצעות הצלבת המידע שהגיע מן הראיונות, ומידע שהגיע מן הפרוטוקולים.

3.2. שיטת הניתוח

הראיונות נמשכו בין 45 דק' ל- 90 דק' והוקלטו ותומללו ברשות המרואיינים על מנת לבצע ניתוח ולסייע בתיקוף הממצאים. לאחר מכן, התבצע ניתוח של התמלולים הללו באמצעות חיפוש אחר נושאים וקטגוריות שיאפשרו ניתוח מוסדר של הפרטים הרבים שהתגלו במסגרת הראיון.

ניתוח הראיונות נעשה באמצעות גישת התיאוריה המעוגנת בשדה, The Grounded Theory Approach. במסגרת הניתוח, סומנו ציטוטים שסייעו להרכיב את מאפייני המסגרת באמצעות תתי המשתנים: ממסדיות, הרכב חברי הוועדה, מוטיבציה ואידיאולוגיה. בנוסף, בוצעו קידודים מתאימים על מנת לאפיין את אופי השיתוף המורכב ממשתנים כגון מטרות השיתוף, הרכב המשתתפים, היקף השיתוף, מידת הכוח שהועברה למשתתפים בעת התהליך, כמות המשאבים ומאפייני המנהיגות בתהליך. לצד הראיונות, התבצע שימוש בחומר הרלוונטי לוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, כגון פרוטוקולים של המפגשים לשיתוף הציבור וכן פרוטוקולים של מליאת הוועדה, שפורסמו ב-24 בפברואר 2013 באתר האינטרנט של העיתון "כלכליסט". גם בפרוטוקולים של שתי הוועדות סומנו ציטוטים ששייכו למשתנים המסבירים והמוסברים, במטרה להצליב בין הפרוטוקולים ועדויות שעלו מן הראיונות.

3.3. אוכלוסיית המחקר

הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי כללה חמישה צוותים כלכליים: צוות מיסוי, צוות תחרותיות ויוקר המחיה, צוות מאקרו, צוות רווחה ושירותים חברתיים, צוות תעסוקה וצוות דיור וכן צוות הידברות, שהיה אמון על הקשר עם הציבור וקבלת הערותיו. לעומת זאת, בצוות ספיבק-יונה היו תשעה צוותי עבודה: צוות החזון, צוות בריאות, צוות רווחה, צוות תעסוקה, צוות חינוך וצוות דיור ותחבורה שהתחלק לחמישה צוותים משנה: תכלול, דיור, תחבורה, קרקע ותכנון.

על מנת לאפשר השוואה בין שיתוף הציבור שהתבצע בוועדה לשינוי חברתי-כלכלי לזה שהתבצע בצוות ספיבק-יונה, נבחנו צוותי העבודה שעסקו בתחומים בהן טיפלו שני הצוותים: דיור ותחבורה, כלכלה, חינוך, רווחה ותעסוקה. צוותי המשנה בתחום החזון, הבריאות, המנהל הציבורי והמשפט לא נכללו במחקר, שכן לא נכללו בצוותי המשנה של הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי.

במהלך המחקר במסגרת הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, נבחרו שני נציגים מכל צוות, עמם התקיים ראיון על תהליך שיתוף הציבור בו לקחו חלק במסגרת הוועדה. בחירת המרואיינים נעשתה כך שאחד מהם שימש כנציג המערכת הממשלתית, והשני כנציג ציבור, מחוץ לממשלה. באמצעות בחירה של נציגים המגיעים ממסגרות שונות, נעשה ניסיון לבחון האם הדבר משפיע על עמדות כלפי תהליך השיתוף טרם החשיפה למהלך השיתוף, במהלך עבודתה של הוועדה ובסיומה. חשוב לציין כי צוות מאקרו בוועדה לא ניהל מפגשים עם הציבור, ועל כן לא נכלל בתוך אוכלוסיית המחקר.

המחקר דרש טשטוש כמעט מלא של זהות המרואיינים, על מנת לאפשר להם אפשרות להתבטא באופן חופשי במידת האפשר, ללא חשש לייחוס דבריהם. רבים מן המרואיינים הם אישי ציבור, פקידי ציבור בכירים או אנשי אקדמיה מוכרים, הממשיכים לכהן בתפקידים רמי דרג גם לאחר פעולתה של הוועדה או הצוות. שאלות רבות שהועלו בפני המרואיינים דרשו מידת כנות משמעותית, שלא הייתה יכולה להתאפשר באמצעות ציטוט ישיר של אדם המזוהה בשמו המלא.

על מנת לאפשר את טשטוש זהות המרואיינים במידת האפשר, יוצגו חברי הוועדה והצוות באמצעות אותיות לועזיות ומספרים: במקרה של הוועדה לשינוי כלכלי חברתי (הוועדה הממשלתית – Government Committee) האופן בו הוצגו המרואיינים הוא – G-1, G-2 וכך הלאה. במקרה של צוות ספיבק יונה, הוצגו המרואיינים באמצעות האותיות SY (Spivak- Yonna) ומספר סידורי – SY-1, SY-2 וכך הלאה. בנוסף, לא צוין שיוכם המגדרי של המרואיינים, לצורך מניעת זיהויים האפשרי וכולם מזוהים כמרואיינים.

טבלה 2: רשימת המרואיינים מהוועדה לשינוי כלכלי-חברתי

הערות	חברות בצוותים במסגרת הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי	הגדרת המרואיין/ת	צוות משנה
	חבר הוועדה לשינוי כלכלי חברתי	G – 1	
	חבר ועדת משנה מיסים, פקיד ציבור	G-2	צוות מיסוי
	חבר ועדת משנה מיסים, נציג ציבור	G-3	
	חבר ועדת משנה תחרותיות ויוקר המחיה, פקיד ציבור	G-4	ועדת המשנה לתחרותיות ויוקר המחיה
אינו חבר ועדה מן המניין אך שימש במחקר זה כנציג ציבור (לצורך בחינת ההשערות)	חבר ועדת משנה תחרותיות ויוקר המחיה, נציג ציבור	G-9	
	חבר ועדת משנה שירותים חברתיים, פקיד ציבור	G-5	ועדת המשנה לשירותים חברתיים
	חבר ועדת משנה שירותים חברתיים, נציג ציבור	G-6	
	חבר ועדת משנה דיור, נציג ציבור	G-7	ועדת המשנה לדיור
	חבר ועדת משנה דיור, נציג ציבור	G-8	

גם במקרה של וועדת ספיבק-יונה, נבחרו שני חברים דומיננטיים מכל צוות משנה, מתוך כוונה להגיע לשתי זוויות שונות ולייצוג מגוון דעות ועמדות רחב ככל הניתן במגבלות הקיימות. מספר המשתתפים בכל צוות של ועדת ספיבק-יונה נע בין 10 ל- 15 משתתפים. בחירה בשני חברים פעילים ודומיננטיים בכל ועדה או צוות חייבה היוועצות עם רכזי צוותי המשנה. לשם כך, בוצעה פנייה בדואר האלקטרוני לכל רכז/ת בכדי להבין מי מהמשתתפים היו דומיננטיים יותר בפעולתם במהלך הוועדה ולקחו חלק משמעותי בקשר עם הציבור כחלק מתהליך השיתוף. בעקבות תשובותיהם, נשלחו לחברי הוועדה המתאימים בקשות לראיונות באמצעות הדואר האלקטרוני.

טבלה 3: פירוט חברי צוות ספיבק-יונה המרואיינים למחקר.

תפקיד / שם	תפקיד במהלך מחאת קיץ 2011	הערות
SY-1	חבר צוות ספיבק-יונה, איש אקדמיה	
SY-2	חבר תת צוות כלכלה, איש אקדמיה	צוות כלכלה
SY-3	חבר תת צוות כלכלה, איש אקדמיה	
SY-4	חבר תת צוות דיור, תחבורה, קרקע ותכנון, איש אקדמיה	צוות דיור, תחבורה, קרקע ותכנון
SY-5	חבר תת צוות דיור, תחבורה, קרקע ותכנון, איש אקדמיה	
SY-6	חבר תת צוות דיור, תחבורה, קרקע ותכנון, עובד ארגון חברתי	שלושה אנשים רואינו מצוות זה לאור גודלו המשמעותי ולנוכח היותו מורכב מארבעה תת-צוותים
SY-7	חבר תת צוות חינוך, איש אקדמיה	צוות חינוך
SY-8	חבר תת צוות חינוך, איש אקדמיה	
SY-9	חבר תת צוות רווחה, איש אקדמיה	צוות רווחה
SY-10	חבר תת צוות רווחה, איש אקדמיה	
SY-11	חבר תת צוות תעסוקה, עובד ארגון חברתי	צוות תעסוקה
SY-12	חבר תת צוות תעסוקה, עובד ארגון חברתי	

3.4 סוגיות מתודולוגיות

הגישה האיכותנית וראיונות העומק בפרט, מסייעים בגמישותם להשיג מידע אך לצד זה מעלים קשיים מתודולוגיים. איכות מחקר תלויה במידה רבה בכישורים האישיים של החוקר ויותר בקלות המושפעת מהטיות ונטיות אישיות של החוקר. הדינמיקה אשר נוצרת בין המראיין והמראיין במהלך הריאיון משליכה על תשובות המרואיינים ועשויה להוביל לממצאים שונים מאלו שהיו מתקבלים בנסיבות אחרות.

סוגיה מתודולוגית נוספת המתעוררת הינה מרחק הזמן. הראיונות בוצעו יותר משנה לאחר סיום עבודותיהן של הוועדות, וזמן ארוך יותר מפריצתה של המחאה החברתית ושיא פעולותיהן של חברי הוועדה. תשובות הניתנות ברטרספקטיבה עשויות להיות שונות מתשובות שהיו ניתנות בסמוך לאירוע עצמו. מרחק הזמן עלול להשפיע על עמדות חברי הוועדה ולהביא לממצאים אחרים.

נקודה נוספת שאליה חשוב להתייחס היא היעדר הזיכרון הארגוני של ועדת ספיבק-יונה. במקרה הספציפי של ועדה זו, קיים זיכרון ארגוני דל מאוד, משום שכלל המשתתפים פעלו בוועדה בהתנדבות. בחלק מן המקרים העידו המרואיינים כי לא היו להם את כוח האדם, המשאבים או הכלים לתעד את כלל הפעילות שבוצעה בהקשר של מהלך שיתוף הציבור. כך, המחקר בהתייחס לוועדת ספיבק-יונה מתבסס יותר על העדויות האישיות באמצעות ראיונות חברי הוועדה ופחות על הפרוטוקולים של מפגשיהם עם הציבור – זאת לעומת הוועדה לשינוי כלכלי חברתי, בה התייעד בפרוטוקולים נרחב משמעותית.

לבסוף, יש לציין כי קיימת מעורבות של עורכת המחקר במהלך שיתוף הציבור של הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, בחלק של מיון הפניות הראשוני שהגיעו לוועדה⁴. המיון השניוני נעשה בידי רכזי תת הצוותים ובחירתם באופן ספציפי לעמוד בפני חברי הוועדה הייתה חלק ממדיניות שנקבעה בידי רכזי הוועדה. עובדה זו נמסרה למרואיינים עוד בעת הבקשה לתיאום הריאיון והייתה גלויה מן השלב הראשון.

⁴ במסגרת עבודתי בקיץ 2011 במסגרת משרת סטודנטית באגף לתכנון מדיניות (היום אגף חברה וממשל) במשרד ראש הממשלה שלקח חלק בתהליך שיתוף הציבור שבוצע בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, סייעתי יחד עם שותפים נוספים למהלך, במיון פניות הציבור הכתובות שהועברו לידי הוועדה, לאחר שהפיצה קול קורא לקבלת רעיונות ופניות מן הציבור. לאחר מהלך מיון, כמה עשרות פונים הופיעו בפני הוועדה והביאו את דבריהם בפני חבריה. כאשר ביצעתי את הראיונות הסברתי את הקשר שלי למהלך שיתוף הציבור ואת חלקי בו.

פרק 3 - ניתוח הממצאים

פרק זה מציג את הממצאים העולים מן הראיונות שבוצעו עם חברי שתי הוועדות, המסייעים בשרטוט של מהלך שיתוף הציבור המקביל שהתקיים במסגרת המחאה החברתית בקיץ 2011. הניתוח מתבצע באמצעות תחילה באמצעות הגדרת שיתוף הציבור בשני המקרים, באמצעות ארבעה מאפיינים:

א. ממסדיות

ב. הרכב חברי הוועדה או הצוות

ג. המוטיבציה לשיתוף

ד. האידאולוגיה העומדת בבסיס השיתוף

לאחר מכן, נבחן אופי השיתוף הקיים בכל ועדה, לפי הקריטריונים המרכזיים שצוינו במודל של צ'רצ'מן וסדן בסקירת הספרות: מטרות השיתוף, היקף השיתוף, הרכב המשתתפים, מידת הכוח שהועברה למשתתפים במהלך התהליך, משאבים ומנהיגות.

א. הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי

1. מאפייני מסגרת שיתוף הציבור בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי

1.1. ממסדיות

הקמתה של הוועדה בידי ראש הממשלה וכתב המינוי שנמסר לפרופ' מנואל טרכטנברג, הופכת אותה לוועדה ממסדית הפועלת במסגרת סדורה בעלת חוקים ברורים ואופן פעולה ידוע מראש, המתמקד באופן עבודה המוסכם מראש בכל הקשור לפעולת ועדה. בראש הוועדה עמד יו"ר, שהוטלה עליו משימה לבחינת חלופות להקלת הנטל הכלכלי המוטל על אזרחי ישראל והבאת המלצותיו בפני הקבינט החברתי-כלכלי. הצוות נדרש היה לשמור על "אחריות פיסקאלית בתקציב המדינה", קרי לא להביא לגרעון בעקבות המלצותיו מחד, ומאידך להתמקד בתחומים המוגדרים מראש: שינוי סדר העדיפויות במטרה להקל את הנטל הכלכלי על אזרחי ישראל, שינוי תמהיל תשלומי המיסים, הרחבת נגישות לשירותים חברתיים, הגברת התחרותיות והיעילות בשוקי מוצרים ושירותים על מנת להפחית את מחיריהם ולהתוות צעדים ליישום תכנית הדיור שהושקה בידי הממשלה ביולי 2011. כתב המינוי אף כלל את נושא שיתוף הציבור, וכינה אותו

"דיאלוג עם מגזרים שונים בציבור הישראלי". כך, כאשר מפת הדרכים של פעילות הוועדה הותוותה מראש, ומסגרתה הייתה ממשלתית, ניכר כי הוועדה פעלה במסגרת ממסדית של ממש.

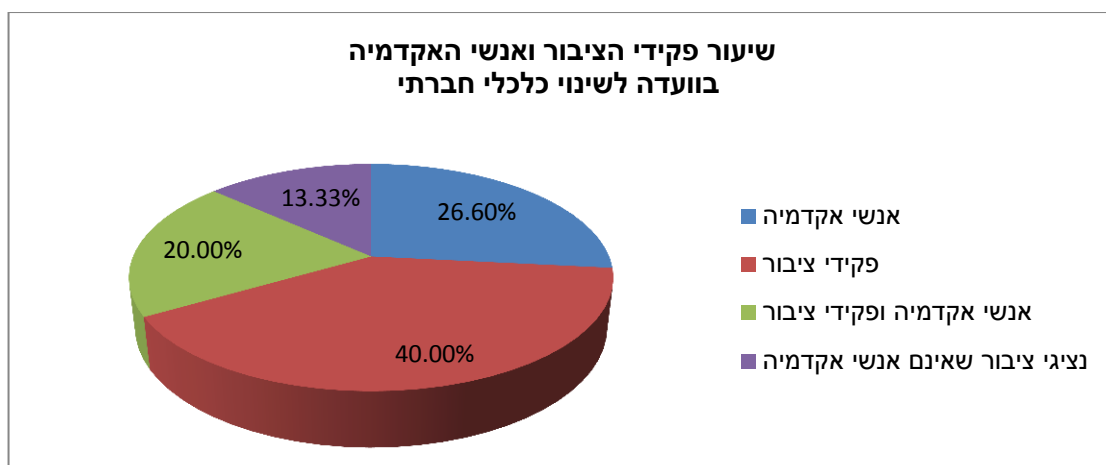
1.2. הרכב חברי הוועדה

בכתב המינוי של הוועדה לשינוי כלכלי חברתי, נקבע על ידי ראש הממשלה כי הוא ממנה את המכותבים ל"חברים בצוות לגיבוש צעדים שיביאו להקלת נטל המחייב בישראל נדרשת להעביר את המלצותיה בפני הקבינט החברתי-כלכלי, תוך שהיא בוחנת חלופות להקלת הנטל הכלכלי המוטל על אזרחי ישראל". (דו"ח הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, עמ' 9). הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי כינתה עצמה 'ועדת מומחים' בדו"ח שפרסמה לסיכום המלצותיה והדגישה את מידת הפרופסיונאליות שהייתה קיימת בקרב המשתתפים.

בחינה הרכב חברי הוועדה במחקר זה ייקבע באמצעות בדיקת שיעור אנשי האקדמיה, אשר אוחזים בתואר דוקטורט ומעלה ושנכללים בסגל של מוסד אקדמי, גם אם הם משמשים כפקידי ציבור בנוסף למשרתם באקדמיה.

שיעור אנשי האקדמיה בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי היה משמעותי והיווה כ-46.6% משתתפי הוועדה. 20% מהחברים שימשו כפקידי ציבור בנוסף להיותם אנשי אקדמיה. במקביל, שיעור פקידי הציבור היה משמעותי אף יותר והגיע ל-60%, כשהוא כולל בתוכו, כאמור, גם פקידי ציבור המשמשים כאנשי אקדמיה.

תרשים 2: שיעור פקידי הציבור ואנשי אקדמיה בוועדה לשינוי כלכלי חברתי

בראש הוועדה עמד פרופ' לכלכלה, המשמש בתפקיד ציבורי במקביל, כיו"ר הוועדה לתכנון ולתקצוב במועצה להשכלה גבוהה, פרופ' מנואל טרכטנברג. בנוסף, פרוטוקוליה משקפים את

החשיבות שהושמה באיסוף נתונים לשם קביעת ההמלצות: רבים מן הדיונים התמקדו בהצגת נתונים סטטיסטיים ומאקרו-כלכליים, שנדרשו לסייע למקבלי החלטות למקד את המלצותיהם בתחומים ובנושאים שישפיעו על כיס המעמד הבינוני, שמחה על חוסר יכולתה של הממשלה לעצור את עליית מחירי הדיור ויוקר המחיה.

על פי ניתוח הראיונות עם נציגים מחברי הוועדה, ניתן לראות שלמרות שיעור אנשי האקדמיה הגבוה יחסית שהשתתף בוועדה, פקידי הציבור, שהיו אחוז גבוה יותר מן המשתתפים, היו דומיננטיים יותר בעת קביעת ההמלצות בתחומים שעמדו במרכז המחאה כגון דיור ורווחה. עדות לכך ניתן לראות בדבריה של חבר ועדה G-8 (צוות דיור, איש אקדמיה), שסיפר על מקום המומחים המצומצם יותר שהיה בוועדה לעומת המקום שלקחו נציגי הממשלה:

"רוב חברי הוועדה באו עם תפיסות חברתיות שלהם לגבי מה נכון ומה צריך. פקידי הציבור השמיעו את קולם עם המגבלות התקציביות פלוס רוח המשרדים והבוסים שלהם...אז השמענו את הקולות שלנו ולא תמיד... (קיבלו אותם)...ברווחה הייתה ממש תחושה שמדירים את חברי הוועדה שהם מהציבור" (ראיון, 8.11.12).

לצד ניסיונה של הוועדה למתג עצמה כוועדת מומחים אקדמיים ופקידי ציבור בכירים שאינה תלויה בתפיסות פוליטיות, ביקשה הוועדה לשקף ערך מוסף בקרב חברי הוועדה – היכולת להקשיב. פרופ' מנואל טרכטנברג תיאר את הרכב הוועדה המגוון וייחודה כבר בישיבתה הראשונה של הוועדה:

"ההרכב משקף לא רק את היכולות המקצועיות הגבוהות מאד של השולחן הזה, בקשת של תחומים, אלא גם את העובדה שכל אחד מכם יש לו גם אופן כרויה לרגישות חברתית (..) ולכן אתם פה, בצורך הזה של תכנון, מקצועיות ורגישות". (פרוטוקול הוועדה לשינוי כלכלי חברתי, 9.8.2011, עמ' 4).

חבר ועדה G-3 (צוות מיסוי, נציג ציבור), ששימש בעברו כפקיד ציבור בכיר תיאר את מקומה הייחודי של ועדת טרכטנברג, שאמנם לא הייתה מורכבת ממקבלי החלטות, קרי פוליטיקאים, אך היה לה מקום משמעותי בהמלצה על שינוי מדיניות:

"אנחנו קבענו את המתווה – שקבוצות מעמד ביניים הן חשובות, משפחות עובדות עם ילדים ונמקד את המאמץ שם כי אין לנו כסף" (ראיון, 12.11.13).

חבר ועדה G-2 (צוות מיסוי, פקיד ציבור), הדגיש עד כמה משתתפיה היו עצמאיים ומקצועיים:

"צריך להבין בסוף איך מתנהלת חבורה של אנשים ש...תסתכלי מי יש שם – זה יוג'ין קנדל, וקרנית פלוג. זו לא הייתה ועדה ציבורית. זו לא הייתה ועדה של אנשים שאומרים להם לאן לקפוץ" (ראיון, 13.11.12).

הרכב הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי כלל אמנם שיעור ניכר של אנשי אקדמיה, אך בו בזמן כלל שיעור גבוה אף יותר של פקידי ציבור. כמו כן, העידו אנשי אקדמיה ששימשו כנציגי ציבור כי השפעתם הייתה פחותה מזו של פקידי הציבור שלקחו חלק בוועדה. בנוסף, הושם דגש רב יותר מצד יו"ר הוועדה לחבר את הציבור לרעיון של הוועדה. אז, נעשה ניסיון לרכוש מחדש את אמונו של הציבור באמצעות מהלך שיתוף הציבור הנרחב שביצעה, וכפי שהעולה מהראיונות, להתבסס פחות על הידע הקיים של אנשי האקדמיה ששימשו כחברי הוועדה.

1.3. אידיאולוגיה

קשת של גישות נורמטיביות נוצרה ביחס למקומה של המדינה בחברה בין התפיסה הכלכלית הניאו-ליברלית לעומת התפיסה הכלכלית הסוציאל-דמוקרטית. התבטאויות רבות בקרב המרואיינים העידו על תפיסת עולמם ועל הדרך שבה ביקשו להתמודד עם טענות המחאה החברתית. מקור ההמלצות שנבחרו הוא באסכולה הדוגלת בהפחתת התערבותה של הממשלה בכלכלה, מתוך תפיסה שמעורבות גדולה מידי שלה תמנע את תפקודו התקין של השוק החופשי. ראשית, ניתן לראות ביטוי של תפיסת עולם זו בדבריו של חבר ועדה G-4 (צוות תחרותיות ויוקר המחיה, פקיד ציבור), שהאמין מאוד בפתיחת השוק לתחרות:

"אם אתה רוצה לפתור משהו, תפתח את זה לתחרות, בגדול. לא כל דבר, אבל.. פתח את זה לתחרות." (ראיון, 13.11.12).

חבר נוסף בוועדה G-2 (צוות מיסוי, פקיד ציבור), שטח את תפיסתו הכלכלית המתייחסת לשוק החופשי וליכולתו להביא לצמצום הפגיעה ברווחה:

"השוק החופשי בשבילי הוא אמצעי ולא מטרה..המונופול של תנובה הוא דוגמא שכבר שלושים שנה מציקה לי, של מונופול דורסני שבעצם פוגע ברווחה של מרבית האזרחים (ראיון, 15.1.13).

במקביל, חבר ועדה G-6 (צוות שירותים חברתיים, נציג ציבור) פגש מוחים במאהלים וחלק על עמדתם שביקשה להביא לחלוקת משאבים שונה מהקיימת:

"אם נלך לפי הדברים שהמחאה מציעה אז מה שיקרה זה שכולם שווים ולאף אחד אין

כלום, או שלאף אחד אין כלום ולמעטים מקורבים יש הרבה" (ראיון, 6.11.12).

בעמדת המיעוט מצויים חברי ועדה בודדים. חבר ועדה G-7 (צוות דיון, נציג ציבור) התייחס למעמד הנמוך ולמענה המועט שניתן לו בוועדה. חבר ועדה זה ראה בטיפול של הוועדה טיפול חסר, משום שלא התייחס למעמדות הסוציו-אקונומיים הנמוכים במסגרת המלצותיו:

"בתפיסה שלי צדק חברתי שלא עוסק בסוגיות של עוני, הוא לא מלא. לא אומר שאי

אפשר לטפל בסוגיות של צדק בלי לטפל בבעיית העוני, אבל זה לא יהיה טיפול מלא"

(ראיון, 28.2.13).

מראיונות עם חברי הוועדה ופרוטוקולי מליאת הוועדה שפורסמו, מצטיירת תמונה לפיה מרבית חברי הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי הציגו רעיונות והמלצות שהתוו אידיאולוגיה כלכלית ניאוו-ליברלית שמרנית, למעט הסתייגויות בודדות. מושגים כגון שוק חופשי, הסרת מכסים, המדינה כחלק אנדוגני מהמשק והתייחסות נרחבת בהמלצות עבור אוכלוסייה מן המעמד הסוציו-אקונומי הבינוני, מבטאים כולם השקפת עולם כלכלית ניאוו-ליברלית שאפיינה את הוועדה והמלצותיה.

1.4. המוטיבציה לשיתוף ציבור

מטרותיה המוצהרות של הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי שונות מן המוטיבציה שהביאה אותה להפעיל תהליך לשיתוף ציבור.

מנכ"ל משרד ראש הממשלה דאז, איל גבאי התייחס באופן ישיר בצורך בלגיטימציה, או באמון הציבור כחלק מהמוטיבציה לשיתוף באחד מהפרוטוקולים שנחשפו בעיתון "כלכליסט":

"כיוון שיש לה (למחאה) פנים ושמות ודמויות שונות, אז יהיה נכון שאנחנו נעשה את

המאמץ ונשמע כמה שיותר מהם, למרות שזה ידרוש מכולנו לשבת בחדר הזה... יהיה

את כל הסוגים ואת כל המינים, אבל זה חלק מרכישת הלגיטימציה שאנחנו נרוויח פה"

(פרוטוקול הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, 9.8.11, 33).

חברי הוועדה האמינו שהלגיטימציה, או האמון, יגיעו באמצעות ייצוג רצונותיו של הציבור. ניתן לראות זאת בדבריו של חבר ועדה, G-1 (פקיד ציבור) שהדגיש את מקום הוועדה במחאה בעיניו:

"תפקידה של הוועדה הוא להיות המתרגם של הכמיהה של הציבור, שבאה לידי ביטוי

במחאה – לשיח שאפשר להגיע ממנו לעיצוב מדיניות" (ראיון, 20.11.12).

בנוסף לעמדות שביקשו לרכוש את אמון הציבור באמצעות השיתוף, היו חברי ועדה אחרים שראו בציבור מקור ידע משמעותי. חבר ועדה G-8 (צוות דיור, נציג ציבור) ציין את הצורך בקבלת מקורות ידע נוספים, כמו גם הוועדה שהקימו ראשי המחאה:

“חלק מזה היה להבין מה היה מקור חוסר שביעות הרצון, מה היה מקור המחאה, להבין אותה וגם היה משהו של לשמוע רעיונות, להיפתח לעוד דברים. אני חושבת שלחלק מהמומחים היה חשוב לשמוע את ראשי וועדת הצל” (ראיון, 8.11.12).

מהראיונות עולה כי המוטיבציה הראשית היא בעיקר הניסיון לרכוש אמון המכונה בידי חברי הוועדה כלגיטימציה. החשיפה למידע חדש וסדר העדיפויות הרצוי בידי הציבור היא תוצר לוואי של שיתוף הציבור שסייע בסופו של יום בעבודתה של הוועדה, אך לא נצפה כי הדבר יקרה בשלבים הראשונים של מהלך השיתוף, על פי הפרוטוקולים של המפגשים הראשונים של מליאת הוועדה לשינוי כלכלי חברתי.

טבלה 4: סיכום מאפייני מסגרת שיתוף הציבור בה פעלה הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי

מאפייני המסגרת	סיווג
ממסדיות	הוועדה לשינוי כלכלי חברתי הוקמה ביוזמת הממשלה. שיתוף הציבור שנעשה במסגרתה הינו ממסדי שכן נכלל במטרותיה של הוועדה, במסגרת כתב המינוי שלה – והופעל באופן סדור, מתוכנן ומתקצב מראש.
הרכב חברי הוועדה	שיעור אקדמאים גבוה אך עם דגש על יכולת ההקשבה והסתמכות של הפקידות על הציבור הדגש העיקרי שהוועדה ביקשה לתת הוא ביכולתה להקשיב, יחד עם היותה מורכבת מנציגי ציבור ופקידים בכירים הפועלים ללא משוא פנים – בכדי לרכוש מחדש את אמון הציבור. שיעור אנשי האקדמיה לא היה חלק משמעותי מהמיתוג שביקשה הוועדה לייצר לעצמה אל מול הציבור אלא דווקא להציג מצג של הקשבה כלפי המחאה, באמצעות אותה פקידות בכירה שביקשה להיפגש עם הציבור ולקבל מידע ממנו.
אידיאולוגיה מובילה	ניאו-ליברלית בעיקרה, עם הסתייגויות מסוימות בקרב חברי ועדה בודדים.
המוטיבציה לשיתוף ציבור	המוטיבציה העיקרית לשיתוף הציבור היה ניסיון של הוועדה לזכות באמון הציבור מחדש לאחר באבד עם פרוץ המחאה החברתית. הרחבת מקורות הידע, היועצות והעצמת האזרחים והתהליך הדמוקרטי היו כולם תופעות לוואי לניסיונה של הממשלה למנוע מן האזרחים לצאת כנגד מדיניותה באמצעות מרי אזרחי.

2. אופי השיתוף שבוצע בוועדה לשינוי חברתי הנגזר ממסגרת השיתוף:

ניתוח אופי השיתוף הורכב משישה מרכיבים המסייעים לייצר תמונה מלאה ככל הניתן של אופי שיתוף הציבור שנעשה בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי: מטרות השיתוף, הרכב המשתתפים, היקף השיתוף, מידת הכוח שהועברה למשתתפים בעת התהליך, כמות המשאבים ומנהיגות.

2.1 מטרות השיתוף

הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי כללה בדו"ח אותו פרסמה, התייחסות רחבה לשיח שיצרה עם הציבור תוך שגיבשה את המלצותיה. אחד העקרונות אליהם התייחסה במדיניות הכלכלית-חברתית היה אימוץ של ערוצי הידברות עם הציבור הרחב במתכונת של "דמוקרטיה השתתפותית". הדו"ח מציין את חשיבות בניית יחסי האמון וגישור על הפערים שהביאו למחאה החברתית מלכתחילה: **"הזדמנות נדירה להסיר את המחיצות בין מוסדות המדינה ובין אזרחיה, לנסות ולבנות מחדש יחסי אמון, לשתף אמתית את הציבור בדילמות המדיניות ובתהליכי החשיבה, ולגלות שהתבונה הקולקטיבית של אזרחי המדינה אינה נופלת מזו של נבחרים העם, פקידי הממשלה, שליחי האינטרסנטים המסורתיים או המומחים מטעם"** (דו"ח הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, 2011, 55).

בפרק המסכם את תהליך שיתוף הציבור, צוין כי הושם דגש על שלוש מטרות שיתוף:

1. מענה לרצון האזרחים בקשר עם הוועדה (ועם השלטון) – יצירת מענה לדרישת

האזרחים להישמע ולהשפיע על תהליכי קבלת ההחלטות של הוועדה.

2. ערוץ ליצירת קשר עם האזרחים השותפים למחאה – יצירת ערוץ ישיר למפגש אנושי עם

אזרחים שיאפשר הקשבה בלתי אמצעית לכאביהם, לרצונותיהם, לעצמת המחאה ביחס לנושאים השונים ולמשקל שהם מעניקים לכל נושא.

3. ערוץ לקבלת ידע ומידע – קבלת ידע ומידע ואזרחים ביחס לסדר היום החברתי-כלכלי

וביחס לנושאים אשר על סדר היום של הוועדה כפי שהוגדר בכתב המינוי שלה (דו"ח הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, עמ' 265).

המטרות המוצהרות של הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי נובעות מתוך היותה ועדה ממסדית, שהוקמה ביוזמתה של הממשלה. היא מבקשת לייצר קשר עם האזרחים, להשיב לרצונותיהם ולקבל ידע ומידע, בכדי לרצות בסופו של יום את האזרחים המוחים כנגדה.

2.2. היקף השיתוף

היקף השיתוף משקף את כמות האנשים שחברי הוועדה פגשו ושמעו במהלך תהליך שיתוף הציבור. במקרה של הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, תהליך השיתוף התבצע בשלוש מסגרות: מפגשים שהתקיימו במאהלים, מפגשים במסגרת מכון ון ליר, שנערכו לאחר פרסום קול קורא לקבלת פניות והצעות מקרב הציבור וקשר בלתי-פורמאלי שהתנהל באמצעות אתר האינטרנט הייעודי שהוקם לפעילות הוועדה ("הידברות"), דרך בלוג שהוקם במיוחד עבור הוועדה וכן מסרים שהועברו באמצעות השימוש ברשתות החברתיות פייסבוק, טוויטר ופלטפורמת הסרטונים האינטרנטית YouTube⁵. חבר ועדה G-6 (צוות שירותים חברתיים, נציג ציבור), לקח חלק בעיצוב מהלך השיתוף והעיד כי פלטפורמות השיתוף הוקמו בתוך זמן קצר, תוך מאמץ רב מאוד – במטרה לייצר כמה שיותר דרכים ליצירת קשר עם הציבור (ראיון, 6.11.12).

ארבעה מפגשים פורמאליים של חברי הוועדה התקיימו במאהלים בכיכר המדינה בתל אביב, בבאר שבע, בירושלים ובשדרות רוטשילד בתל אביב. יש לציין שמעבר למפגשים רשמיים אלו, חברי הוועדה גם סיירו במאהלים באופן עצמאי שלא נכלל תחת סקירת תהליך שיתוף הציבור של הוועדה. חברי הוועדה שהתראיינו למחקר זה מחזקים את הדברים הכתובים בדו"ח והדגישו שבמהלך הביקורים נחשפו באופן בלתי אמצעי להלכי הרוח והמצוקות שעלו מן השטח. האינטראקציה עם המוחים, ובמיוחד האינטראקציה הרגשית הותירה עליהם רושם רב (דו"ח הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, 272).

קשה לכמת את כמות האנשים שהביעו את עמדותיהם במסגרת המפגש במאהלים, אך ניתן לשער שמדובר על עשרות אנשים. עוד ניתן להעריך כ-300-400 איש נכחו במקום, על פי עדויות חברי הוועדה (בין 50 ל-150 נוכחים במאהל).

במסגרת הקול הקורא שפורסם לציבור, להעברת התייחסויות בתחומי עיסוקה של הוועדה, התקבלו 1391 פניות. מתוכם, הועברו למרכזי צוותי הוועדה ולחברי הצוותים 320 ניירות עמדה מרכזיים, שהיוו 23% מכלל הפניות וכן 250 תמציות של הרעיונות שנכללו בפניות מן הציבור, שהיוו 18% מכלל הפניות. כך, נחשף צוות הוועדה ל-570 פניות ברמת פירוט גבוהה יותר (שם, עמ' 270). על פי דו"ח הוועדה, קיימה הוועדה 8 מפגשים רשמיים, הקדישה כ-24 שעות לנושא ונפגשה

⁵ הנתונים בדו"ח הוועדה לשינוי כלכלי חברתי מפרטים כי מספר המנויים על עמוד הפייסבוק של הוועדה לשינוי כלכלי חברתי היה 3948. כמות הפוסטים שפרסמו גולשים בעמוד הייתה 1918. לא ניתן לבחון מן הנתונים כמה פונים ביקשו לקבל מענה מהוועדה בפייסבוק, משום שניתן גולש פרסם יותר מפנייה אחת. בטוויטר עקבו אחר חשבון הוועדה 577 איש. כמות ה"ציוצים" של הוועדה הייתה 665, וכמות התגובות הגיעה ל-750 (שם, שם). במקרה של טוויטר, הוועדה מפרסמת וזוכה לתגובות עבור פרסומיה. אופן תקשורת זה פחות מאפשר שיתוף, אך הוא מאפשר קשר ישיר עם הציבור. בבלוג שפרסמה הוועדה צפו 9,279 משתמשים ייחודיים ו-YouTube, פלטפורמת הוידאו, צפו 12,558 פעמים בסרטונים שפורסמו בידי הוועדה.

עם כ-90 אנשים במסגרת מפגשי שיתוף הציבור במכון ון-ליר, כמענה לקול הקורא שפרסמה הוועדה (שם, עמ' 271).

פעילותה של הוועדה ברשת האינטרנט הייתה נרחבת וייחודית בנוף הממשלתי: במסגרת אתר שיתוף הציבור – הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, www.hidavrut.gov.il נאספו 3,336 הצעות גולשים והוגשו 75 ניירות עמדה. בנוסף, 871 איש בחרו לפתוח חשבון משתמש על מנת להזדהות בעת גלישתם באתר לטובת הערת הערות להצעות הציבור השונות שהועלו בו (שם, עמ' 277). הכללת הרשתות החברתיות במערך שיתוף הציבור מתבצעת לאור יכולת התגובה המידית של חברי הוועדה. בחלק מהראיונות אף ציינו כי הועברו אליהם בקשות לתגובה, ועליהם ענו "און ליין", באופן מיידי. חבר ועדה G-7 (צוות דיור, נציג ציבור) ציין כי השיתוף ברשת תרם מאוד לקשר השוטף עם הציבור:

"היו צורות שונות של שיתוף הציבור. אני חושב שדווקא שימועים הם לא הדבר הכי חשוב, מבין השיתוף. בניו מדיה כתבו שאלות והיה צריך כמקובל בניו מדיה לענות און טיים (..) זה תרם המון אני חושב, במיוחד כי הקהל של המחאה הוא קהל של ניו מדיה, כל העסק הזה הוא עסק של ניו מדיה" (ראיון, 28.2.13).

חבר ועדה G-6 (צוות שירותים חברתיים, נציג ציבור), ניסה לכמת את מספר האנשים שנחשפו אליו במהלך עבודת הוועדה וציין כי היקף המשתתפים בתהליך השיתוף כלל עשרות אלפי אנשים, בהיקף נרחב:

"במאהלים פגשנו, מעל ל-1000, ברוטשילד היו כמו משהו כמו 150 אנשים, בירושלים היו 80-70, בבאר שבע, 200-150. במאהלים זה 1000 אנשים אני מניח, בערוצים האינטרנטיים זה עשרות אלפים, ובמפגשי שיתוף זה.. משהו כמו 60-50, והיו משהו כמו שמונה מפגשים" (ראיון, 6.11.12).

עמדה אחרת המשתקפת בדברי חבר ועדה G-2 (צוות מיסוי, פקיד ציבור) טענה כי היקף השיתוף לא היה משמעותי ולא שיקף את עמדות הציבור:

"האנשים שמגישים פנייה באינטרנט הם לא מקרה מייצג של כלום...הם יודעים אולי במקרה הטוב לקרוא באינטרנט אבל לא יכתבו אולי, לא יגידו מה הם חושבים (...אף אחד לא הסתכל על השלושה מכתבים, כי זה מוטה. מה שעניין אותנו זה הרוח שנושבת מהציבור, ואנחנו חשנו אותה מאמצעי התקשורת..." (ראיון, 15.1.13).

היקף השיתוף אשר בא לידי ביטוי בכמות האנשים שפנו לוועדה, נפגשו עם חברה פנים אל פנים או היו עמם בקשר באמצעות רשת האינטרנט, מראה כי הוועדה הצליחה לקבל פניות, פידבקים והצעות מכמות אנשים המסתכמת באלפים בודדים של משתתפים לערך.

2.3. הרכב המשתתפים

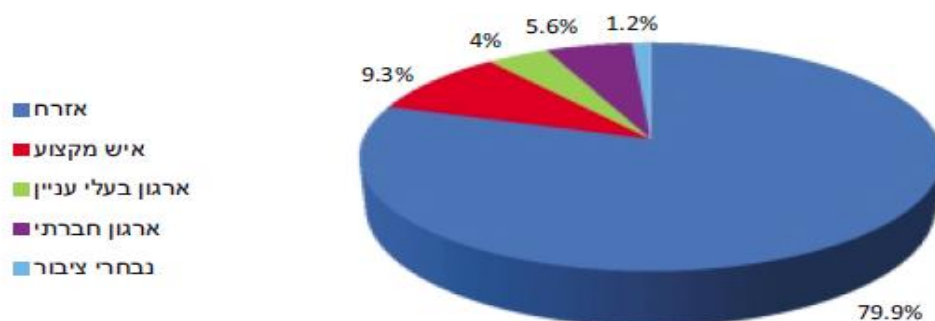
דו"ח הוועדה מעיד כי נעשה ניסיון משמעותי ביצירת תמהיל משתתפים הטרוגני, שיוכל לייצג קשת רחבה של תחומים, אוכלוסיות וסוגיות (דו"ח הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, עמ' 257). בחינה של הרכב המשתתפים בוצעה באמצעות ניתוח רב ממדי שבחן אלמנטים שונים במסגרת הרכב המשתתפים:

מעמד סוציו אקונומי – שבעה מתוך שמונת חברי הוועדה שהתראיינו, העידו כי הצליחו להיחשף לסוגיות שהועלו בידי המעמד הסוציו אקונומי הנמוך ולא רק למעמד הבינוני. עם זאת, אחד מחברי הוועדה, G-8 (צוות דיור, נציג ציבור) סיפר כי בעיקר נחשף לסוגיות המאפיינות את מעמד הביניים:

“את העניים ממש לא שמעו. זה לא היה הקול שלהם. זו לא הייתה המחאה שלהם, ואז השאלה היא האם כשבאים לפתור את המצוקות והבעיות של החברה, כן, אתה צריך להקשיב לאלה שמחזיקים את השלט, או להתמודד עם כל הבעיות...” (ראיון, 8.11.12).

שיעור האזרחים לעומת הארגונים – שיעור האזרחים האינדיבידואלי שלקח חלק במהלך שיתוף הציבור היה גבוה עד מאוד ועמד על כ- 80%, בעוד ששיעור הארגונים המשתתפים עמד על כ- 20%.

תרשים 3: התפלגות הפניות על פי הפונה (מתוך דו"ח הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, עמ' 265)

המגזר היהודי והלא-יהודי – עיקר המשתתפים בתהליך השיתוף היו מן המגזר היהודי. שיעור הפונים מהמגזר הלא-יהודי היה נמוך מאוד וכלל מספר פניות לא רב. בנוסף, גם כמות המאהלים שקמה ביישובים הערביים הייתה נמוכה בהשוואה ליישובי המגזר היהודי. חבר ועדה G-6 (צוות שירותים חברתיים, נציג ציבור) שלקח חלק פעיל בהפעלת מערך שיתוף הציבור, העיד כי היה מאמץ משמעותי להביא לנציגות מן המגזר הלא-יהודי שתופיע בפני הוועדה. ארבעה מרואיינים מתוך שמונה העידו על מחסור בנציגים מן האוכלוסייה הערבית. שניים מהם אף סיפרו שביקשו להגיע לאוכלוסייה הלא- יהודית באופן עצמאי, מחוץ למסגרת מפגשי שיתוף הציבור של הוועדה, בכדי לקבל פרספקטיבה נוספת שהייתה חסרה לשיטתם.

חילונים, דתיים וחרדים – חלק גדול מהמשתתפים בתהליך שיתוף הציבור הגדיר עצמו חילוני. בקרב המגזר החרדי, סיפר חבר ועדה G-4 (צוות תחרותיות ויוקר המחיה, פקיד ציבור) כי ההשתתפות כמעט ולא הייתה קיימת:

"חרדים לא ראיתי בכלל. אני חושב שהחרדים ישבו על הגדר במחאה הזו" (ראיון, 13.11.12).

השתתפותו של המגזר הדתי הייתה פחותה מזו של המגזר החילוני. הסיבה לשיעור ההשתתפות הנמוך בקרב הדתיים והמסורתיים, ככל שהסבירו חברי הוועדה, נבעה מהחשש שהמחאה נשאה אג'נדה אידיאולוגית שפנתה בעיקר לצד השמאלי של המפה הפוליטית, בה הדתיים והמסורתיים לא ששו לתמוך.

עולים וילידי ישראל – שיעור ילידי הארץ שהשתתפו בתהליך שיתוף הציבור היה גבוה משמעותית משיעור העולים שלקחו בו חלק. שישה מתוך שמונת חברי הוועדה שהתראיינו העידו כי לא פגשו עולים רבים ובכדי להיחשף למצוקותיהם, פעלו על מנת להגיע אליהם באופן עצמאי. עוד ציינו כי גם אם חלק מן העולים השתתפו במחאת האוהלים, הם לא לקחו חלק פעיל בשיחות שהתקיימו במסגרת המפגשים הרשמיים.

נשים וגברים – החלוקה בין הפונים לוועדה בקרב גברים ונשים התבטאה בהשתתפות דומיננטית של גברים. 80.4% מהפונים לוועדה היו גברים בעוד ש- 19.6% מהפניות היו מנשים (דו"ח הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, עמ' 270).

טווח גילאי המשתתפים – קשה להעריך במדויק את טווח גילאי המשתתפים בתהליך שיתוף הציבור, שכן דו"ח הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי לא מתייחס לכך במפורש. עם זאת, ניתן היה להבחין בקהל סטודנטים משמעותי מבין המשתתפים, במשתתפים בגילאי 25-30, נשים וגברים בטווח הגילאים 30-40 ובגברים עד גיל 60. טווח הגילים של המשתתפים רחב יחסית ונע בין 25 ל-

60 לערך – חלק ניכר משכבת הגיל העובדת. לעומת זאת, השתתפותם של בני 60 ומעלה וצעירים מתחת לגיל 18 הייתה נמוכה יותר.

פריפריה ומרכז – המחאה החברתית החלה בתל אביב והתפשטה לרחבי הארץ. ארבעת הביקורים הרשמיים במאהלים התקיימו בתל אביב, ירושלים ובבאר שבע. ביקורים במאהלים בערים המרוחקות יותר ממרכז הארץ לא התקיימו באופן רשמי, אלא נבעו מרצונם של חלק מחברי הוועדה להיחשף לתפיסות וצרכים נוספים בקרב אוכלוסיות שלא השתתפו באופן פעיל בתהליך שיתוף הציבור. חבר ועדה G-8 (צוות דיור, נציג ציבור) סיפר על ניסיונותיו לקבל מידע נוסף:

"הייתי כן רוצה לשמוע, משכבות שונות ומקומות שונים ומפריפריות שלא מגיעים ולא שומעים מה הם היו רוצים" (ראיון, אזור המרכז, 8.11.12).

חמישה מחברי הוועדה שראיינו העידו כי הם חשים שנחשפו לקהל הטרוגני במידה מסוימת במהלך תהליך שיתוף הציבור. חבר ועדה G-1 (פקיד ציבור) ציין כי היה חשוב להם לקבל קשת רחבה של דעות:

"הקהל היה מאוד הטרוגני (..) באו לידי ביטוי במחאה הרבה מאוד קשיים ועולות וכמיהות. המחאה לא הייתה דבר אחד, ולכן היה חשוב לקבל מגוון של דעות" (ראיון, 20.11.12);

שניים מהם סיפרו שהורגש כי נעשה מאמץ בכדי להגיע למצב שבו המשתתפים ייצגו גוונים שונים מהאוכלוסייה. חבר ועדה G-5 (צוות שירותים חברתיים, פקיד ציבור) סיפר שהרכב המשתתפים שיקף ייצוג נרחב של האוכלוסייה:

"היא הייתה מאוד הטרוגנית (..) היו גם אנשים שזה היה ברור שזה אנשים שמשופשפים בפעילות מחאה, ציבורית ו..שעוסקים בזה בצורה..של הרבה זמן ו - היו אנשים שבאו להביע את הכאב, וחלק אני חושב מחלק מהאנשים שבאו, גם הובאו על ידי - (..) כדי שישמעו אותם" (ראיון, 3.12.12).

שלושה חברי ועדה נוספים חשו שהמשתתפים בתהליך שיתוף הציבור דווקא לא יצרו הרכב הטרוגני. חבר ועדה G-2 (צוות מיסוי, פקיד ציבור) טען כי המשתתפים לא הצליחו לייצג את מרבית האוכלוסייה העסוקה בטרדות היום-יום:

"האנשים המייצגים הם בדרך כלל אנשים ששקועים ועסוקים בפרנסתם באופן שוטף. אני לא יודע כמה יוצא להם לשבת, לחשוב על הדברים, לעכל, להבין מי נגד מי ולנסח לעצמם את הדברים הללו" (ראיון, 15.1.13).

2.4. מידת הכוח שהועברה למשתתפים בעת התהליך

דו"ח הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי ממקם את הליך השיתוף **"על סולמות ההשתתפות המקובלים המצויים בשלב שבין הליכי היועצות להליכי השתתפות"**, ומדגיש כי **"לא דובר בהליכים סמליים, מניפולטיביים של 'מס שפתיים' וגם לא בתהליכי יצירת שותפות"** (דו"ח הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, עמ' 273).

הראיונות, הפרוטוקולים וההמלצות שהוגשו לבסוף, מראים כי הוועדה לשינוי כלכלי חברתי עברה תהליך משמעותי תוך כדי ששיתפה את הציבור. פרופ' מנואל טרכטנברג, יו"ר הוועדה הדגיש עוד במליאת הוועדה הראשונה כי הוא מעוניין להוביל מהלך משמעותי של שיתוף, בעוד שמרבית חברי הוועדה לא ידעו כל כך מה כולל התהליך עצמו וכיצד הוא ישפיע על מהלך עבודתה של הוועדה. חברי הוועדה מעידים כי חשו כך משום שלפני כן לא התקיים מהלך לשיתוף ציבור בהיקף שכזה בוועדה שהוקמה בידי הממשלה. עם זאת, ככל שהתהליך התקדם, יו"ר הוועדה הבין כי אמון הציבור הושב בזכות התהליך, והעניק לו קרדיט משמעותי:

"אילולא העבודה שנעשתה על ידי הצוותים האלה (אנשי שיתוף הציבור), אני מבטיח לכם שלא היינו יושבים פה בישיבה השישית של הוועדה ומנהלים דיון על המשך ועל פרסום הדו"ח. אני משוכנע שהעסק הזה לא היה מחזיק מבחינת הלגיטימציה הציבורית והשקט התעשייתי שלו". (פרוטוקול הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, מפגש מס' 6, 13.9.11).

אם נשתמש בסולם ההשתתפות של ארנסטיין, בשלביה הראשונים של הוועדה, היא פגשה את המוחים במאהלים בעיקר בכדי לסייע להם "לשחרר קיטור", לאפשר להם לשוחח – כאשר לא היה ברור כלל מה המוחים רוצים, לנוכח הדרישות הרבות ולעיתים המנוגדות זו לזו. נדמה שהשלב ההתחלתי היה טיפול, תרפיה- המדרגה השנייה של הסולם, בחלקו של "אי ההשתתפות", כניסיון לייצר שיח – שבתחילה היה מלא באי אמון מצד הציבור המוחה.

בשלבים מאוחרים יותר, כאשר החלו המפגשים במכון ון-ליר, קיבלה הוועדה הצעות כתובות באופן סדור, ברור ומתומצת. משלב זה יכלה הוועדה להטמיע את הדברים ואף לכוון את מסקנותיה לכיוון "רוח הדברים" שעלתה בקרב המוחים. בפרוטוקול הוועדה עולים קולות בעיקר מצד חברי הוועדה שאינם מן הממשלה, המבקשים מחבריהם לשים דגש על הבקשות והמידע שקיבלו מן הציבור במהלך השיתוף. כפי שעולה מפרוטוקול מליאת הוועדה, הכלכלן הראשי של הרשות להגבלים עסקיים, ד"ר שלומי פריזט, האמין שיש לשלב את תהליכי השיתוף גם בתהליכים עתידיים בממשלה, וזאת בניגוד לדעתו של איל גבאי, שלמרות החשיבות שראה

בתהליך, טען שהוועדה לא קיבלה מנדט לעסוק בנושא (שם, עמ' 18). פקידי הממשלה הבכירים, ביניהם החשבת הכללית, מיכל בויאנג'ו-עבאדי ומנכ"לית המוסד לביטוח לאומי דאז, אסתר דומיניסיני הדגישו שלא כדאי להמליץ על המשך שיתוף וכן שהאוכלוסיות שלוקחות חלק בשיתוף, חזקות ממילא. חברי הוועדה שאינם מן הממשלה דווקא ביקשו לתמוך בהמשך תהליך השיתוף, וראו בו חשיבות רבה לשקיפות שנדרשת לעמוד בה הממשלה, בהיותה נגישה לאזרחיה (שם, עמ' 20).

בתחילה היה השיתוף בשלב השני לפי סולמה של ארנסטיין – תרפיה, טיפול – בו השיתוף לא נחשב כתורם באופן ממשי להמלצות, ונועד בעיקר לשיפור תחושתו של הציבור. בשלבים מאוחרים יותר, עלה השיתוף לשלב הרביעי בסולם השיתוף להיוועצות (consultation), בו חלק מחברי הוועדה ראו בשיתוף אמצעי היוועצות חשוב עם הציבור המשתתף.

2.5. כמות המשאבים

הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי פעלה תחת חסותו של יו"ר הוועדה לתכנון ולתקצוב במועצה להשכלה גבוהה. המשאבים שעמדו לרשותה מבחינת ההון האנושי כללו את צוות מנו – שכלל את ד"ר אורן צוקרמן ושירי כהן-פרציגר, מהמרכז הבין-תחומי הרצליה, בעלי מומחיות לרשתות חברתיות, שהסכימו לעבוד עבור שכר בסיסי (פרוטוקול הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, מפגש 6, 4.9.2011), הצוות המקצועי של המועצה להשכלה גבוהה, צוותו של השר הממונה על הקשר עם הציבור, מר מיקי איתן וצוות מורחב שעבד במשרד ראש הממשלה, באגף לתכנון מדיניות (כיום אגף ממשל וחברה), שלקח על עצמו את מיון הפניות שהגיעו בעקבות הקול הקורא שהופץ לקבלת הצעות ובקשות לעמוד בפני הוועדה לשם הצגת עמדות. כוח אדם נוסף שעמד לרשות הוועדה היו פרנטיס ומרכזים באגף התקציבים שריכזו את עבודת צוותי המשנה, אנשים שכישרוניהם המקצועיים אינם מוטלים בספק, וכן עובדי משרדי הממשלה השונים שסיפקו נתונים וניתוחים כלכליים וסטטיסטיים של מידע שיש ברשותם, על מנת להציג את הבעיות באופן שיוכל לאפשר הצעת פתרונות פרקטיים באמצעות מיסוי, שינויי רגולציה ושינויי תקנות בתחום החקיקה. המשאבים החומריים והאנושיים שנועדו למהלך שיתוף הציבור בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי מוגדרים כמשמעותיים בידי חבר ועדה G-1 (פקיד ציבור), התולה את כמות המשאבים המשמעותית בהיותה של הוועדה ממשלתית, ממסדית:

"זה שהממשלה כוננה את זה – קבע את תנאי הפתיחה...זה קבע את היכולת לגייס

משאבים ולחלק לכאן משאבים, אנשים, מומחים ותשתיות" (ראיון, 20.11.12).

במבט רוחבי, נושא המשאבים לא היה נושא שעלה כמעט בראיונות, וזאת לנוכח השקעה משמעותית בנושא זה מצד הממשלה ומטעם המועצה להשכלה גבוהה, שהעניקה את חסותה למהלך שיתוף הציבור והתקציבים שנדרשו לעניינו כגון תיעודו. על כן, ניתן להסיק כי כמות המשאבים הפיזיים והאנושיים שעמדו לרשות הוועדה לשינוי כלכלי חברתי היו נרחבים וסייעו בידה לבצע את מהלך שיתוף הציבור תוך השקעת תשומות רבות של זמן, כסף ומחשבה.

2.6. הנהגה מובילה

חברי הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי מעידים כי האדם שעמד בראש הוועדה הממסדית, פרופ' מנואל טרכטנברג, היווה דמות דומיננטית בכל הנוגע לדחיפת נושא שיתוף הציבור כחלק אינטגרלי ממהלך הוועדה. חברי ועדה רבים הדגישו את מקומו הייחודי של יו"ר הוועדה בהובלת מהלך שיתוף הציבור. חבר ועדה G-2 (צוות מיסוי, פקיד ציבור) ציין את מרכזיותו של פרופ' טרכטנברג בעיצוב התהליך:

"כל נושא שיתוף הציבור היה משהו שטרכטנברג קבע אותו והנחה אותו...זו הייתה יוזמה שלו, זה הוא החליט לעשות את זה באופן הזה" (ראיון, 15.1.13).

חבר ועדה G-4 (צוות תחרותיות ויוקר המחיה, פקיד ציבור), ציין את תכונתו הייחודית של יו"ר הוועדה, בהיותו מסוגל להוביל את צוותו למהלך שהוא מאמין בו:

"למנואל יש את התכונה הזו, שפתאום, באיזה שהוא מקום יש חושך טוטאלי ואז בקיבנימט נדלק פנס, ומנואל אומר – אנחנו רוצים ללכת לפה, פה. למה? אנחנו רוצים..ופעם אחרי פעם הוא מבין דברים הרבה לפני, אבל הוא כזה" (ראיון, 13.11.12).

אחד מחברי הוועדה, G-7 (צוות דיור, נציג ציבור) ייחס את היותו של יו"ר הוועדה מנוע משמעותי לקידום תהליך שיתוף הציבור לרקע האישי שלו:

"טרכטנברג הוא תרבות דרום אמריקאית, והאופי שלו מתאים לזה, ויש לו תחושה של שליחות וחזון" (ראיון, 12.11.12).

ניתן לראות כי המרואיינים כולם, משרתי ציבור ונציגי ציבור שהשתתפו בוועדה, העניקו קרדיט משמעותי למקומו של יו"ר הוועדה, פרופ' מנואל טרכטנברג בהנעת תהליך שיתוף הציבור. ניכר כי יו"ר הוועדה התעקש שלא להשאיר את הוועדה מכונסת בעצמה, ללא קשר עם הציבור. חברי הוועדה ייחסו את דחיפתו המשמעותית של פרופ' טרכטנברג לקיום תהליך של שיתוף ציבור לרקע שממנו בא, לאופיו ולאמונה שבאמצעות מהלך ההקשבה יוכל להביא לרכישה מחדש את אמון הציבור שאבד ושהביא לפרוץ המחאה החברתית.

טבלה 5: אפיון דפוס שיתוף הציבור שהתבצע בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי

קריטריון	הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי
מטרת שיתוף הציבור	מענה לרצון האזרחים בקשר עם הוועדה (ועם השלטון), יצירת קשר עם האזרחים השותפים למחאה, וקבלת ידע ומידע.
היקף השיתוף	מוערך בסדר גודל של אלפי משתתפים. רחב באופן יחסי לשיתוף ציבור הנעשה במסגרת ממשלתית עד קיץ 2011.
הרכב המשתתפים	מוגדר על ידי משתתפי הוועדה כהטרונגי, אך עם מאמץ רב שנעשה לצורך כך. בפועל, מאוד הומוגני בכל הנוגע למגזרים בחברה הישראלית – בעיקר יהודים חילונים ומעט דתיים. השתתפות מעטה של החברה הערבית, המגזר החרדי ועולים חדשים / ותיקים.
מידת הכוח שהועברה למשתתפים בתהליך	בשלב הראשוני: תרפיה בשלב בינוני-מאוחרים: היוועצות
כמות המשאבים	בוועדה לשינוי כלכלי חברתי הייתה כמות משאבים פיזיים משמעותית ליצירת מהלך שיתוף ציבור רחב, במונחי ממשלה בישראל. משאב ההון האנושי גם הוא היה משמעותי, וסייע בקידום עבודתה של הוועדה כלפי חוץ, אל מול התקשורת וכלפי פנים, באמצעות מידע רב שהיה עוד קודם להקמת הוועדה בידי פקידי הממשלה. המידע והנתונים הסטטיסטיים שהיו דרושים לקביעת המדיניות, כיוונו את הוועדה לעסוק בעיקר במשפחות צעירות, במעמד הבינוני.
הנהגה	הנהגה דומיננטית יו"ר הוועדה, פרופ' מנואל טרכטנברג היה דומיננטי עד מאוד ביצירת תהליך שיתוף הציבור, בקידומו מול חברי הוועדה ובתימתם למהלך. חברי הוועדה מעידים כי ללא מעורבותו, ייתכן ותהליך השיתוף היה נראה אחרת לחלוטין או שלא היה מתקיים כלל.

3. צוות ספיבק יונה

מסגרת שיתוף הציבור בה פעל צוות ספיבק-יונה, תאופיין בדומה לוועדה לשינוי כלכלי-חברתי באמצעות ניתוח של ארבעה פקטורים: המסגרת החוץ-ממסדית, המוטיבציה לשיתוף, הרכב הוועדה והאידיאולוגיה השלטת.

3.1. מסגרת השיתוף

צוות ספיבק-יונה היווה התארגנות שמקורה ביוזמה של פעילי ציבור (Grass-root Activity), אשר התעוררה באופן עצמאי. עם ההודעה על הקמת ועדה ממשלתית לבחינת אלטרנטיבות להקלה על יוקר המחייה, התכנסו בתוך זמן קצר כ- 50 אנשי אקדמיה ופעילים חברתיים במתנ"ס ברחוב מרכזי בתל אביב. פעולת צוות ספיבק-יונה הייתה פעולה שאינה קשורה לממסד. מארגני המחאה ביקשו לצרף את המומחים לשירותיהם, ומכאן שפעילות הצוות הייתה חוץ-ממסדית, וכך גם שיתוף הציבור שנוצר במסגרתו.

כפי שמספר אחד מחברי הצוות, SY-1 (איש אקדמיה), מקור הסמכות של צוות ספיבק-יונה היו המומחים שביקשו מהצוות לסייע להם בניסוח דרישותיהם:

"מה מקור הסמכות שלנו? אין לנו מקור סמכות פורמלי. אין לנו כתב מינוי, ולא כל תנועת המחאה, בקשו מאתנו להנהיג אותם או לייעץ להם, זה די הייתה הקור גרופ (Core Group) של רוטשילד השמונה, תשעה, עשרה חבר'ה, אנחנו היינו איתם בתיאום. כי אנחנו הבנו שבאופן ציבורי הם מקור הסמכות" (ראיון, 23.12.12).

גם תהליך שיתוף הציבור תואר בידי חבר צוות SY-4 (צוות דיור, תחבורה, קרקע ודיור, איש אקדמיה) כתהליך לא סדור, המשקף את היעדר הממסדיות – באופן השונה לחלוטין מהנעשה בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי:

"באופן אמתי להשתמש בזה? לא ממש. נתנו הרצאות, שמענו במה אנשים היו מעוניינים ואני בטוח שמה ששמענו מהם השפיע על מה שכתבנו, אבל להגיד בדיוק איך ומה אני לא זוכר, כי לא עשינו את זה שיטתי, לא היה זמן לא היה תקציב וכמובן כל מה שאנחנו עשינו היה פה בהתנדבות" (ראיון, 19.11.12).

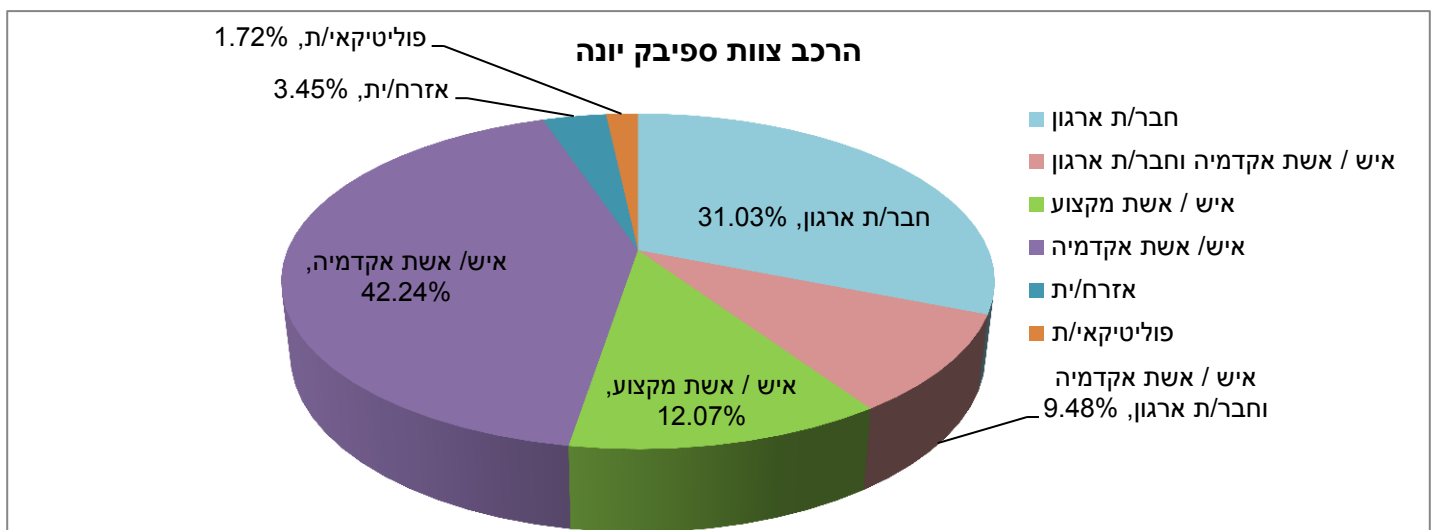
לנוכח אופן התגבשותו של צוות ספיבק-יונה ותהליך שיתוף הציבור שלו, ניתן להתייחס את להקמת ועדת הצל של הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי במסגרת חוץ-ממסדית, שאינה מערבת את הממשל או כל גורם רשמי אחר – אלא דווקא כיוזמה של החברה האזרחית.

3.2. הרכב המשתתפים

צוות ספיבק יונה ביקש להציג עצמו כצוות מומחים מן השורה הראשונה. פרופ' יוסי יונה העיד במועד השקת הדו"ח הרשמי, כשנה לאחר פרוץ המחאה החברתית, כי הדו"ח נכתב באמצעות התגייסות של אנשי אקדמיה, ובכך זוהי עדות ל"אקדמיה אחרת שמתחברת לנעשה בחברה הישראלית ומתגייסת להשפיע" (ספיבק ויונה, 2012, 21). הצוות גם כינה עצמו "ועדת מומחים

לצדק חברתי", באתר האינטרנט שהוקם לטובת המחאה – J-14 ותיארה עצמה כ"גוף עצמאי ובלתי תלוי שנועד להציע לציבור הרחב, ליושבי המאהלים ולגופים הלוקחים חלק במחאה חלופות לביסוסה מחדש של מדינת רווחה המושתתת על עקרונות של צדק חברתי". בעת הכרזה על צוות המומחים, הודגש כי הוועדות מורכבות ממיטב החוקרים באקדמיה ובארגוני החברה האזרחית בישראל. הוועדה ראתה עצמה למעשה כגורם מייצג לציבור הרחב ולמחאת האוהלים, תוך שהיא "מודעת לגודל המשימה שעמדה לפתחה, ומבטיחה לפעול ביושרה מקצועית וללא משוא פנים" (http://j14.org.il/spivak/?page_id=17, אותר ב- 26.7.13).

תרשים 4: הרכב צוות ספיבק יונה מתוך צוותי כלכלה, דיור, תחבורה, קרקע, תכנון, רווחה, תעסוקה וחינוך

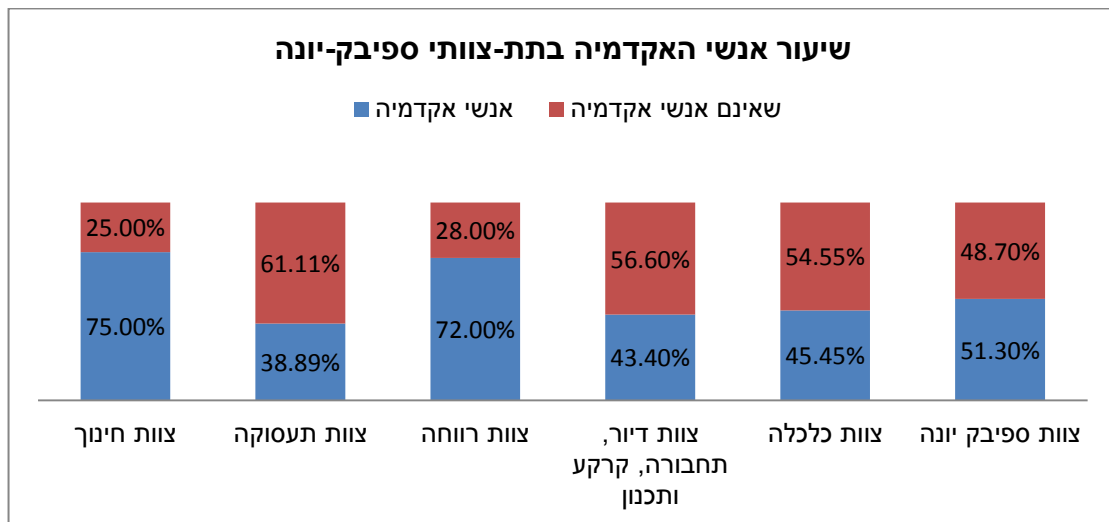

סיווג המשתתפים בצוות ספיבק-יונה, מעלה שש קטגוריות עיקריות: אנשי אקדמיה, אנשי אקדמיה הפעילים גם בארגונים חברתיים, פעילים בארגונים חברתיים, מומחים בתחומם מתוקף מקצועם, פוליטיקאים מקומיים ואזרחים בעלי עניין.

שיעור אנשי האקדמיה בצוות ספיבק יונה

מן הנתונים נראה כי חברי הצוות הגיעו עם רקע מקצועי מאוד נרחב בתחומם. מרבית המרואיינים שימשו כמרצים בתארי פרופ' וד"ר. בתרשים הבא מתואר שיעור האקדמאים, הנושאים בתפקיד במוסד אקדמי מוכר בישראל בכל אחד מהצוותים הנבחרים: צוות הכלכלה, צוות הדיור, תחבורה, קרקע ותכנון, צוות החינוך, צוות התעסוקה וצוות הרווחה.

תרשים 5 : שיעור אנשי האקדמיה בתת-צוותי ספיבק-יונה

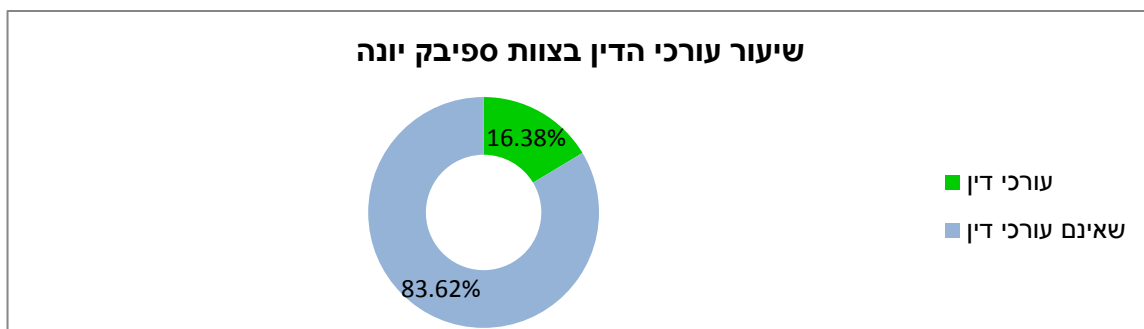

שיעור אנשי האקדמיה בצוות ספיבק-יונה מגיע ליותר מ- 50% מחברי הצוות. בצוותים עצמם קיימת שונות מסוימת בין התחומים. בצוות הרווחה והחינוך ישנו שיעור גבוה עד מאד של אנשי אקדמיה המגיע עד לכדי כ-75% מחברי הצוות. בצוותי הכלכלה, התעסוקה, הדיור, תחבורה, קרקע מגיע שיעור אנשי האקדמיה לשיעור בינוני ביחס לצוות הרווחה והחינוך, הנע בין כ- 40% ל- 45% מהחברים.

שיעור אנשי המגזר השלישי

בחינה של שיעור החברים המגיעים מן עמותות וארגונים מן המגזר השלישי, הכוללת גם את אנשי הארגון ואנשי האקדמיה הממלאים גם תפקידים בארגונים ועמותות, מעלה כי שיעורם בוועדה גבוה ועומד על כ- 40%. חברי צוות אלו מגיעים עם מקצועיות רבה בתחומם הנסמכת על ניסיונם בשטח ועבודתם היום-יומית בנושא. זהו סוג אחר של מקצועיות, המעידה גם היא על מקצועיות חברי הצוות ועל יכולתם להביא המלצות בעלות תוכן ממשי. ארגונים אלו צירפו את הידע המעשי שהיה בידם לידע התיאורטי שסיפקו אנשי האקדמיה לטובת יצירת מערך המלצות מבוסס ומעמיק.

תרשים 6: שיעור המחזיקים בתואר עורך / עורכת דין בקרב חברי צוות ספיבק יונה

שיעור חברי הצוות שנשאו תואר עורכת/ דין בצוות ספיבק-יונה עמד על כ- 16%, שיעור נמוך יחסית. המשפטנים היו נוכחים בעיקר בצוותי הדיור, תחבורה, קרקע תכנון, הכלכלה והתעסוקה ובשיעור פחות בצוותי הרווחה והחינוך.

אם לסכם, ליותר מ- 95% מהמשתתפים בצוות ישנה זיקה מקצועית בצוות בו השתתפו, ידע תיאורטי או מעשי בתחום שבו עוסקים. רק כ-5% מהמשתתפים מזהים עצמם כאזרחים או כפוליטיקאים, המשמשים בצוות כנציגי ציבור מבלי שיש להם זיקה פרופסיונאלית מפורשת.

3.3. אידיאולוגיה

האידיאולוגיה של צוות ספיבק-יונה דגלה ברעיון הסוציאל-דמוקרטי, כשהסיסמה העיקרית שהובילה את המחאה ביטאה את רוח הדברים באמירה: "העם דורש צדק חברתי". מהדברים העולים בדו"ח ומהאמירות שעלו במהלך הראיונות, ניתן להבחין בעיקר באידיאולוגיה סוציאל-דמוקרטית, המבקשת לתת תשומת לב משמעותית לאחריותה של המדינה על אזרחיה ובהתנגדות חסרת פשרות להפרטה או מיקור חוץ של שירותים.

הגישה הנורמטיבית השלטת בצוות ספיבק-יונה לא טושטשה בשום שלב, וחבריה הצהירו כי הסיבה העיקרית להקמת הצוות, הייתה מתוך ניסיון לעמוד מנגד ולהעניק חלופה משמעותית לרוח שיוצגה בידי הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי.

ההתנגדות לכלכלת שוק ולפיתוח תחרות באמצעות צמצום של מדינת הרווחה, מעידה על רצון לקדם תפיסת עולם סוציאל-דמוקרטית. הצוות מיתג עצמו כדוגל באידיאולוגיה סוציאל-דמוקרטית כבר בשלבי הגיבוש הראשוניים של הוועדה ואף הגיע מראש עם המסרים שאותם ביקש לקדם. רבים מן המראיינים בוועדת ספיבק-יונה העידו כי הגיעו עם אג'נדה מגובשת ביחס לתחום המומחיות שלהם. חבר צוות SY-1 (איש אקדמיה) הציג את השתקפות עמדות המשתתפים:

"ברור שפה התקבלה איוו שהיא הכרעה ערכית לגבי הדו"ח, תכניו, אופיו והתפיסות שלו.. נכון שיש לנו (..) תפיסה מגובשת באשר לצורך לכוון מחדש את הסוציאל דמוקרטיה הישראלית.." (ראיון, 23.12.12).

חבר צוות SY-3 (צוות כלכלה, איש אקדמיה) סיפר עד כמה חשובה הייתה המחאה להשבת הלגיטימיות לדרישה למדינת רווחה:

"הנכס היקר ביותר שקיבלתי זה הלגיטימציה למדינת הרווחה (..) אני השתמשתי

במחאה כדי לקדם דברים שאני חושב שצריך לקדם אותם" (ראיון, ירושלים, 9.12.12).

למרות תמיכה ברורה במדיניות סוציאל דמוקרטית, ניתן היה להבחין בעמדות שדווקא מצדדות בהמשך הפרטת שירותי הרווחה, באחד מניירות העמדה של צוות הרווחה שפורסמו לבסוף בדו"ח. מאידך, היו גם עמדות בדו"ח שסתרו עצמן גם בכיוון ההפוך. צוות הכלכלה המליץ בכל פה שלא לפרוץ את מסגרת התקציב הקיימת בעוד שבסופו של הדו"ח ישנה תפיסה אחרת:

"ללא חקיקת חוק זכויות חברתיות, ביטול חוק ההסדרים, פריצת מסגרת התקציב, והקצאת משאבים ניכרים לשיקום המערכות הציבוריות לא ייכון כאן צדק חברתי אמיתי" (דו"ח צוות ספיבק-יונה, עמ' 393). כך, התפיסה האידיאולוגיה נעה בתווך שבין הליברלי המתון והסוציאליסטי – כשבמרכז ניצבת התפיסה הסוציאל-דמוקרטית שייצגה את מרבית חברי הצוות.

3.4. המוטיבציה לשיתוף

מספר מוטיבציות מרכזיות עלו בעת ניתוח הראיונות עם חברי צוות ספיבק-יונה: המחויבות לשיתוף הציבור, רצון לקדם שוויון, הרחבת מאגר הידע הקיים בידי הצוות, קידום האזרחות הפעילה וסנגור על ציבור המוחים.

3.4.1. המחויבות לציבור – 10 מתוך 12 חברי צוות שהתראיינו, הדגישו את

המחויבות של הצוות לציבור המוחים אותו זכה לייצג במחאה, באמצעות אותו דו"ח שפורסם בסופו של יום ושנדרש להיות האלטרנטיבה למדיניות הממשלתית הקיימת. חבר צוות SY-12 (צוות תעסוקה, עובד ארגון חברתי) סיפר על חשיבות הפגישות והחשיפה לציבור:

"כל הזמן היה חשוב לנו לשמוע סיפורים, חשוב לנו להיפגש, חשוב במיוחד לשמוע עוד צדדים (..) הפרקטיקה של ספיבק-יונה היא פרקטיקה שמאוד מחוברת לשטח, מהבחינה שככה צריך לעבוד, לשמוע את הקולות" (ראיון, 21.12.12);

חבר צוות SY-5 (צוות דיור, תחבורה קרקע ותכנון, איש אקדמיה), הדגיש את חשיבות שמיעת הציבור:

"בלי השטח אנחנו לא שווים כלום (..) אני חייב לשמוע, כי אני חייב לעשות טסטינג, שאני יודע בתיאוריה ושקראתי במקומות אחרים, כדי באמת לבחון את זה עד כמה זה אמיתי" (ראיון, 18.11.12).

3.4.2. קידום השיח בנושא המעמד הסוציו-אקונומי הנמוך – עבור רבים

מחברי הצוות, התפיסה של המחאה החברתית כמחאה של המעמד הבינוני בלבד הייתה שגויה. לשיטתם, היה צורך בקבלת מידע ובפגישות בכלל המאהלים בארץ, גם אלו שכללו אוכלוסייה של מעמד סוציו-אקונומי נמוך וזאת על אף שפעילי המחאה המרכזיים אימצו את הצוות כצוות המומחים הרשמי, שיגיש את המלצותיו בשם של כלל המוחים – שמחאתם העיקרית נוגעת לסוגיות של מעמד הביניים. חבר צוות SY-7 (צוות חינוך, איש אקדמיה) הדגיש שהדו"ח היה חייב לייצג גם את המעמד הנמוך ולא רק הבינוני :

"היה ברור שאי אפשר לכתוב דו"ח שייצג רק את המעמד שייצר את המחאה. אני לא זוכר דיון אחד מהותי שאמר שאנחנו מתייחסים רק למעמד הביניים. היה ברור לכולם שאנחנו מביאים את האוכלוסיות האלה. אם לא ניתן את הקול שלהם, לא עשינו את מה שאנחנו צריכים לעשות" (ראיון, 27.12.12).

חבר צוות SY-4 (צוות דיור, תחבורה, קרקע ותכנון, איש אקדמיה) הדגיש את המאמצים שנעשו בידי הצוות בכדי לייצג את המעמד הכלכלי הנמוך :

"אנחנו בהחלט הרחבנו את היריעה והכנסנו את השכבות המוחלשות, כי לא רצינו לתחום את עצמנו רק בעניין של מעמד הביניים (..) למעמד ביניים אין אפשרות קיום או מעמד משמעותי בלי מדינת רווחה פרוגרסיבית" (ראיון, 23.12.12).

3.4.3. הרחבת מאגר הידע והמידע - אנשי אקדמיה רבים וחברי ארגונים

ועמותות החזיקו מידע וידע רב עוד לפני המחאה, מתוקף מומחיותם ועיסוקם ביום יום בנושאים שבהם עסקו גם במסגרת הוועדה. יחד עם זאת, רבים מהם ראו ערך בהרחבת הידע שעמד לרשותם באמצעות מפגשים במאהלים עם המוחים. חבר צוות SY-11 (צוות תעסוקה, איש אקדמיה) הדגיש את חשיבות איסוף הידע המתמשך על אף הידע הקיים ברשות חברי הצוות :

"ארגוני שטח מחוברים לשטח כל הזמן וזה אף פעם לא מספיק. האג'נדה שלי מתגבשת על בסיס מה שאני רואה ושומע ולא רק מה שאני קורא. (..) אני רוצה להגיד שתמיד צריך לשמוע אנשים" (ראיון, 21.12.12);

חבר צוות SY-4 (צוות דיור, תחבורה, קרקע ותכנון, איש אקדמיה) מציין את חווית החשיפה לסיפור אישי והשימוש בו לשם הסקת מסקנות:

"כאנשי אקדמיה אנחנו אולי יוצאים לראיונות פה ושם, אבל החוויה של לנסוע לדימונה, ומנהל מרכז הצעירים מספר: בכיתה שלי היו 37 ילדים בתיכון, ואני היחיד שנשארתי בדימונה (..) ואז אני כחוקר הולך לנתונים, למאזן ההגירה מהערים, ואני מגלה שאכן הם במינוס. אבל המעבר מהסיפור האישי לנתונים הוא מעבר חשוב" (ראיון, 19.11.12).

3.4.4. סנגור על ציבור המוחים – מוטיבציה מרכזית בבסיס שיתוף הציבור היא הניסיון לייצר תהליך של סנגור, המשולב עם לימוד – העברת תכנים מן המומחים אל המוחים. חברי צוות הדיור סיפרו שהייתה דרישה מהמאהלים להבין מה זה דיור בר השגה, ומהי הדרך הנכונה להעמיד את דרישה זו אל מול הממשלה. חבר צוות SY-11 (צוות תעסוקה, עובד ארגון חברתי) הסביר מדוע פעולת הצוות המקבילה לוועדה לשינוי כלכלי-חברתי הייתה כה חשובה:

"מטבע הדברים טרכטנברג הוא מינוי ממשלתי, הוא יכול להיות אדם קדוש אבל הוא מייצג את שולחיו. נקודת המבט שלו היא נקודה של המדיניות, וכאן היא נקודה של האוכלוסייה. זו נקודת מבט אחרת, והחשיבות של הדו"ח הזה היא בזה שהוא מציב ומכניס לסדר היום הציבורי את כולו המושקק של האזרח הרמוס" (ראיון, 21.12.12).

חבר צוות SY-1 (איש אקדמיה) ציין את תפקיד צוות ספיבק-יונה בחידוש שיח מדינת הרווחה שנעלם עם השנים:

"אמרנו שנראה לנו שישנן קריאות לצדק חברתי, ישנן קריאות למדינת רווחה אבל אין תוכן בדברים האלה, משהו עשה דיליט (Delete) לקבוצה הזו בעשורים האחרונים ונותרו רק הדהודים (...) והבנו שאנחנו צריכים גם לעשות צעד של (...) להושיט את היד" (ראיון, 23.12.12).

טבלה 6: סיכום מאפייני המסגרת הממסדית, בה פעל צוות ספיבק-יונה

מאפייני המסגרת	סיווג
ממסדיות	צוות ספיבק-יונה פעל במסגרת חוץ-ממסדית, ללא השפעה של כל גורם רשמי. הצוות התאגד במסגרת לא מאורגנת והתנדבותית.
הרכב חברי הוועדה	שיעור אנשי האקדמיה וחברי ארגונים חברתיים, עמותות וגופים מקצועיים עומד על אחוז גבוה עד מאד: כ-95%. למעט מספר חברים בודדים, לכלל חברי הוועדה בעלי ידע מקצועי או ניסיון בתחומם.
אידיאולוגיה מובילה	אידיאולוגיה המבוססת בעיקר על תפיסה סוציאל דמוקרטית יחד עם אלמנטים השזורים בה משני הקצוות השונים – הליברלים והסוציאליסטים. כמות המשתתפים שהייתה בצוות ספיבק-יונה הייתה רבה וקשת הדעות הייתה נרחבת. למרות שרוח הדברים הייתה דומה ברוב המקרים ודגלה בצדק חברתי ובמדינת הרווחה, בחלק מהמקרים היו חברי צוות שנטו לכיוונים אחרים ובדעת מיעוט במקרים מסוימים אף הציגו מדיניות שאינה עומדת בקנה אחד עם התפיסה הסוציאל-דמוקרטית.
המוטיבציה לשיתוף ציבור	המוטיבציות לשיתוף כוללות את מחויבות הצוות לציבור ורצונם לייצגו, העלאת השיח בנושא המעמד הסוציו-אקונומי הנמוך ולא לאפשר עיסוק בלעדי במעמד הביניים, קבלת ידע ומידע מן הציבור וסגור על ציבור המוחים – תוך העברת תפיסות ועמדות של הצוות אל המוחים.

4. אופי השיתוף שבוצע בצוות ספיבק-יונה הנגזר ממסגרת השיתוף:

בדומה לניתוח אופי השיתוף שנעשה בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, גם הניתוח במקרה של צוות ספיבק-יונה יורכב מששה מרכיבים שיסייעו באפיון שיתוף הציבור כפי שבוצע בצוות ספיבק-יונה. שש המימדים יהיו: מטרות השיתוף, הרכב המשתתפים, היקף השיתוף, מידת הכוח שהועברה למשתתפים בעת התהליך, כמות המשאבים ומנהיגות בקרב הצוות.

4.1 מטרות השיתוף

בכתיבת הדו"ח השתתפו חוקרים מן האקדמיה, אנשי מקצוע ופעילים חברתיים שביקשו להציע אלטרנטיבה לסוגיות המאפיינות את החברה הישראלית ולספק תשתית מקצועית למקבלי ההחלטות לקדם מהלכים אלו, כמו גם לציבור הרחב (דה מרקר, "אפשר גם אחרת – מתווה לכינונה של חברה מתוקנת, מג'ר, 30.7.12. אותר ב-26.7.13,

<http://www.themarket.com/news/protest/1.1789512>. המטרות שהתגלו בראיונות עם חברי

צוות ספיבק-יונה היו שונים בכל צוות, ולעיתים אף שונים בין חברי הצוותים עצמם. להלן ארבע מטרות עיקריות שעלו מן הראיונות עם חברי צוות ספיבק-יונה:

4.1.1. **איתור הסוגיות החשובות ביותר למוחים** - חברי צוות המגיעים

מארגונים ועמותות חברתיות, ראו חשיבות בשיתוף הציבור עבור אנשי האקדמיה שאינם מכירים את השטח. חבר הצוות SY-6 (צוות דיור, תחבורה, תכנון ודיור, עובד ארגון חברתי) ציין את הצורך בחשיפת אנשי האקדמיה למצוקות ציבור הרחב:

"אנשי אקדמיה, שאצלם (..) המפגש היומיומי עם השטח הוא הרבה פחות אינטנסיבי באופן טבעי ולהם אולי באמת היה יותר צורך לשמוע (..) את הציבור ואת המועקות שלו (..) אחד הדברים שארגנו זה היה באמת המפגש הישיר במאהלים" (ראיון, 17.12.12).

4.1.2. **ייצוג הציבור המוחה** - מתוך ניסיון לגבש תמונת מצב אמתית ביחס

לצרכי המוחים, ביקשו חברי הצוות להגיע לכל הארץ במטרה להבין את הסוגיות שעולות בקרב אוכלוסיות שונות. חברי הצוותים הדגישו שבעיניהם המחאה שפרצה בקרב מעמד הביניים, לא הצליחה להביא לייצוג של כלל הציבור – ולא רק אלו שיכלו להקדיש למחאה מזמנם ולהגיע מיוזמתם לשיתוף הציבור שהתקיים. חבר צוות SY-8 (צוות חינוך, איש אקדמיה) הדגיש את המאמצים שהוקדשו על מנת להביא לייצוג של המוחים:

"היה ברור רק כמה המחאה לא מייצגת, לא כמה היא מייצגת. כל המאמץ היה להתגבר על העניין של חוסר הייצוג. אני לא יכול להגיד לרגע שהגענו לייצוג אותנטי של משהו...המאמץ להתגבר על זה היה ללכת ולחפש אנשים שיגידו לנו מה הם רוצים. לדעתי במובן הזה במידה רבה..מה שלא אספנו באתר של המחאה אספנו פנים אל פנים" (ראיון, 27.12.12).

4.1.3. **העברת מידע וידע למוחים** - מטרה נוספת שהייתה נפוצה עד מאד בקרב

חברי צוות הדיור, התחבורה, הקרקע והתכנון, הייתה רצון המוחים להכיר את ההיבטים המקצועיים שבתחומים כמו דיור. הדגש בצוות זה

היה על שיתוף ציבור מהסוג המלמד, המעביר ידע מן הצוות, מהמומחים, אל האזרחים. חברי הצוות מספרים על עשרות רבות של מפגשים ברחבי הארץ, בהם הועבר ידע של ממש. חבר הצוות SY-6 (צוות דיור, תחבורה, קרקע ותכנון, עובד ארגון חברתי) מספר:

"הם אמרו (..) אנחנו רוצים משהו שיסביר לנו מה זה... מה הבעיות שיש לנו בבריאות או מה הבעיות שיש בתכנון ובדיור. ובעצם תיאמנו עם אנשי אקדמיה שיכולים ללכת. לא רק אנשי אקדמיה, גם כל המומחים, אקדמיה או ארגונים שילכו ויעבירו איזושהי הרצאה או סדנה בנושאים שעניינו את המאהל" (ראיון, 17.12.12).

4.1.4. הכוונת המוחים וניסוח דרישותיהם – עוד מוטיבציה שעלתה הייתה

ההכוונה של הציבור לגבי דרישותיו במטרה להביא בסופו של יום לתרגום של רצונו לצדק חברתי – דרך ההמלצות שינסח צוות ספיבק-יונה. חבר צוות, איש אקדמיה SY-3 (צוות כלכלה, איש אקדמיה) ציין את הכוונת המוחים שנעשתה:

"לא באנו ללמוד מהציבור, אלא באנו ללמד את הציבור, מתוך המומחיות שלנו (..) להאיר זוויות שונות שעלו במהלך המחאה (..) ובעצם התהליך הוא של התייחסות לנקודות שעלו במחאה מתוך שני הדברים האלה – מתוך הידע שיש לנו ומתוך תפיסת העולם של מה צריך לעשות" (ראיון, 9.12.12).

מטרות השיתוף נעו בין איסוף מידע מן המוחים, העברת ידע למוחים, הגעה לקהל יעד שלא השתתף מיוזמתו במחאה ויכול היה להעניק ידע חשוב נוסף וכן סיוע בניסוח דרישותיהם של כלל המוחים.

4.2. היקף השיתוף

שיתוף הציבור נעשה בתחילה בהדרכתה של ד"ר שרית בן שמחון פלג, מאוניברסיטת תל אביב לאחר שיושבי ראש הוועדה, פרופ' יוסי יונה ופרופ' ספיבק-יונה ביקשו לקדמו. יחד עם זאת, במהרה, הפך להיות נחלתו של כל צוות בנפרד, שקבע את האופן והמידה שבה בוחר לשתף את הציבור. תוך זמן קצר נוצרה סקלת שיתוף בקרב הצוותים הנושאים השונים, שנעה בין שיתוף משמעותי לבין שיתוף דל יותר.

עיקר תהליך שיתוף הציבור נעשה במסגרת ביקורי חברי הצוות במאהלים. חלק נוסף, קטן יותר היה באמצעות פניות שקיבלו חברי הוועדה באמצעות רכזי הצוותים, דרך אתר האינטרנט של המחאה החברתית, J-14. הצוות הוקם כאמור באופן וולונטרי, מה שהוביל לאופן פעולה ספוראדי למדי ולא סדור ומתוכנן מראש. כל צוות בחר את היקף השיתוף שאותו ביקש לבצע. בחלק מהמקרים ההיקף כלל עשרות רבות ואף מאות של משתתפים ובחלק אחר עשרות בודדות. נתון מעניין נוסף הוא עצמאיות החברים בצוותים. לאור הכמות המשמעותית של החברים בכל צוות, במקרים רבים החברים הגיעו למאהלים באופן עצמאי ושוחחו עם המוחים לבדם, או בצורה מאורגנת עם חברי צוות נוספים, כמפגשים רשמיים עם צוות ספיבק-יונה. חבר צוות SY-4 (צוות דיור, תחבורה, קרקע ותכנון, איש אקדמיה) סיפר שהגדלת היקף השיתוף הייתה חשובה עבורם:

"המטרה (..) הייתה להגיע לכמה שיותר מאהלים ולדבר איתם, לקיים את הישיבות שלנו במאהלים, לשמוע את התגובות שלהן, להפנים את התגובות שלהם לתוך הניתוחים שלנו וגם לתת הרצאות. זה דו כיווני (..) אני לא יודע איך לספור את זה. אני בעצמי נתתי הרצאות שהשתתפו בהם 200 ומפגשים עם 20, ולהקשיב לקבוצות. אני לא יודע, אולי 1000 (ראיון, 19.11.12).

חבר צוות SY-6 (צוות דיור, תחבורה, קרקע ותכנון, עובד ארגון חברתי) שהיה חלק ממערך ההרצאות הנרחב שהועברו במאהלים בנושאי דיור סיפר על כמות הרצאות גבוהה בפרק זמן של חודשיים בלבד:

"לדעתי זה היה מעל ל- 100 הרצאות (..) אני חושב שהגענו לכל המאהלים בארץ כמעט. אולי היו כמה שפספסנו, אבל.. כמעט לכל המאהלים (..) אגב זה היה כאוטי לגמרי.. היו גם פעמים שהגעתי בסוף ולא היה רמקול (..) ואני מוצא את עצמי יושב עם עשרה אנשים במעגל (..) זה ממש לא היה מסודר" (ראיון, 17.12.12).

חבר צוות SY-8 (צוות חינוך, איש אקדמיה), סיפר על ההיקף המשמעותי יחסית של השיתוף שביצעו:

"בחודש ביקרנו בעשרה מקומות. הסתובבנו, גם התפצלנו. אני נסעתי לנצרת, אחרים ירדו לרהט. לעפולה נסענו כולנו כי זה ערב שכולם יכלו... כל אחד מאתנו לקח עוד מישהו ונסע" (..) חלק מהתכנית זה לנסוע למקומות (..) לראות בעיניים. מה זה אומר,

כי אנחנו מדברים על התופעה, אנחנו רוצים לדבר על כל אחת מהתופעות המורכבות בארץ" (ראיון, 27.12.12).

צוות הכלכלה פעל בהיקף שיתוף מצומצם הרבה יותר במאהלים, אך קיבל פניות רבות בכתב. חבר צוות SY-2 (צוות כלכלה, איש אקדמיה) סיפר כי משימתם היא לאתר מקורות תקציביים עבור שינוי סדר העדיפויות בתקציב המדינה, ועל כן היקף השיתוף שלהם היה נרחב פחות:

"הראייה שלנו את עצמנו הייתה ראייה שבה הצורך לשמוע את הציבור היה קטן יותר. התפקיד העיקרי שלנו היה (..) להגיד מה פיזיבלי ומה לא. האוצר, והכלכלנים במשך תקופה ארוכה הציגו ריינג' מאוד מסויים של פיזיביליות. ואנחנו באנו ואמרנו, שיש משמעויות פוליטיות אחרות לגמרי".

חבר צוות SY-11 (צוות תעסוקה, עובד ארגון חברתי) סיפר על ביקורים עצמאיים של חברי הצוות בנפרד, תוך הענקת חשיבות לביקורים במאהלים:

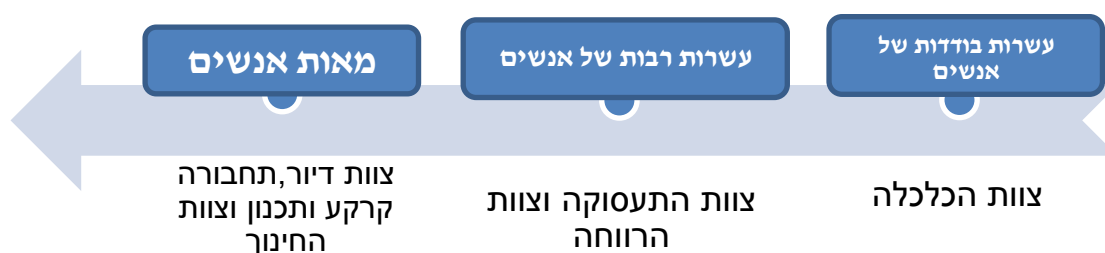
"הוועדה לא נפגשה המון לדעתי. זו הייתה עבודה מאוד אינטנסיבית (..) הייתי במאהל לויסנקי, היו כמה פגישות לא במאהלים, ויכול להיות שהיו עוד פגישות במאהלים" (ראיון, 21.12.12).

צוות הרווחה פעל גם הוא באופן דומה לצוות התעסוקה, כשחבריו ביצעו ביקורים עצמאיים במאהלים ברחבי הארץ לאור כמות המשתתפים הרבה בצוות אך גם קיבל תמצית של הדברים מן השטח. חבר צוות SY-10 (צוות רווחה, איש אקדמיה) סיפר על כמות המפגשים הגדולה:

"המרכזות של הצוות עשו הרבה מפגשים עם אנשים בשטח וריכוז את האמירות (..) היו מפגשים רבים". (ראיון, 16.2.13).

סכימה של כלל מפגשי שיתוף הציבור שבוצעו בקרב הצוותים מעלה כי היקף המשתתפים בתהליך שיתוף הציבור הגיע למאות אנשים. לצד זה, קיימת שונות בין הצוותים השונים.

היקף השיתוף בצוות ספיבק-יונה

תרשים 7: היקף השיתוף בצוות ספיבק-יונה על פי חלוקה לצוותים הנושאים

4.3. הרכב המשתתפים

בחינת הרכב המשתתפים תעשה באמצעות בדיקת המגוון בממדים הבאים : מעמד סוציו אקונומי, שיעור האזרחים לעומת הארגונים, המגזר היהודי והלא יהודי, חילונים, דתיים וחרדים, עולים וילדי ישראל, נשים וגברים, טווח גילאי המשתתפים ופריפריה ומרכז. ככל שהמנעד בכל אחד מהממדים יהיה נרחב יותר, כך נוכל להתייחס להרכב המשתתפים בתהליך השיתוף הציבור שבוצע בספיבק-יונה כהטרגוני יותר.

מעמד סוציו-אקונומי- המאהלים עליהם מספרים חברי הוועדה נעים בין המאהלים בשכונות המצוקה- כגון מאהל לוינסקי בתל אביב, מאהל שכונת הדר בחיפה ומאהלים שכללו אוכלוסייה חזקה יותר, כמו למשל במאהלים שהוקמו בשדרות רוטשילד, שכללו בעיקר את ציבור המוחים ממעמד הביניים ובערים ברחבי הארץ, שכינסו יחדיו תושבים משכבות אוכלוסייה מגוונות. איש צוות SY-11 (צוות תעסוקה, עובד ארגון חברתי) סיפר על מגוון האנשים שפגש :

“אני בעיקר הייתי בשני מאהלים של אוכלוסייה מאוד סובלת, של לוינסקי בתל אביב והשני המאהל של הדר בחיפה, ובמאהל של הדר היו אנשים נורא עניים, שם האוכלוסייה הייתה מאוד הומוגנית אבל המאהלים הגדולים יותר כללו אוכלוסיות יותר הטרוגניות” (ראיון, 21.12.12).

שיעור האזרחים לעומת הארגונים – במקרה של צוות ספיבק-יונה, הרבה מאוד מן החברים הגיעו בעצמם מארגונים חברתיים בתחומים שונים ולכן שיעור האזרחים אותו פגשו במסגרת תהליך השיתוף שעשו, היה גבוה יותר משיעור הארגונים החברתיים שהשתתפו בו. במקביל, ארגונים ועמותות רבות לקחו חלק בפעולתה של הוועדה ושילבו בה באופן טבעי את הידע שיש ברשותם. אם כך, ניתן להניח ששיעור האזרחים ושיעור הארגונים שנטלו חלק בתהליך השיתוף היה דומה, כאשר הארגונים והעמותות היו בצד המשתף.

המגזר היהודי והלא-יהודי – צוות הדיוור, התחבורה, הקרקע והתכנון כמו גם צוות החינוך ניסו לעשות מאמץ מיוחד ולהגיע למאהלים במגזר הערבי, לא להתייחס אליו כמקשה אחת, ולייצר מפגשים עם אנשים שגם לא הקימו מאהלי מחאה של ממש. חבר צוות SY-4 (צוות דיוור, תחבורה, קרקע ותכנון, איש אקדמיה) ציין את המאמצים הייחודיים שהוקדשו למיפוי החברה הערבית :

“בחברה הערבית השקענו פי כמה וכמה כדי להבין את הנושאים עצמם (..) ארגנו לנו מפגש ברהט, ארגנו לנו מפגש בנצרת. תמיד בשבת...וגם היו הרצאות וגם המפגשים איתם היו מרתקים” (ראיון, 19.11.12).

חילונים, דתיים וחרדים – חלק מהצוותים העידו על מאמץ מיוחד שעשו על מנת להגיע גם לאוכלוסייה הדתית, ולא רק לחילונית – אך ככל הנראה ההרכב עדיין נטה משמעותית לשיעור גבוה יותר של האוכלוסייה החילונית. חבר צוות SY-12 (צוות תעסוקה, עובד ארגון חברתי) תאר: **"היה לנו גם ניסיון להכניס אנשים דתיים פנימה (..) ניסיון להכניס נציגויות שונות כאלה..(ראיון, אזור המרכז, 27.12.12); היה לי גם ניסיון עם דתיים שנוטים לחרדיות, במאהל בירושלים. הייתה לנו פגישה באוניברסיטה העברית, ואז נפגשנו עם נוער ואוכלוסייה סמי חרדית כזו שבאו וסיפרו (..) שהם בעצם גם רוצים לעבוד" (ראיון, 21.12.12).**

עולים וילידי ישראל – חבר צוות SY-11 (צוות תעסוקה, עובד ארגון חברתי) מתאר כי צוותו נחשף לקשיים שיש לעולים ולמגזר הערבי בתחום התעסוקה וביקש להיפגש עמם במאהלים: **"מיפינו את שוק התעסוקה מנקודת מבט של האוכלוסיות שזקוקה להגנה, האוכלוסיות המודרות כמו עולים וערבים, עובדים זכאים, נושאים שהמדיניות הציבורית לא עוסקת בהם, ודאי לא בריש גלי" (ראיון, 21.12.12).**

באופן דומה, חבר צוות SY-6 (צוות דיור, תחבורה, הרקע ותכנון, עובד ארגון חברתי) ביקש להגיע לעולים, שכן ידע שישנן מצוקות ייחודיות בנושא הדיור עליהם רצה לשמוע יותר: **"נגיד נושא של אוכלוסייה של יוצאי רוסיה, ברית המועצות וכו' (..) היו כל מיני סיפורים די מוזעזעים על צעירים (..) כבר נולדו בארץ והכל. אבל שהם צריכים להתמודד היום עם תשלום משכנתא של הסבא שלהן או הסבתא שלהם שהגיעו בגיל מבוגר והמדינה דחפה אותם לקנות דירה" (ראיון, 17.12.12).**

נשים וגברים – הצוותים העידו שלא הבחינו בשוני בין כמות הנשים וגברים במאהלי המחאה. לעיתים הצביעו על שיעור נשים גבוה יותר במאהלים מסוימים – בייחוד צוות הרווחה. איש צוות SY-2 (צוות כלכלה, איש אקדמיה) סיפר למשל על מפגש טעון מאוד עם אימהות בשכונת התקווה (ראיון, 11.11.12). צוותים כמו צוותי הרווחה והתעסוקה כללו חברים וחברות שעבדו בארגונים ובעמותות המוכוונות לנשים, ואשר הגיעו מראש למאהלים במטרה לשמוע על נשים ומצוקותיהן. חבר צוות SY-9 (צוות רווחה, איש אקדמיה) סיפר:

"מה שעלה בצורה מאוד מאוד מאוד חזקה זה האבסורד הזה שאליו מכניסים אנשים עניים ובעיקר נשים עניות שנתמכות על ידי הביטוח הלאומי, כלומר זה נשים שהיו

רוצות להרוויח יותר, אבל אם הן תרווחנה יותר, הן לא תקבלנה את הקצבה" (ראיון, 16.1.13).

טווח גילאי המשתתפים – לנוכח פעולתו של הצוות בהתנדבות, לא נעשתה סטטיסטיקה מסודרת או מעקב כלשהו בכל הנוגע לטווח גילאי המשתתפים. כך, חברי הצוות התקשו להתייחס לשאלות הנוגעות למנעד הגילאים אליו נחשפו במפגשיהם. הצוותים מתייחסים בעיקר למשתתפים בגילאי העבודה, סטודנטים רבים וציבור שממוצע הגילאים שלו הוא 40 בקירוב. בקרב המגזר הערבי, השיחים ואנשי הדת המבוגרים לרוב, הם נציגי הציבור.

פריפריה ומרכז – הפיזור הגאוגרפי המגוון של החברים אפשר להם לבקר גם במאהלים שמחוץ למרכז הארץ ואוהלי המחאה העיקריים בשדרות רוטשילד בתל אביב. בנוסף, צוותי הדיור והחינוך הצפינו והדרימו למאהלים ביישובי הפריפריה, בכדי להכיר את הסוגיות שעומדות על הפרק בקרב המוחים בערים הרחוקות משדרות רוטשילד. חבר צוות SY-8 (צוות חינוך, איש אקדמיה), סיפר שהרגישו שחברי הצוות חייבים ליזום מפגשים במאהלים המרוחקים מהמרכז:

"מדינת תל אביב היא לא מדינה. כי אתה מייצג אנשים בקלנסאוה, לא מאוד רחוק (..) זה יוצא נורא אידיאליסטי, אבל זה לא הרגיש ככה – "אוי, אנחנו כל כך דמוקרטיה וכל כך שיתוף ציבורניקים" .. זה לא משם. זה היה הקול הזה, של "הלו, היית מעורב באיזה הליך" (..) היה הכרחי לעשות ריצ'ינג אאוט. זה היה הכרחי" (ראיון, 27.12.12).

הראיונות עם חברי צוות ספיבק-יונה מעידים כי הרכב המשתתפים היה הטרוגני עד מאד, וכלל אוכלוסיות מגוונות בכלל הקטגוריות שנבחנו.

4.4. מידת הכוח שהועברה למשתתפים בעת התהליך

חבר צוות SY-1 (איש אקדמיה) תיאר את התהליך שעברה הוועדה – משלביה הראשונים, בהם האגינדה של המומחים שלטה, ועד לשלב בו שילבו את רצונות המוחים:

"כתבנו מסמך דרישות של תנועת המחאה – שם לא היה בהתחלה תכניות אופרטיביות, היו תביעות כלליות: ביטול כלל ההוצאה, ביטול התקציב הדו שנתי, צמצום ממדי העוני, דברים כאלה, עקרוניים. ואנשים רצו שנכניס בעקרונות היסוד שלנו תביעות קונקרטיות בתחום של מדיניות ציבורית. זה היה מעניין, ושינינו (..) ניסחנו מחדש את התביעות כדי לתת ביטוי לתביעות שלהם..." (ראיון, 23.12.12).

מידת הכוח שהועברה לאזרחים לא הייתה גבוהה. המסגרת הייתה ידועה מראש, והמרכיבים יכלו להשתנות במעט. אם נבחן את מידת הכוח שהועברה למשתתפים, במסגרת סולם ההשתתפות של

שרי ארנסטיין, נציב את שיתוף הציבור שבוצע בצוות ספיבק-יונה תחת חלק המחוות הסמליות. השיתוף בוצע ברמת היידוע – Informing, הדרגה השלישית בסולם, שמשמעותה יידוע. הצוות הגיע לפגישות במאהלים, שיתף בהרבה מידע שהיה ברשותו וקיבל מידע מן המוחים במקביל. ניתן היה להבחין בהבדלים בין הצוותים בכל הקשור למידת הכוח שהועברה למשתתפים במהלך התהליך. כפי שמספר חבר צוות SY-8 (צוות חינוך, איש אקדמיה) רמת הכוח שהועברה לציבור בקרב צוות החינוך הייתה רמת שיתוף גבוהה עד מאוד – אך לבסוף, הצוות הוא שקבע את ההמלצות:

"בשלב הזה (שבו נפגשו עם הציבור לראשונה) לא כתבנו כלום. היינו מאוד חלוקים בינינו. לא הייתה משנה סדורה. הרעיון היה לבוא, לשבת, להגיד "אנחנו התבקשנו על ידי ספיבק ויונה להיות צוות חינוך ולכתוב דו"ח. ספרו לנו איך הייתם כותבים אותו". מה עושים. מנהלים שיחה מאוד מבודקת, מאוד לא שיטתית, תמיד יהיה את המישהו שיסחוב אליו, לשפיץ הקטן שמציק לו, שלפעמים בעיניך הוא נראה מאוד שולי, את כל המוקד. אי הסכמה היא הנחת מוצא" (ראיון, 27.12.12).

צוות הדיור, התחבורה, הקרקע והתכנון הדגיש שרמת השיתוף לא הייתה טוקניזם, אך הצוות בעיקר שמע – ולא ביצע שיתוף ציבור מלא, שכן לא חזר למשתתפים והציג להם את תוצאות השיתוף שבוצע, כפי שהסביר חבר צוות SY-4 (צוות דיור, תחבורה, קרקע ותכנון, איש אקדמיה):

"עשינו, שמענו. זה לא מס שפתיים. באופן טבעי, כולנו הגענו מהמקום של לשתף וכולנו מאמינים שלתושבים יש מה לומר, שאנשים יודעים מה טוב עבורם ומה הם צריכים. שאנחנו חייבים להקשיב לזה ואנחנו חייבים להיות מודעים לזה(..) אבל (..) שיתוף ציבור מדבר על זה שאזרח יכול להביע עמדה, ומישהו אומר לו – הקשבתי וזה מה שעשיתי עם מה ששמעתי, האם מקובל עליך? (..) ואני אומרת לא, אנחנו היינו ברמה של להקשיב, אני לא חזרתי לאנשים ואמרתי להם: מה שאמרתם בקרית שמונה, תראו בעמוד 8 סעיף 2 (..) ולכן שיתוף לא היה, זה נקרא לשמוע, לשמוע ולהקשיב אפילו" (ראיון, 19.11.12).

במקרה של צוות הדיור, מרבית הכוח בסופו של דבר נשאר בצוות, כפי שמתאר חבר צוות SY-6 (צוות דיור, תחבורה, קרקע ותכנון, עובד ארגון חברתי):

"היה בדו"ח חלק שבא ובאמת אמר מה התלונות של אנשים (..) אבל בשלב הפתרונות ברור שאנחנו הצענו את הפתרונות שהיו נראים לנו הכי נכונים והכי טובים. מצד שני,

הדגשנו שזה לא משנה סגורה (..) אלא פתוח לדיון. (..) יש השפעה הדדית. ברור שיש גם אנשים ששומעים וחושבים שאתה מדבר דברי טעם ומוזה משתכנעים, (..) אבל יש גם השפעה הפוכה. יש גם דברים שאנשים אומרים ואחר כך אתה מבין שאולי אתה צריך להתייחס (..) זה דברים שכאילו אולי לא חשבת עליהם קודם" (ראיון, 17.12.12).

הצוות הכלכלי העניק את מידת הכוח המועטה ביותר, כפי שעולה מדבריו של חבר צוות SY-2 (צוות כלכלה, איש אקדמיה), שסיפר על קבלת פידבק מהציבור על רעיונות שהגיע עמם מראש:

"היה ברור מה המסר העיקרי שלנו. הרגשנו צורך להציג את הדברים ולקבל איזון. בפירוש לא ידענו הכל, אבל בפירוש היה חשוב לנו לשמוע מה הציבור אומר" (ראיון, ירושלים, 11.11.12).

באופן דומה, במקרה של צוות הרווחה, סיפר חבר צוות SY-9 (צוות רווחה, איש אקדמיה) על מידת הכוח המועטה שהוענקה לאזרחים, שהתווספה על בסיס הידע שהיה צבור מלכתחילה:

"הוועדה הזו הייתה שיתוף ציבור מקצועי, כלומר לא ישנו שם למשל מה שאנחנו קוראים הצרכנים, הקליינטים של הרווחה (..) אבל הגענו לכמה החלטות ואז אנשים מהוועדה הלכו למעגלי שיח עם אוכלוסיות שהן אוכלוסיות של עובדים סוציאליים (..) הבאנו את הדברים מתוך השטח, מה שצריך, זאת אומרת שכן הייתה רמה מסוימת של שיתוף ציבור" (ראיון, 16.1.13).

ניתן לראות גם במקרה של מידת הכוח שהועברה לאזרחים, קיים מנעד נרחב בין הצוותים. צוות החינוך העניק את כמות הכוח הגדולה ביותר למשתתפים וניתן לסווג את מידת השיתוף שלו בדרגה הרביעית בסולמה שרי ארנסטיין – ברמת ההיוועצות (Consultation), משום שחברי הצוות התייעצו עם הציבור עמו נפגשו בצורה כנה, תוך שהגיעו למפגשים מבלי שידעו כיצד יהיה כתוב הדו"ח שלהם מראש.

צוות הדיור וצוות התעסוקה התבססו על שיתוף ציבור כאחד מעקרונותיהם המנחים, אך הגיעו מראש עם אג'נדה מקצועית ברורה, שנכנסה לטיוטת דו"ח עוד טרם המפגשים. דרגת השיתוף של צוות הדיור והתעסוקה נמצאת בדרגה השלישית של סולמה של ארנסטיין, שלב היידוע (Informing).

רמת השיתוף הנמוכה ביותר הייתה קיימת בקרב צוותי הכלכלה והרווחה שהצהירו בראיונותיהם כי הם מגיעים מראש עם ידע שאינו מצריך שיתוף של הציבור, בין אם מדובר במקרה של ידע מקצועי שלא נדרש לשתף בו ובין אם מדובר במקרה בו שיתוף הציבור הוא חלק אינטגרלי מהיום-

יום ולכן כבר מוטמע מראש בתפיסות הצוות. רמת השיתוף בצוותים אלו הינה דרגה 2 בסולמה של שרי ארנסטיין, טיפול (Therapy), במסגרתו הצוותים שיתפו את הציבור כחלק מרעיון השיתוף שעמד בבסיס צוות ספיבק-יונה, אך הגיעו כמעט ברוב המקרים עם תובנותיהם מראש.

4.5. כמות המשאבים

מתנ"ס בית תמי בשכונת שינקין בתל אביב כינס אליו באחד מימי חודש יולי עשרות רבות של אנשים שביקשו לקחת חלק בצוות המומחים במהלך המחאה החברתית של קיץ 2011, תוך שהם פועלים בהתנדבות מלאה כמעט. חבר צוות SY-6 (צוות דיור, תחבורה, קרקע ותכנון, עובד ארגון חברתי) העיד שהדברים התנהלו בעיקר מתוך רצונם הטוב של האנשים ולעיתים הדבר בא על חשבון הסדר של הדברים:

"אף אחד לא שילם לאנשים כדי שהם יעבדו על זה בצורה מסודרת. זה היה לגמרי מבוסס על הרחבת שעות הפנאי של אנשים. ושוב, אנשים שכולם מאוד עסוקים ומאוד..(..) מול שזה היה קיץ (ראיון, 17.12.12).

למרות חופשת הקיץ, סיפר חבר צוות SY-3 (צוות כלכלה, איש אקדמיה), על הקושי להשתלט על החומרים שהועברו בידי הציבור כחלק מתהליך השיתוף:

"בשלב מסוים הפסקתי לקרוא (פניות מהציבור) כי זה לא היה מאוד מוסדי מה שעשיתי בקיץ ההוא (..) אני לא הפסקתי לעבוד. לא לקחתי חופשה. אז זה ביחד עם הכל" (ראיון, 9.12.12).

חבר צוות SY-4 (צוות דיור, תחבורה, קרקע ותכנון, איש אקדמיה) ציין כי היו זקוקים לתקציב ייחודי להעסקת רכזת שתתאם מאה הרצאות שהתקיימו בנושא הדיור, שהיה במרכז המחאה של קיץ 2011:

"קיבלנו מענק חירום כדי להעסיק רכזת כדי להפיק את המאה הרצאות האלה, כי זה תיאומים אדירים – מי הולך לאן ומתי ואיך? ומזיזים אותם ויש ציוד...והיא קיבלה גם את המשוב..היו דברים כמו יש שם שני אנשים חסרי בית, או עומדים להתאבד, אז היא הייתה מיידעת מישהו או אומרת תלכו לשם, או מזמינה כתבים מהעיתון או מהרווחה.."
(ראיון, 19.11.12).

לנוכח המחסור בכוח אדם שיתמצת את המידע הרב שהועבר לחברי הוועדה במהלך המחאה, ראו חלק מחברי הוועדה פספוס בתהליך השיתוף בוועדה. דברי חבר צוות SY-1 (איש אקדמיה):

"זה לא כשל. זה קרטע. קרטע במובן שלא הצלחנו להגיע למיצוי של התהליך. כי אם היינו מגיעים למיצוי של התהליך זה היה לוקח לנו שנה (..) נראה לי שהסיפור הוא כמו הכותל, מי קורא? מי מעבד? מי זה שעושה את העבודה?" (ראיון, 23.12.12).

על פי ראיונות עם חברי צוות ספיבק-יונה, כמות המשאבים הפיזיים הייתה נמוכה עד מאוד. בצוות הדיור הצליחו להשיג מימון ייחודי לטובת תיאום המפגשים עם הציבור. ביתר הצוותים השיתוף התבסס על הרצון הטוב של החברים, לצד כמות הזמן שעמדה לרשותם בקיץ המחאה החברתית של שנת 2011. לצד זה, כמות המשאבים האנושיים הייתה משמעותית במרבית המקרים. המגבלה היחידה בהקשר זה הייתה מגבלת הזמן שנדרש ממשתתפי הצוות להקדיש לתהליך השיתוף, כך שהמשאב האנושי הפך להיות זמין באופן בינוני בחלק מן המקרים.

כמות המשאבים הזמינה לתהליך השיתוף הייתה סוגיה משמעותית בראיונות עם חברי הוועדה ורבים מהם התייחסו להיעדרם ולעובדה שהקשו עד מאוד להתייחס לפניות הציבור ולהביא לידי ביטוי את צורכיהם בדו"ח, כך שההתבססות הייתה בעיקר על ההתנסות האישית של החברים ביחס לסוגיות הבערות שיש להדגיש בדו"ח והסתמכות על הידע המקצועי שצברו ברבות השנים בתחומם.

4.6. הנהגה מובילה

במקרה של צוות ספיבק-יונה, עולה מן הראיונות כי ההנהגה, קרי יושבי הראש שלה – פרופ' אביה ספיבק ופרופ' יוסי יונה, נקטו במהלך של הענקת יד חופשית וחירות רבה לצוותי המשנה שפעלו במסגרת הוועדה בכל הנוגע לנושא שיתוף הציבור ולמעשה גם בהמלצות המקצועיות:

"כל אחד מהדוחות חובר על ידי צוות מומחים נפרד. לכן אפשר למצוא המלצות זהות המוצגות בדו"חות שונים. בחרנו שלא להשמיט ולא לגרוע מאום כדי לשמור על אופיו העצמאי של כל דו"ח ודו"ח. (..) לא אחת קרה גם להיפך: צוותים שונים הגיעו למסקנות שונות ואפילו הפוכות. אמנם כל הדו"חות נכתבו תחת מטרייה ערכית משותפת, אך לעתים התגלעו חילוקי דעות בין חברי הוועדות (..) בכל המקרים הללו בחרנו שלא לאכוף הסכמה על הצדדים. גרסנו שאלה גם אלה הן המלצות ראויות הנעות על המנעד הערכי המשותף לחברי כל הוועדות" (ספיבק ויונה, 2012, 22).

מהראיונות עולה כי כל צוות עבד בנפרד, נפגש בזמנים שהיו נוחים עבורו וכתב את הדו"ח באופן עצמאי. למעשה, משמעות השיתוף בכל צוות קיבלה משמעות אינדיבידואלית. חבר צוות SY-8 (צוות חינוך, איש אקדמיה) התייחס לעצמאות הרבה לה זכו חברי הוועדה בניהול המהלך:

“עשינו צוות מחברים. פשוט ערב אחד ירדנו לשבת בשדרות רוטשילד, התאסף שם משהו שנקרא מעגל רוטשילד ואחרי זה גם ועדת חינוך רוטשילד. אותם אנשים בסך הכל. הכל היה מאד לא מאורגן ולא היה שום דבר טופ-דאון (Top-Down) ולא אמרו לנו תעשו ככה, תעשו אחרת ולא היה גם מבוגר אחראי...לא היה יסוד מארגן של הפעילות הזו שלפיו פעלנו..” (ראיון, 27.12.12).

במקרה של צוות הדיור, התחבורה, הקרקע והתכנון, התהליך שהתרחש במפגשיהם היה דווקא תהליך של למידה. חבר צוות SY-6 (צוות דיור, תחבורה, קרקע ותכנון, עובד ארגון חברתי) סיפר על כך שהמוחים ביקשו לקבל ידע על תחום הדיור ולהבין מה הפתרון שידרשו מן הממשלה:

“הייתה דרישה חזקה מאוד לידע (..) זה לא הייתה הרצאה של, שלום, תשבו, תשמעו ושלום אני הולך (..) הם דרשו, הם הגישו את הדרישה (..) – אנחנו רוצים משהו שיסביר לנו (..) מה הבעיות שיש לנו בבריאות או מה הבעיות שיש בתכנון ובדיור. ובעצם תיאמנו עם אנשי אקדמיה שיכולים ללכת (..) לא מעט אקדמיה או ארגונים שילכו ויעבירו איזו שהיא הרצאה או סדנה בנושאים שעניינו את המאהל. (ראיון, 17.12.12).

בתחום הרווחה, בו השתתפו בעיקר עובדים סוציאליים, השיתוף היה חלק אינטגרלי מהתהליך. כמות האנשים שלקחה חלק בצוות הרווחה הייתה גדולה מאוד, ולמעשה ביצעה מעין שיתוף בתוך עצמה, תוך כדי עבודה. חבר צוות הוועדה SY-1 (איש אקדמיה) העיד:

“מומחים ועובדים ועובדות סוציאליות באו והביאו את הקול של הציבור בצורה הרבה יותר ישירה ומשמעותית מאשר צוות שעוסק במאקרו כלכלה (..) אבל היא גם לא כיתתה רגליה באופן אינטנסיבי במאהלים” (ראיון, 23.12.12).

הדומיננטיות של מנהיגות הצוות, פרופ' אביה ספיבק ופרופ' יוסי יונה הייתה נמוכה ביחס לתהליך שיתוף הציבור שהופעל במהלך עבודת הצוות. ראשי הוועדה ביקשו להשריש את רעיון שיתוף הציבור בסיועה של ד"ר שרית בן שמחון-פלג, מומחית לשיתוף הציבור מאוניברסיטת תל אביב, שעברה בין הצוותים ונדרשה לסייע להם במהלך. יחד עם זאת, במהרה, כל אחד מהצוותים בחר לו בדרך שהתאימה לו לשיתוף, בכפוף למידת הזמן שהייתה לרשותם, רצונם לבצע מהלך לשיתוף הציבור והמוטיבציה שהייתה להם לכך מלכתחילה. סמכות ראשי הוועדה, כך העידו מרבית המרואיינים, הייתה רופפת למדי ולכל אחד הייתה עצמאות לפעול כראות עיניו.

טבלה 7: אפיון דפוס שיתוף הציבור שהתבצע בצוות ספיבק-יונה

מאפיינים	צוות ספיבק יונה
מטרת שיתוף הציבור	מטרות השיתוף התרכזו בארבע מטרות עיקריות: איסוף מידע מן המוחים, העברת ידע למוחים, הגעה לקהל יעד שלא השתתף מיוזמתו במחאה ויכול היה להעניק ידע חשוב נוסף וסיוע בניסוח דרישותיהם של כלל המוחים.
היקף השיתוף	מאות אנשים. היקף שיתוף רחב בצוות הדיור והחינוך. היקף שיתוף מצומצם יותר בצוותי התעסוקה והרווחה. היקף שיתוף מצומצם מאד בצוות הכלכלה.
הרכב המשתתפים	הרכב משתתפים הטרוגני שכלל מגוון אוכלוסיות בהיבטי דת, חברה, מגדר, גאוגרפיה ועוד.
מידת הכוח שהועברה למשתתפים בעת התהליך	סולמות שיתוף שונים בקרב הצוותים השונים. צוות כלכלה ורווחה ברמת הכוח הנמוכה ביותר שהועברה למשתתפים – רמת הטיפול. צוות תעסוקה וצוות דיור, בדרגת שיתוף שלישית, רמת היידוע, וצוות החינוך ברמת ההיוועצות, הרמה הרביעית בסולמה של שרי ארנסטיין. בממוצע רמת השיתוף בצוות ספיבק-יונה הינה רמת יידוע בלבד.
כמות המשאבים	צוות ספיבק-יונה כלל מעט מאוד משאבים פיזיים, לצד משאבים אנושיים שנעו בין רבים לבינוניים. הסיבה לכמות המשאבים האנושיים הבינונית נבעה ממגבלת הזמן שעמדה לרשות המשתתפים, שהתנדבו באופן מלא לכהן כחברי הצוות במהלך המחאה החברתית של קיץ 2011.
הנהגה	הנהגה שאיננה דומיננטית ראשית, עמדו בראש הוועדה שני יושבי ראש שנתנו חופש פעולה כמעט מוחלט לכל צוות שעבד בתחומו. העצמאות הייתה רבה, ורוח הדברים הייתה נתונה לשינוי בכל אחד מהתחומים בהם עסקה הוועדה.

פרק 4 - דיון ומסקנות

מחקר זה ביקש לבחון במה שונה תהליך שיתוף הציבור שנעשה במסגרת הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי ובמסגרת צוות ספיבק-יונה במהלך המחאה החברתית של קיץ 2011. הצגת הממצאים עסקה בכל צוות בנפרד וכעת, על מנת להשיב על השערות המחקר תבוצע השוואה בין שני הצוותים.

5.1. היקף שיתוף הציבור במסגרת הוועדה לשינוי כלכלי חברתי לעומת צוות ספיבק - יונה

	הוועדה לשינוי כלכלי חברתי	צוות ספיבק-יונה
היקף השיתוף	הערכה : כאלפי אנשים	הערכה : כמאות אנשים
אופי ההיקף	מרביתם באמצעות פניות בכתב באמצעות רשת האינטרנט ועשרות במפגשים פנים אל פנים.	מרביתם במפגשים במאהלים, פנים אל פנים ועשרות באמצעות פניות בכתב.

השערת המחקר הראשונה סברה שתהליך שיתוף הציבור החוץ ממסדי שבוצע במסגרת צוות ספיבק-יונה, "ועדת הצללים", היה רחב יותר מתהליך שיתוף הציבור הממסדי שבוצע בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי-וכלל מספר משתתפים רב יותר מהציבור אך במחקר התגלה כי היקף תהליך שיתוף הציבור שהתקיים במסגרת הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי היה רחב יותר מבחינה מספרית.

בחינה של היקף השיתוף מבוצעת באמצעות סכימה של כלל האנשים שלקחו חלק בתהליך – בין אם באמצעות שליחת כתובים ובין אם בפגישות פנים אל פנים במאהלים או במקומות פורמליים. היקף השיתוף שבוצע בוועדה לשינוי כלכלי חברתי כלל כאלפי אנשים, בעוד שהיקף השיתוף של צוות ספיבק-יונה כלל ככל הנראה מאות אנשים.

ניתן לתלות את היקף השוני בין הצוותים בכמות המשאבים שעמדה לידי שניהם. הוועדה לשינוי כלכלי חברתי, הוקמה בידי ממשלת ישראל באופן סדור, עם כתב מינוי ותקציב משמעותי שעמד לצידה לטובת התהליך. בהשוואה, כמות המשאבים הפיזיים שעמדה לרשות צוות ספיבק-יונה

הייתה מועטה למדי. חבר צוות SY-9 (צוות רווחה, איש אקדמיה) העיד כי היעדר המשאבים המוגדרים הביא לשיתוף ציבור פחות מוקפד :

“מבחינה אקדמית, זה היה די פרטאץ’ כל הסיפור הזה. זה לא היה איסוף וניתוח נתונים וסיסטמטי (..) כולנו היינו מתנדבים. (..) כשאני יוצאת על זמני החופשי וגם יושבת בתוך השטח וגם צריכה אחרי זה לכתוב וגם צריכה לבוא לישיבות בוועדה, יש כמות זמן שאנשים יכולים להשקיע בכך” (ראיון, 16.1.13).

ממשלת ישראל ובראשה ראש הממשלה בנימין נתניהו עמדו בפני סיטואציה מפתיעה, בה פרצה מחאה חברתית שהעידה על אובדן אמון האזרחים בממשלה והייתה עלולה אף להביא לפגיעה של ממש בשלטון. ממשלת ישראל יכלה להפסיד הרבה יותר, ולכן הקדישה משאבים רבים לשיתוף הציבור, במטרה לרכוש מחדש את אמון הציבור. להבדיל, האינטרס שעמד בפני צוות ספיבק-יונה היה קבלת לגיטימציה להמלצות מטעם המוחים – וזאת הם עשו באמצעות הפרופסיונאליות המשמעותית שהייתה ברשותם. מעל ל- 95% מחברי הצוות היו בעלי ידע וניסיון בתחומם, כך שהם הצדיקו את המלצותיהם לא על היקף השיתוף הנרחב שעשו, אלא על המומחיות הרבה שהייתה בידם. מידת הפרופסיונאליות לשינוי כלכלי-חברתי הייתה משמעותית, אך הדגש שלה בפועל היה הניסיון לייצר יחסי אמון מול הציבור הישראלי בכללותו באמצעות תמהיל של משרתי ציבור בכירים בתחומם לצד נציגי ציבור מקצועיים המקשיבים לציבור בעת כתיבת ההמלצות. פרופ' מנואל טרכטנברג ציין באחד מדיוני מליאת הוועדה את הצורך לתת דגש על ההשפעה על האזרח :

“אני רוצה שתחשבו על היום שבו אנחנו מציגים את זה לציבור הרחב. וצריך פה להגיד אמירות גם לחיוב וגם לצד השלילה וגם באיזון של הדברים..לגבי העניין אם זה מינורי או לא מינורי. אני חושב שזה מאוד משמעותי” (פרוטוקול ישיבת הצוות לשינוי כלכלי חברתי, ישיבה מס’ 5, 6.9.2011).

הפרופסיונאליות לא הייתה האופן המרכזי שבאמצעותו ביקשה הוועדה למתג עצמה, אלא באמצעות ההקשבה, יחד עם הניסיון להציגה כוועדה שיכולה לתת מענה לדרישות הציבור בזכות הרכב שכלל שיעור משמעותי של נציגי ציבור, אמנם אקדמאים בתחומם, אבל כאלו שיכולים לייצר כהלכה את האינטרס הציבורי. מידת הפרופסיונאליות בוועדה הייתה גבוהה יחסית ועמדה על כמעט 50% מחברי הוועדה, אך היא לא הייתה עיקר התדמית שביקשה הוועדה לייצר לעצמה אל מול הציבור הרחב.

5.2. שיטתיות תהליך שיתוף הציבור בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי וצוות ספיבק-יונה

שיטתיות	הוועדה לשינוי כלכלי חברתי	צוות ספיבק-יונה
תהליך שיתוף הציבור	תהליך שיתוף ציבור שיטתי ומסודר	תהליך שיתוף ציבור ספוראדי, שפעל בשיטות שונות בכל צוות נושאי
אופי ההנהגה	הנהגה של איש אחד המובילה את תהליך שיתוף הציבור ואשר קובעת את אופן השיתוף לכלל צוותי המשנה.	הנהגה "דו ראשית", שהעניקה יד חופשית לראשי הצוותים בהפעילם את תהליך שיתוף הציבור.

ההשערה השנייה סברה כי תהליך שיתוף הציבור שבוצע בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, היה שיטתי וסדור יותר מתהליך שיתוף הציבור של ועדת ספיבק-יונה. סוגיית השיטתיות והסדירות של עבודת הצוותים נבחנה באמצעות מספר משתנים: אופי ההנהגה, כמות המשאבים שעמדה לרשות הצוות ורמת הפרופסיונאליות של הצוותים. בחינת השיטתיות נעשתה באמצעות הראיונות שהתקיימו עם חבריהן. תהליך שיתוף הציבור של הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי היה שיטתי וסדור יותר לנוכח קיומו של יו"ר דומיננטי שברוב המקרים קבע את האופן שבו הדברים יעשו. בקרב צוות ספיבק-יונה, יושבי הראש ראו חשיבות בשיתוף הציבור ואף ניסו להשפיע על האופן שבו תתנהל בתחילה, אך בהיותו של הצוות צוות וולונטרי, מהר מאוד הוענקה יד חופשית לכל אחד מראשי הצוותים, שעשו כפי שראו לנכון.

הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי הוקמה על רקע מאבק ודרישה של המוחים לשינוי במהלך הכלכלי-חברתי בישראל, כאשר יו"ר הוועדה, פרופ' מנואל טרכטנברג, הרגיש חובה לתת מענה באמצעות תהליך שיתוף הציבור שהנהיג. יו"ר הוועדה היה דומיננטי עד מאוד ועיצב אותו כראות עיניו, בשיתוף עם צוות מסור שפעל בצורה אינטנסיבית לאורך השבועות בהן פעלה הוועדה. חבר וועדה G-6 (צוות שירותים חברתיים, נציג ציבור) התייחס לאמונתו של פרופ' טרכטנברג במהלך השיתוף ולמעורבותו הגדולה:

"מנואל כבן אדם מאוד מאמין בשיתוף ציבור, בהקשבה, בשקיפות, וגם במובן של לקבל רעיונות. הוא באמת האמין שצריך לשתף ציבור" (ראיון, 6.11.12).

חבר צוות G-8 (צוות דיוור, נציג ציבור), התייחס גם כן לאמונתו של טרכטנברג בתהליך השיתוף :

"הוא הוביל את זה מתוך אמונה שזה נכון ככה לנהל ועדה. אנחנו באים לתת מענה לאיזו מצוקה, צריך להבין את המצוקה וזו דרך להבין את המצוקה" (ראיון, 8.11.12).

למרות שהייתה קיימת שונות בין התייחסותם של חברי הצוותים כלפי חשיבותו ותרומתו של תהליך שיתוף הציבור, בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, תפקידו המשמעותי של יו"ר הוועדה בהנעת התהליך הפך את השיתוף לסדור יותר ושיטתי.

לצד תשומת הלב הרבה שהעניק יו"ר הוועדה לנושא השיתוף, המשאבים שהעמידה הממשלה לטובת שיתוף הציבור במקרה של הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי היו רבים יחסית למשאבים שהיו בידי צוות ספיבק-יונה שפעל כמעט ללא תקציב כלל שיצרו מהלך שיתוף נרחב ומשומן :

"מפגשים פיזיים שהיו פה, שימוש ביוטיוב, בפייסבוק, בטוויטר, אתר הידברות...שאפשר לשיח הציבורי להתנהל גם על אתר של הממשלה ומתוכו עברו דברים לוועדה. הפניות ביוטיוב ובפייסבוק, היו פניות אל הוועדה ונענו....ויש לכן כאן מערכת שלמה שחלקה היא מערכת כתובה, חלקה היא מערכת שעונים לאט, חלקה היא מערכת שעונים מהר ובעיקר חלק הוא חומר כתוב, וחלק הוא במפגש פיזי, ואם הוא פיזי, הוא משודר לכולם" (פרוטוקול ישיבת הצוות לשינוי כלכלי חברתי, ישיבה מס' 6, 13.9.2011).

מידת הפרופסיונאליות, הייתה גבוהה בשני הצוותים. יחד עם זאת, צוות ספיבק-יונה לא הצליח להביא לשיטתיות בשיטת השיתוף כך שתשפיע על כלל הוועדה, משום פעולתה הספוראדית בכל צוות נושאי – כפי שמתאר חבר צוות SY-1 (איש אקדמיה) :

"הוועדה לא כיתתה רגליה באופן אינטנסיבי במאהלים (..) היו גם כל מיני חילוקי דעות שלא רצו שיבואו לידי ביטוי בתוך הדו"ח (..) במקרה מסוים התקשר אלי משהו מצוות רווחה, ואמר לי "אנחנו סוציאל דמוקרטים או מה? יש את XXX (השם צונזר לטשטוש זהות) שבעד הפרטת שירותי הרווחה האישיים!" ואז אמרתי שזה מאוחר מידי, אי אפשר להוציא אותו מהצוות (..) (הוחלט) שיהיו שתי ניירות עמדה בתחום הזה של שירותי רווחה אישיים (..) דו"ח א' דו"ח ב'" (ראיון, 23.12.12).

5.3. השפעת שיעור אנשי האקדמיה בצוותים על מידת שילוב הערות הציבור במסקנות הצוות

שיעור אנשי אקדמיה ומידת התייחסות לשיתוף הציבור	הוועדה לשינוי כלכלי חברתי	צוות ספיבק-יונה
	אחוז אנשי אקדמיה בינוני (כ-26%), והתייחסות בינונית להערות הציבור* *אחוז אנשי האקדמיה הממלאים במקביל תפקיד של פקידי ציבור לא נכלל תחת קטגוריית המומחים, לנוכח המחויבות הקודמת שלהם לממשלה.	אחוז מומחים גבוה (51%) והתייחסות נמוכה-בינונית להערות הציבור.

ההשערה סברה כי הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי הושפעה משיתוף הציבור יותר מצוות ספיבק-יונה משום שכללה ממספר קטן יותר של מומחים מן האקדמיה ובכך הייתה הוועדה פתוחה יותר לתכנים שהועברו אליה במהלך שיתוף הציבור. על פי עדויות חברי הוועדה, למרות שיעור של 26% של אנשי אקדמיה בוועדה, ההמלצות בדו"ח המסכם נכתבו בעיקר על פי תפיסות פקידי הציבור והממשלה ששימשו ראשי תתי-הצוותים הנושאים. ייתכן ומדובר בהמלצות שהומלצו לאור מגבלות אובייקטיביות, אך עמדות שהוצגו בידי אנשי האקדמיה שהיו חברים בוועדה, באו לידי ביטוי במידה מופחתת על פי תשובות שניתנו במסגרת ראיונותיהם. חבר ועדה G-8 (צוות דיור, נציג ציבור) מספר על התחושה שקיבלו נציגי הציבור בתחום הדיור:

"בדיור, הייתה תחושה שנותנים לנו מקום לשמוע ולהביא דעות אבל בסוף איל גבאי כותב את הדו"ח...הוא הכניס משפט כזה של – שמענו.. אבל בסוף הגישה הממשלתית והעמדה הממשלתית (קבעה) (ראיון, 8.11.12).

חבר צוות G-2 (צוות מיסוי, פקיד ציבור), העיד גם הוא על שונות בתפיסה שבין פקידי הציבור לנציגי הציבור:

"אלו שבאו מחוץ לממשלה סברו שצריך להגדיל את הוצאות הממשלה (..) אלו שבאו מתוך הממשלה לא היו אמורים להגיע עם מדיניות. הם ניסו לוודא שאין הגדלה של הגרעון...ניתן לומר שהם ייצגו את עמדת (..) השרים בעצם" (ראיון, 15.1.13).

צוות ספיבק-יונה כל שיעור של 51% אנשי אקדמיה בצוות, שיעור כפול מהוועדה לשינוי כלכלי-חברתי. בחלק מן המקרים העידו אנשי האקדמיה בצוות ספיבק-יונה כי האג'נדה שלהם הייתה ידועה להם מראש. המחאה החברתית הייתה הזדמנות עבור המומחים שלקחו חלק להביא לקידום משמעותי של אידיאולוגיה סוציאל-דמוקרטית שאותה ביקשו לקדם והיא גם זו שחיברה

ביניהם והביאה להקמתו של הצוות. הצוות ביקש לתת אלטרנטיבה לוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, שהוקמה בידי ממשלה שהאידיאולוגיה העיקרית שלה נובעת מערכים כמו חירות וקידום השוק החופשי, תוך תפיסה שהמדינה נדרשת להתערב באופן המינימלי ביותר ככל הניתן. חבר צוות SY-6 (צוות דיור, תחבורה, קרקע ותכנון, עובד ארגון חברתי) סיפר על התגשמות החלום שהתגלמה בהקמת צוות ספיבק-יונה :

"לנו זה היה חלום רטוב. כי הדברים שאנחנו ניתחנו להם גם במשך שנים פתאום מקבלים תהודה (... דיור בר השגה, זה לא היה מונח שגור כל כך בפי..זה היה בברנז'ה המקצועית (..) וכך מצאנו את עצמנו יושבים לפעמים עד שתיים בלילה ומסבירים..(..) זה היה הזדמנות חד פעמית (..) יותר משאתה רוצה להעניק, העגל רוצה לינוק ורוצים לשמוע.. מבחינתנו זה היה איזה שהוא חלום שהתגשם" (ראיון, 17.12.12).

כך, האג'נדה במסגרת צוות ספיבק-יונה הייתה אחידה וביקשה צדק חברתי בעיקר עבור המעמד הסוציו-אקונומי הנמוך יותר מתוך תפיסה ערכית, לפיה קריסה של המעמד הנמוך יותר תביא בהמשך לקריסה של מעמד הביניים :

"תפקידנו, המומחים שערכו את הדו"חות המוצגים במסמך, היה למלא בתכנים את הסיסמאות הללו; תפקידנו היה למלא מחדש את הערכים שנשאו את הכותרות "צדק חברתי" ו"מדינת רווחה", ערכים שעדיין נותרו חקוקים בזיכרון הקולקטיבי של החברה הישראלית אך נדחקו לקרן זווית ורוקנו מתוכנם בשיטתיות" (ספיבק-יונה, 2012, 19).

הצוות בא עם אג'נדה ברורה, של חידוש הדרישה למדינת הרווחה, הגדלת מעורבותה של המדינה באספקת שירותים ועצירת מהלכי ההפרטה שהיו מנת חלקה מאמצע שנות ה-80. עוד מעיד חבר צוות SY-6 (צוות דיור, תחבורה קרקע ותכנון, עובד ארגון חברתי) כי היו מחויבים לשמוע את ציבור המוחים, אך לעיתים לא שילבו את התובנות שעלו מהם, לנוכח הידע שעמד לרשותם והאג'נדה שביקשו לקדם :

"בספיבק-יונה ראינו את עצמנו כמי שצריכים לתת מענה למה שעולה מהשטח מבחינת הנושאים (..) זה לא אומר שכל דבר שעלה מהשטח אנחנו ישבנו ואמרנו תפקידנו לספק את חוות הדעת שתומכת בזה, ממש לא. כי היו רעיונות שחשבנו שהם לא טובים. אבל כן מבחינת ההתייחסות (..) ראינו חלק מהתפקיד שלנו לשים דברים בפרופורציה ולנסות לכוון גם את האנשים למה יותר חשוב. מה הדברים באמת המהותיים" (ראיון, 17.12.12).

5.4. מגוון האוכלוסייה שהשתתפה בתהליכי שיתוף הציבור בשני הצוותים

מגוון הרכב האוכלוסייה שהשתתף בתהליך שיתוף הציבור	הוועדה לשינוי כלכלי חברתי	צוות ספיבק-יונה
מגוון האוכלוסייה	הרכב הומוגני יחסית	הרכב הטרוגני
מגוון האוכלוסייה	חילונים, בני מעמד הביניים, תושבי מרכז הארץ, מעט מאוד בני מיעוטים ואחוז ניכר של גברים.	עולים מחבר העמים ויוצאי אתיופיה, בני מיעוטים, תושבי הפריפריה ומרכז הארץ, נשים וגברים, דתיים וחילונים.

מהראיונות עולה כי צוות ספיבק יונה נפגש עם אוכלוסייה הטרוגנית יותר מזו שנפגשה הוועדה לשינוי כלכלי חברתי. הדבר הבולט ביותר בצוות ספיבק-יונה היה המאמץ המשמעותי של חלק גדול מהצוותים לנסות ולהגיע למגוון אנשים, מקומות ותפיסות – גיאוגרפיות וחברתיות, ולשמוע אותם בעת שהם מבקשים לקיים את תהליך השיתוף שהתבקשו לבצע בידי יושבי ראש של הצוות. חבר צוות SY-1 (איש אקדמיה) מספר על הניסיונות המשמעותיים למפגשים עם מגוון רחב של אוכלוסיות:

"עשיתי מאמצים מאוד כבירים, הלכתי ונפגשתי עם ציבור בדואי, הלכתי ופגשתי ציבור ערבי בנצרת כדי לנסות ולהביא אותם למחאה, מנהיגי ציבור – מעצבי דעת קהל, כי היה מאוד חשוב לי שגם הציבורים הללו יקבלו ביטוי במחאה. נפגשתי עם רבנים של הציונות הדתית וביקשתי לשכנע אותם להשתתף והם העלו חשש שזה בעצם התארגנות שמטרתה להפיל את נתניהו (...) הלכנו למפגש עם יוצאי חבר העמים. אז ניסינו לגייס נציגים של הציבור הבדואי, של הציבור הערבי, הבדואי, הרוסי, כדי להבטיח. לא שזה צלח, אבל היו ניסיונות (..) ושוב בפרק הזמן שהיה לנו לא עלה בידינו להביא.. כי שם גם עלו המון קונפליקטים" (ראיון, 23.12.12).

לעומתם, בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי ביקשו להתמקד עד מאוד באוכלוסיית מעמד הביניים, האוכלוסייה המוחה בסופו של יום:

"אי אפשר יהיה להתעלם מהשכבות החלשות.. אבל זה לא צריך להיות עיקר עיסוק הוועדה. וגם הייתי שם את הוועדה לשינויים כלכליים חברתיים במעמד הביניים... אם

תרצו , זה ההבדל בין לטפל בעובדים הסוציאליים לבין לטפל בנוקמים הסוציאליים"

(פרוטוקול הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, דיון מס' 1, 16.8.11, עמ' 49).

הוועדה ביצעה מאמצים משמעותיים בכדי לגוון את הרכב המשתתפים במפגשים שהתקיימו במסגרת מכון ון-ליר באמצעות מיון של הפניות ובחירה מדוקדקת של הציבור שיוזמן להיפגש עם חברי הוועדה. מהראיונות עולה כי הרכב המשתתפים נתפס כהטרונגי בידי מרבית חברי הוועדה, אך יחד עם זאת, נראה שפילוח של ממדים שונים של המשתתפים מציג תמונה לא מגוונת עד מאוד. נוכל לשער על פי הראיונות ופרק השיתוף שבדו"ח שנעשו עם חברי הוועדה שההרכב היה בעיקר יהודי – חילוני יותר מאשר מסורתי ודתני וכמעט בכלל לא חרדי; מספר הגברים שלקח חלק בתהליך השיתוף היה גבוה בהרבה בהשוואה לכמות הנשים; כמות המשתתפים מן המגזר הערבי שלקחו חלק בתהליך היה קטן יחסית; מיעוט של עולים לקח חלק בתהליך, ובעיקר כלל את ילידי הארץ; משתתפים ממעמד סוציו-אקונומי בינוני – לצד מעמד סוציו-אקונומי נמוך, אך ככל הנראה יותר ממעמד סוציו-אקונומי בינוני; יותר מרכז מאשר פריפריה; אוכלוסייה צעירה, שכללה סטודנטים רבים ומשפחות צעירות לעומת מעט מאוד אנשים מעל גיל 60.

ניתן להניח כי אוכלוסיות שונות הודרו מן השיח לנוכח האופן שבו מיתגה עצמה הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי. היא ביקשה לטפל בסוגיות הכלכליות-חברתיות של מעמד הביניים, ובכך בחרה להתמקד פחות בנושאים שרלוונטיים יותר לאוכלוסיות במעמד סוציו-אקונומי נמוך – שבעיקר נמצאים במגזר הערבי, החרדי ובקרב חלק מאוכלוסיית העולים. האוכלוסייה הייתה הטרונגית בהיבטים מסוימים – כגון מעמד סוציו-אקונומי והרבה פחות הטרונגית בהיבטים אחרים כגון מגזרים וגילאים. מספר חברי ועדה העידו כי כיוונו את עיקר המלצותיה של הוועדה למשפחות הצעירות, שעמדו במרכז תהליכי שיתוף הציבור. חבר צוות G-3 (צוות מיסוי, נציג ציבור), ציין:

"במפגשים הראשונים, טרכטנברג וגם זו הייתה עמדה שלי.. מאחר והמשאבים מוגבלים - לקבוע יעד מוגדר ולמקד אליו את רוב הקלות המס והסבסוד של הוועדה.. משפחות צעירות עם ילדים... פה היה לנו יעד חינוך, משפחות עם ילדים וכל מה שמסביב – זה צהרונים, תנועות נוער, נקודות זיכוי- כאילו מיקדנו את המאמץ עליהם. והאסטרטגיה הזו גם עברה למערכת המס... אולי ההשפעה העיקרית של המחאה שהיא מיקדה את טרכטנברג ואותנו למשפחות שעובדות עם ילדים... והמיקוד הזה נגזר מהמחאה" (ראיון, 12.11.12).

סיכום

מחקר זה ביקש להשיב על השאלה: "במה נבדל שיתוף הציבור שבוצע בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי (ועדת טרכטנברג) מתהליך שיתוף הציבור שנעשה במסגרת צוות ספיבק-יונה, "ועדת הצללים" של הוועדה הממשלתית?" והתשובה מתמקדת בעיקר בשוני במוטיבציה בשני המקרים לשיתוף הציבור: הוועדה לשינוי חברתי כלכלי ביצעה את שיתוף הציבור בעיקר על מנת לזכות מחדש באמון הציבור. צוות ספיבק-יונה ביצע שיתוף הציבור על מנת לזכות בלגיטימציה מן המוחים – על מנת לבסס את מעמדו אל מול הממשלה נוכח מקצועיותו והידע הרב שהיה לו.

בפרק הראשון של המחקר בוצעה סקירה תיאורטית העוסקת בשיתוף ציבור במסגרות ממוסדות וכן בשיתוף ציבור חוץ-ממסדי, המבוצע לרוב בידי החברה האזרחית ועל לגיטימיות או רכישת אמון כמטרה מרכזית בעת קיום תהליכי שיתוף עם הציבור.

בפרק השני הוצגה מתודולוגיית המחקר, במסגרתה הוצג המודל שבאמצעותו יבוצע הניתוח הראיונות ושיטת המחקר, שהתבססה על ראיונות עומק חצי-מובנים עם חברי הוועדה והצוות. בפרק זה הוצג הפער בספרות אותו מבקש המחקר למלא: השוואה בין תהליכי שיתוף ציבור המבוצעים בידי גוף ממסדי, פורמאלי ובין שיתוף המבוצע במסגרת חוץ ממסדית, באופן וולונטרי, ההבדלים באופן פעולת שתי הוועדות והסיבות להבדלים הללו.

בפרק השלישי בוצע ניתוח של הממצאים שעלו מן הראיונות. הניתוח בוצע באמצעות אפיון מסגרת של שיתוף ציבור – באמצעות ארבעה אלמנטים: ממסדיות, הרכב החברים (הוועדה או הצוות), המוטיבציה לשיתוף והאידיאולוגיה העומדת בבסיס השיתוף. מסגרת השיתוף סייעה לתאר את אופי השיתוף שבוצע בקרב הוועדה והצוות, ואופיינה באמצעות שישה משתנים: מטרות השיתוף, היקף השיתוף, הרכב המשתתפים, מידת הכוח שהועברה למשתתפים בעת התהליך, כמות המשאבים ודומיננטיות המנהיגות בוועדה או בצוות. הניתוח בוצע באמצעות מיפוי התייחסות חברי הוועדה והצוות לכל אחד ממשתני מסגרת שיתוף הציבור ואופי שיתוף הציבור. לבסוף, נוצרה תמונה נפרדת עבור הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי וצוות ספיבק-יונה שתיארה את תהליך שיתוף הציבור שהתבצע בו בפרוטרוט.

בפרק הרביעי נערך דיון השוואתי באמצעות אישוש או הפרכת ההשערות שהונחו בתחילת המחקר.

תובנות עיקריות:

מסקנות המחקר הראו כי שיתוף הציבור בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי היה רחב יותר מתהליך השיתוף הממסדי בוצע בידי צוות ספיבק-יונה, למרות שההשערה שיערה להפך. השוני בהיקף המשתתפים נבע מהמשאבים שעמדו לרשות הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי. הממשלה חששה יותר מאובדן אמון הציבור מאשר ועדת ספיבק יונה ולכן ניסתה אפיין עצמה כבעלת אוזן קשבת לציבור באמצעות השקעת משאבים רבים לתהליך השיתוף. צוות ספיבק-יונה הסתמך על שיעור המומחים הגבוה שהיה בצוות ולא ביקש להוכיח את מקצועיותו דרך היקף השיתוף שביצע ולכן נפגש פחות עם הציבור מאשר הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי.

מסקנה שניה היא כי שיתוף הציבור בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי היה שיטתי יותר מהתהליך של ספיבק-יונה, כך שהשערה זו אוששה. לאור ההנהגה הדומיננטית שפעלה במהלך שיתוף הציבור הממסדי, בידי פרופ' מנואל טרכטנברג, התהליך היה אחיד יותר מאשר תהליך השיתוף שבוצע בצוות ספיבק-יונה, בו יושבי ראש הצוות העניקו חופש פעולה נרחב לכל אחד מתת הצוותים שפעלו תחתיהם. שיתוף הציבור בצוות ספיבק-יונה בכל תת צוות היה שונה באופיו, בוצע בעצימות שונה והתקיימו במסגרתו מספר מפגשים שונה עם המומחים. עצם היותו חוץ-ממסדי לא החילה עליו כללים ממסדיים ועמידה בחוקים מסוימים, כך שהצוות הרשה לעצמו לפעול באופן לא סדור.

מסקנה שלישית, המתייחסת להשפעת שיעור אנשי האקדמיה בצוותים על מידת התייחסותם להערות הציבור מראה כי ככל ששיעור אנשי האקדמיה גבוה יותר, כך השפעת הציבור הישירה על ההמלצות המוגשות הולכת ופוחתת. בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי היה שיעור אנשי האקדמיה 26% מהרכב הוועדה, אך הם חשו כי השפעתם הייתה פחותה מזו של פקידי הציבור – שכלל הנראה ביקשו לייצר תחושה של הקשבה למומחים ושלטו על ההמלצות שהוגשו לבסוף. בצוות ספיבק-יונה, שיעור אנשי האקדמיה היה 51%, ורבים מהם הצהירו שהגיעו עם אג'נדה ברורה מראש, וביקשו למלא את מעטפת דרישות המומחים בתכנים שהביאו עמם עוד טרם המחאה החברתית ופחות לבטא את אמירות הציבור המוחה, אמירות עמן לעיתים גם לא הזדהו.

מסקנה רביעית מראה כי הרכב האוכלוסייה שהשתתף בוועדה לשינוי כלכלי חברתי היה הומוגני יותר מהרכב האוכלוסייה שנטל חלק בשיתוף הציבור בצוות ספיבק-יונה. צוות ספיבק-יונה ביצע מאמצים משמעותיים לשינוי השיח הציבורי שיצרה הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, שהתייחס רק למעמד הביניים, מתוך מטרה לשלב בשיח סוגיות הנוגעות למעמד הסוציו-אקונומי הנמוך כמו גם

מיעוטים וציבור מן הפריפריה החברתית והגאוגרפית של ישראל. הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי עסקה בעיקר בנושאים שנגעו למעמד הביניים ובהתאם לכך גם נפגשה בעיקר עם ציבור המייצג דרישות אלו, כך הרכב הציבור שלקח חלק בשיתוף היה הומוגני יותר מזה שלקח חלק בשיתוף הציבור בצוות ספיבק-יונה.

הספרות הקיימת, כפי שנסקרה בסקירה שבתחילת המחקר, לא מבצעת השוואה בין שיתוף ציבור בקרב גוף ממסדי לעומת שיתוף ציבור בקרב גוף חוץ-ממסדי, כך שהממצאים המוצגים במחקר זה הינם ראשוניים ויכולים לתרום להמשך של המחקר בתחום שיתוף הציבור הממסדי והחוץ-ממסדי, הנחקר לרוב בנפרד – להיחקר במקביל, במקרים המאפשרים זאת בעתיד.

השלכות מדיניות:

רעיון שיתוף הציבור שבוצע בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי לא הסתיים עם תום המחאה החברתית של קיץ 2011. כיום, ממשלת ישראל ממשיכה במהלכי שיתוף ואף עיגנה זאת בהחלטת ממשלה מס' 4028 מיום 25.12.2011 הקובעת "להטיל על משרד ראש הממשלה בתיאום עם השר המופקד על שיפור השירות הממשלתי לציבור, לגבש מדיניות וכלים מסייעים למשרדי הממשלה בנוגע לאופן שיתוף הציבור בתהליכי תכנון וביצוע מרכזיים בתחומם, כפי שימצאו לנכון" (החלטת ממשלה מס' 4028, 25.12.2011, ממשלת ישראל).

המחקר שלהלן יוכל לסייע משמעותית למקבלי ההחלטות בעת שמבקשים להשתמש בחכמת ההמונים, או לייצר הסכמה רחבה בנושא הנוגע לציבור הרחב – ולהשתמש במתודת שיתוף הציבור; מסקנות שעלו מן המחקר הראו כי לממשלה יש אינטרס משמעותי להעניק כוח רב יותר למשתתפים, על מנת לרכוש את אמונם. כך, מינוי ועדה בעתיד וביצוע של שיתוף הציבור במסגרתה יוכלו לייצר אמון משמעותי יותר בקרב הציבור, שכן במחקר זה נראה כי לוועדה הממסדית היה אינטרס גדול יותר לשלב את עמדות הציבור בהמלצות. לעומת זאת, במקרה של ועדה חוץ ממסדית, מגוון המשתתפים רחב יותר. נראה כי במקרים בהם הגוף המבצע שיתוף ציבור מעוניין בגיוון הקהל המשתתף בתהליך, הוא נדרש לבצע פעולות יזומות ולא רק לקבל תגובות מן הציבור. תהליך שיתוף שאינו כולל יצירת קשר ייעודי, לא יצליח להביא מגוון רב של משתתפים.

עוד נראה כי כמות המשאבים החומריים חשובה לטובת יצירת תהליך שיתוף מיטיב יותר הן לגוף המבצע והן לציבור המשתתף. תהליכי שיתוף עתידיים המבקשים לקבל את תגובת הציבור

ולהיתרם משמעותית ממנה, נדרשים לכלול משאבים חומריים ואנושיים במידה מספקת, על מנת לנצל עד תום את המידע והידע המועבר בידי הציבור.

תובנה נוספת להמשך תהליכי השיתוף נוגעת לצורך של עדכון הציבור לאחר תהליך השיתוף. רבים מחברי צוות ספיבק-יונה התקשו לראות בתהליך שביצעו שיתוף ציבור, מפני שלא שבו לקהל המוחים לאחר המפגש עמם בכדי לעדכןם בדבר תוצאות המפגשים עמם. שיתוף ציבור מלא מבצע כולל R.O.I, Return on Investment, שבמסגרתו הציבור המשתתף זוכה לתמורה כלשהי עבור ההשקעה שלו בתהליך השיתוף – הזמן, המאמץ והרצון.

מגבלות במחקר והצעות למחקר עתידי

מגבלה מרכזית במחקר זה היא החשש ל'הטיית הבחירה העצמית', Self-Selection Bias, בקרב המרואיינים הפוטנציאליים שהתבקשו להשתתף במחקר. כמה מחברי הוועדה לשינוי כלכלי חברתי ובצוות ספיבק-יונה בחרו שלא להתראיין, מבלי לנמק. כך, בעצם הסכמתם של מרואיינים להשתתף במחקר, עשויה הייתה לחול הטיה כלשהי לעבר מרואיינים שביקשו לצייר תמונה ורודה באופן יחסי בנוגע להיקף שיתוף הציבור, למידת הכוח שהועברה למשתתפים. באותו אופן, עשויה הייתה להיות הטיה למרואיינים שראו בו דבר חסר תוחלת, ושביקשו להטות את המחקר לכיוון אחר ולהציג את השיתוף ככזה שהיה מעמיק פחות ממה שהצטייר כלפי חוץ.

מגבלה שהוזכרה בפרקים קודמים, היא ביצועו של המחקר באופן איכותני. שימוש בשיטת ראיונות עומק חצי-מובנים, טמנה בחובה סיכוי להטיות המבוצעות באופן בלתי מודע בידי המראיינת. בחלק מהמקרים, דינמיקה טובה בין המראיינת והמרואיין הביאה לכך שהראיון כלל תשובות מעמיקות וכנות למרבית השאלות שנשאלו, ובמקרים של דינמיקה טובה פחות – לתשובות מפורטות פחות ואף לחוסר סבלנות שהשתקף בראיון שהתקצר משמעותית.

מגבלה נוספת היא הקושי בהשוואה בין הוועדה לשינוי כלכלי חברתי ובין ספיבק-יונה ביחס לתיעוד הקיים בכל אחת מהוועדות. עושר הזיכרון הארגוני שקיים בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי אינו משתווה לדלות התיעוד הקיימת בצוות ספיבק-יונה - דבר שעלול היה להטות את המחקר. ייתכן שצוות ספיבק יונה ביצע עבודת שיתוף נרחבת יותר מזו שהוצגה במחקר, אך זו לא תועדה עקב מחסור במשאבים שהיה קיים בקרב הצוות, שפעל בהתנדבות מלאה ותקציב כמעט אפסי.

מגבלה אחרונה נוגעת ביחס לתובנות שניתן להסיק ממחקר זה עקב הספציפיות שלו. המחקר נוגע למחקר בוחן מאוד מסוים, המתרחש באירוע שיא – מחאה חברתית רחבה ובמקביל, בשני צוותים

– האחד ממשלתי והשני בידי החברה האזרחית. לא קיימים מקרים בעבר של שיתוף ציבור בשתי וועדות או צוותים בזמן מחאה חברתית בעולם או בישראל. לאור זאת, קשה להתייחס למקרה של שיתוף הציבור במחאה כחלק מרצף של מקרים ולהסיק ממנו מסקנות שתהיינה תקפות גם במקרים אחרים. בהתאם לכך, יוצע לקיים מחקר המשך, באם ייווצר מצב בו יתקיים תהליך שיתוף ציבור ממסדי ובמקביל אליו תהליך חוץ ממסדי, שיסייע בתיקוף המסקנות שנזכרו לעיל. נמליץ כי המחקר ישתמש במשתנים שצוינו לעיל על מנת לאפיין את מסגרת השיתוף ואת אופי השיתוף, על מנת לבחון את תקפות המחקר והתובנות שעלו בסופו.

המלצה למחקר עתידי בנושא שיתוף ציבור ממסדי וחוץ ממסדי יוכל להתייחס להתייחסות חברי הוועדה או הצוות לשיתוף הציבור ולמידת הטמעת התובנות מן הציבור בהמלצות המוגשות – כמו גם להבדלים של מידת ההתייחסות לציבור בקרב שיתוף ציבור ממסדי וחוץ ממסדי. מחקר נוסף שניתן לערוך יכול לבחון את האנשים הלוקחים חלק בתהליך שיתוף הציבור, מאפייניהם והמניעים שלהם להשתתף בו – הן בשיתוף ציבור ממסדי והן בשיתוף ציבור חוץ-ממסדי. ניתן להניח כי הממשלה והחברה האזרחית מעוניינות להרחיב את קהלי היעד שלהן בתהליכי שיתוף, ובחינה של הקהלים והסיבה להשתתפותם תוכל לשפוך אור על דרכים נוספות להרחבת מעגל המשתתפים בתהליכי שיתוף עתידיים.

- Abelson J., Forest P.G, Eyles J., Smith P., Martin E., and Gauvin F.P (2003). Deliberations about Deliberative Methods: Issue in the design and evaluation of public participation processes. *Social science & medicine* 57 (2): 239-251.
- Almond, G. A. and Sidney Verba. (1963). The civic culture: political attitudes and democracy in five nations.
- Ansell, C., & Gash, A. (2008). Collaborative governance in theory and practice. *Journal of public administration research and theory*, 18(4), 543-571.
- Arenstein S. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *AIP Journal*, Vol. 35, No. 4, pp. 216-224.
- Baiocchi, G. (2005). Militants and citizens: the politics of participatory democracy in Porto Alegre. Stanford University Press.
- Balloch, S. & Taylor, M. (2001), Partnership Working: Policy and Practice. The Policy Press.
- Bang H.,(2003) A New Ruler Makes a New Citizen: Cultural Governance and Everyday Making), 'in H. Bang, ed., Governance as Social and Political Communication. Manchester: Manchester University Press, pp. 66-241;
- Bang H. (2004) Everyday Makers and Expert Citizens: Building Political not Social Capital') *unpublished paper, ANU School of Social Science*.
- Bang H. (2005) 'Among Everyday Makers and Expert Citizens', in J. Newman, ed., Remaking Governance: Peoples, Politics and the Public Sphere (Bristol: The Policy Press, pp. 79-159.
- Barber B. (1984). Strong Democracy: Participatory politics for a new age. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Barber, B. R., Mattson, K., & Peterson, J. (1997). The state of 'electronically enhanced democ-racy' : A survey of the Internet . New Brunswick, NJ: Walt Whitman Center.
- Barnes, M., Prior, D.,(2000). Private Lives as Public Policy. Birmingham, UK: Venture Press.
- Barnes, M., Newman, J., Knops, A., & Sullivan, H. (2003). Constituting 'the public' in public participation. *Public administration*, 81(2), 379-399.
- Barnes M. (2005). The same old process? Older people, participation and deliberation. *Ageing and Society*, 25, pp 245-259.
- Barnes, M., Newman, J., & Sullivan, H. C. (2007). Power, participation and political renewal: case studies in public participation. Policy Press.

- Beierle T.C., (1998). Public Participation in Environmental Decisions: An Evaluation Framework Using Social Goals. *Resources for the Futuer. Discussion Paper 99-06*.
- Bessette, J.M., (1994). The mild voice of reason. Chicago: University of Chicago Press.
- Bishop, P., & Davis, G. (2002). Mapping public participation in policy choices. *Australian Journal of Public Administration*, 61(1), 14-29.
- Bovaird T. (2007). Beyond Engagement and Participation: User and Community Corproduction of Public Services. *Public Administration Review*, 67: 846-860.
- Button, M. and Mattson, K. (1999). "Deliberative Democracy in Practice: Challenges and Prospects for Civic Deliberation", *Polity* 33 (4),pp. 613, 618.
- Calhoun, C., (2011). Civil Society and the public Sphere in: Edwards, M., (Ed.) The Oxford handbook in politics & international relations. Oxford University Press. NY, USA.
- Caroll, T.F., (1992). Capacity Building for Participatory Organizations. In: Bhatnagar, B. and Aubrey, C.W., (Eds). Participatory development and the world bank: Potential Directions for Change. Washington: The World Bank.
- Carpini, M. X. D., Cook, F. L., & Jacobs, L. R. (2004). Public deliberation, discursive participation, and citizen engagement: A review of the empirical literature. *Annu. Rev. Polit. Sci.*, 7, 315-344.
- Chambers S.(2003). Deliberative democratic theory. *Annu. Rev. Polit. Sci.*6: 307–26
- Carr, D. S., & Halvorsen, K. (2001). An evaluation of three democratic, community-based approaches to citizen participation: Surveys, conversations with community groups, and community dinners. *Society & Natural Resources*, 14(2), 107-126.
- Chinitz D. (2000). Regulated Competition and Citizen Participation: Lessons from Israel, *Health Expectations* 3: 90-96.
- Chun S.A., Shulman S., Sandoval R., Hovy E. (2010). Government 2.0: Making Connections between citizens. Data and government. *Information Polity*, Vol.15, pp. 1-9.
- Cleveland, H. (1985). The twilight of hierarchy: Speculations on the global information society. *Public Administration Review*, 45, 185-195.
- Cockburn, J. S. (1977). Crime in England 1550-1800. Taylor & Francis.
- Cohen-Blankshtain G., Ron A., and Gadot-Perez A. (2013). When an NGO takes on public participation: preparing a plan for a neighborhood in East-Jerusalem. *International Journal of Urban and Regional Research*.

- Dywer, K. (1998). Communication Apprehension and Learning Style Preference: Correlations and Implications for Teaching. *Communication Education* 47 (2), 101-114.
- Eden S.(1996). Public Participation in Environmental policy: considering scientific, counter-scientific and non-scientific contributions. *Public Understand. Sci* 5. 183-204.
- Fiorino, D.J. (1990). Citizen participation and environmental risk: A survey of institutional mechanisms. *Science, Technology & Human Values*, 15 (2), 226-243.
- Forester J. (1982). Planning the Face of Power. *Journal of American Association* Vol. 48 (1).
- Frederickson, H.G (1982). The Recovery of civism in public administration. *Public administration Review*, 42 (6), 501-507.
- Fung A. (2001). Accountable autonomy: Toward empowered deliberation in Chicago schools and policing. *Polit. Soc.* 29: 73-104.
- Fung A, Wright EO. (2001). Deepening democracy: Innovations in empowered participatory governance. *Polit. Soc.* 29: 5-42.
- Gastil, J. (2000). Is face-to-face citizen deliberation a luxury or a necessity?.*Political Communication*, 17(4), 357-361.
- Giddens A., (1998). The Third way and its critics. Polity Press.
- Glendinning C., Powell M. and Rummery K. (2002). Partnerships, New Labour and the Governance of Welfare. Bristol UK: The Policy Press.
- Greenwood J., (2007). Organized Civil Society and Democratic Legitimacy in the European Union. *British Journal of Political Science*, Vol. 37, Issue 2, pp. 333-357.
- Guston, D.H., (1999). Evaluating the first U.S consensus conference: The impact of the citizens panel on telecommunications and the future of democracy. *Science, Technology, and Human Values* 24(4): 451-482.
- Hajer M. and Wagenaar, H., (2003). Deliberative Policy Analysis: Understanding Governance in the Network Society. Cambridge University Press.
- Hajer M., (2005). Setting the Stage: A Dramaturgy of Policy Deliberation. *Administration and Society*, Vol. 36 (6), pp. 624-647.
- Hauptmann, E. (2001). Can less be more? Leftist deliberative democrats' critique of participatory democracy. *Polity*, 397-421.
- Hendriks, C.M., Dryzek, J.S. and Hunold C. (2007). Turning up the heat: partnership in deliberative innovation. *Political Studies*, 55 (2), 362-383.

- Hibbing J and Theiss-Morse E. (1995). *Congress as Public Enemy. Public Attitudes Toward American Political Institutions*. Cambridge, UK: Cambridge Univ. Press.
- Innes J.E & Booher D.E, (2000). *Public Participation in planning: Strategies for the 21st Century. IURD working Paper series, Institute of Urban and Regional Development*. University of California at Berkeley.
- Innes J.E & Booher D.E, (2004). *Reframing Public Participation: Strategies for the 21st Century. Planning Theory & Practice*, Vol. 5, No. 4, pp. 419-436. Routledge.
- Inglehart, R. (1997). Postmaterialist values and the erosion of institutional authority. In J. S. Nye, P. D. Zelikow, & D. C. King (Eds), *Why people don't trust government*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Irvin R. A. Stansbury J. (2004). Citizen Participation in Decision Making: Is It Worth the Effort?, *Public Administration Review*, 64(1):55-65.
- Joss S. (1995). Evaluating Consensus Conferences: Necessity or Luxury, in Simon Joss and John Durant (eds.). *Public Participation in Science: The Role of Consensus Conferences in Europe*. Science Museum. pp: 89-108.
- Keat, R., Whiteley N. and Abercrombie N. (1994). *The authority of the consumer*. London: Routledge.
- Kemmis, D., & McKinney, M. (2011). Collaboration as an emerging form of democracy. *National Civic Review*, 100(2), 2-12.
- Kitschelt, H. (1993). Social movements, political parties, and democratic theory. *Ann . Am. Acad. Polit. Social Sci.* 528: 13-29.
- Klijn, Erik-Hans and Koppenjan, Joop F.M.,(2000) "Interactive Decision Making and Representative Democracy: Institutional Collisions and Solutions", in: Van Haffen,
- Kickert and Thomassen (eds.), *Governance in Modern Society*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, pp. 115, 117
- Kline, G. (1994). Democracy, community, and human development. *J . Third World Stud .*11(1): 224-244
- Knopp, T. B., and E. S. Caldwell. (1990). The role of participatory democracy in forest management. *J. Forestry* 88(5):13-18
- Kooiman, J. (2000), 'Societal governance: levels, models and orders of social-political interaction', in J. Pierre (ed.), *Debating Governance: Authority, Steering and Democracy*, London: Sage.
- Kweit, M. G., & Kweit, R. W. (1981). *Implementing citizen participation in a bureaucratic society*. New York: Praeger.

- Laird, F.N. (1993). Participatory policy analysis, democracy, and technological decision making. *Science, Technology & Human Values*, 18 (3), 341-361.
- Lawndes V., Lawrence P. and Stoker G. (2001). Trendes in Public Participation Part 2 – Citizens Prespectives. *Public Administration* 79: 445-455.
- Levine, C.H (1984). Citizenship and Service Delivery: The promise of Coproduction. *Public Administration Review*, 44, 178-189.
- London, S. (1993). *Electronic democracy* . Dayton, OH: Kettering Foundation.
- London, S. (1995). *Building collaborative communities*. Unpublished manuscript prepared for the Pew Partnership for Civic Change.
- Mansbridge J.J. (1980). *Beyond Adversary Democracy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Margoli, M. & Resnick, D. (2000). *Politics as usual: The cyberspace revolution*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Marshall, N., & Roberts, R. (1997). That Thing Called Public Involvement: In planning, it seems that if you don't hear the people you should fear the people. *Plan Canada*, 8-11.
- Mishler, W. and Rose, R.,(2001). What Are the Origins of Political Trust?, *Comparative Political Studies* 34(1),pp. 30-62.
- Moote, M. A., and M. P. McClaran (1997) Implications of participatory democracy for public land planning. *J. Range Manage.*
- Mutz, D. C. (2006). *Hearing the other side: Deliberative versus participatory democracy*. Cambridge University Press.
- Newman, J., Barnes, M., Sullivan, H., & Knops, A. (2004). Public participation and collaborative governance. *Journal of social policy*, 33(2), 203-223.
- Oberg P., and Svensson T. (2012). Civil Society and deliberative Democracy: Have Voluntary Organisations Faded from National Public Politics? *Scandinivian Political Studies*, Vol. 35 (3), pp. 246-271.
- Overdevest, C. (2000). *Insights and Applications: Participatory Democracy, Representative Democracy, and the Nature of Diffuse and Concentrated Interests: A Case Study of Public Involvement on a national Forest District*. Society & Natural Resources. Informa UK Ltd.
- Page B.I and Shapiro R.Y., (1992). *The Rational Public: Fifty years of trends in Americans Policy Preferences*.Chicago: University of Chicago Press.
- Page, B.I. (1996). *Who deliberates? Mass media in modern democracy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Pateman. C. (1970) *Participation and Democratic Theory*. Cambridge MA: Cambridge University Press.

Pierce, J. C., M. A. E. Steger, B. S. Steel, and N. P. Lovrich. (1992) Citizens, citizens, political communication, and interest groups—environmental organizations in Canada and the United States. Westport, CT: Praeger.

Pierre, J. and Peters B. G. (2000), Governance, Politics and the State, London: Macmillan.

Tanz, J. S., and A. F. Howard. (1991). Meaningful public participation in the planning and management of publicly owned forests. *For. Chron.* 67(2):125–130.

Thomas, J. C. (1995). Public participation in public decisions. San Francisco: Jossey-Bass.

Rhodes, R. A. W. (1997). Understanding Governance: Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability, Buckingham: Open University Press.

Rowe G. and Frewer L. J. (2000). Public Participation Methods: A Framework for Evaluation. *Science, Technology & Human Values*, Winter 2000 (25): 3-29.

Rowe G. and Frewer L. J. (2003). Participation in Risk management decision: Theoretical, practical and strategic difficulties in evaluation of public participation initiatives.

Rowe G. and Frewer L. J. (2004). Evaluating public participation Exercises: a Research Agenda. *Science, Technology & Human Values*, 29 (4): 512-556.

Scholte, J. A. (2002). Civil society and democracy in global governance. *Global Governance* 8: 281.

Shmueli D., (2005). Is Israel ready for participatory Planning? Expectations and Obstacles. *Planning Theory & Practice*. Vol. 6 (4).

Swyngedouw, E. (2005). Governance innovation and the citizen: the Janus face of governance-beyond-the-state. *Urban studies*, 42(11), 1991-2006.

Wamsley G. L., and Wolf J. F., (1996). Refounding public administration: Modern paradoxes, postmodern challenges. *Thousand Oaks CA*. Sage Publications.

Woliver, L. R. (1993). From outrage to action: The politics of grass-roots dissent. Chicago: University of Illinois Press.

Yang, K., (2005). Public administrators' trust in citizens: a missing link in citizen involvement efforts, *Public Administration Review*, 65(3), 173-285.

Zittel T., & Fuchs D., (2007). Participatory Democracy and Political Participation: Can Participatory Engineering bring Citizens back In? London and New York, NY: Routledge.

אלון ג. (טרם פורסם –מאי 2013). שיתוף והתייעצות במהלכי שינוי חברתי: הזמנה לחשיבה אחרת. בית הספר למדיניות ציבורית, הפקולטה למדעי החברה, אוניברסיטת תל אביב. תובנות: להחליט חכם. ירושלים.

אלפסי, נ. (2002), *בין "שיתוף הציבור בתכנון" לדמוקרטיה תכנונית*. אופקים בגיאוגרפיה, 55, 60-78.

אלתרמן, ר., לו-יון י. וצ'רצ'מן א. (1981), *המדריך לשיתוף ציבור בתכנון*. המרכז לחקר העיר והאזור, הטכניון. חיפה.

ג'אברין י., השתתפות ציבורית מתנגדת: התארגנות היישובים הבלתי מוכרים בנגב. *בתוך ארזה צ'רצ'מן ואלישבע סדן (עורכות), השתתפות הדרך שלך להשפיע*. הקיבוץ המאוחד. תל אביב.

גדות-פרז א., (2006). כשהמקצוע פוגש את האידיאולוגיה: מתכננים לא ממסדיים ותהליך שיתוף הציבור בתכנון – שיתוף או תכנון? עבודת גמר לתואר מוסמך במדיניות ציבורית. בית הספר למדיניות ציבורית ע"ש פדרמן, הפקולטה למדעי החברה. האוניברסיטה העברית בירושלים.

גולדמן א. וגופר ר. (טרם פורסם). *ועידות אזרחים בישראל – חוברת סיכום*. היחידה לדמוקרטיה השתתפותית, המרכז לחינוך קהילתי ע"ש חיים ציפורי. ירושלים.

גולדמן-שיימן א. וגופר ר. (2008), *סוף מעשה בשיתוף תחילה- דמוקרטיה השתתפותית מהלכה למעשה*. החברה למתנ"סים. ירושלים.

גופר, ר. , (2003), *ועידות אזרחים בישראל, בתוך ארזה צ'רצ'מן ואלישבע סדן (עורכות), השתתפות הדרך שלך להשפיע*. הקיבוץ המאוחד. תל אביב.

גפן א., (2011), השפעת מיסוד הדמוקרטיה ההשתתפותית על רמת שיתוף הציבור על ידי עובדים בארגון הציבורי. תזה לתואר שני במסגרת בית הספר ע"ש פדרמן למדיניות ציבורית. ירושלים: האוניברסיטה העברית.

דו"ח הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי (2011), משרד ראש הממשלה. ירושלים

הר לב, א. (2001), *סיכום התהליך וההתייחסות הציבורית לתוכנית*. בתוך גלבע, א. ופלאוט, פ. (עורכים), *השתתפות הציבור בתכנון עירוני בחיפה*. פרויקט הכרמליטים בסטלה מאריס. עיריית חיפה.

הרמן ת. (1996). מלמטה למעלה: תנועות חברתיות ומחאה פוליטית. כרך 1. האוניברסיטה הפתוחה. תל אביב.

הרמן, ת. (2002), מסמך רקע לאזרחים המשתתפים בוועידת האזרחים השלישית בישראל בנושא "השפעת האזרחים על השלטון – שקיפות, בקרה, נגישות ויצירת חברה אזרחית". היחידה לדמוקרטיה השתתפותית, המרכז לחינוך קהילתי ע"ש חיים ציפורי. ירושלים.

וקסמן, א. בלאנדר, ד. ואריאן, א. (2002), דגמים של שיתוף אזרחים. המכון הישראלי לדמוקרטיה. ירושלים.

ורנסקי, א., שחורי, נ. ופלאוט פ., (1999), מעורבות קהילתית בפיתוח אורבני ובחינוך. סקירת ספרות ודין. המרכז לחינוך קהילתי ע"ש חיים ציפורי. ירושלים.
חושן מ., והר לב. א., (2005) שיתוף הציבור בתכנון מדיניות ציבורית ובעיצובה בהקשר של איכות סביבה עירונית בתוך: איכות סביבה עירונית, ישראל קמחי (עורך), מכון ירושלים לחקר ישראל. ירושלים. עמ' 217-257.

חסון, ש. אדיב, ח. ושחורי, נ. (1995), מנהל שכונתי: הרעיון והשיטה. מכון ירושלים לחקר ישראל.

יונה י. וספיבק א. (עורכים). (2011) "אפשר גם אחרת – מתווה לכינונה של חברה מתוקנת" – דו"ח צוות ספיבק-יונה. תל אביב.

ישי י., (2003), דמוקרטיה ייצוגית; דמוקרטיה משתתפת, בתוך ארזה צ'רצ'מן ואלישבע סדן (עורכות), השתתפות הדרך שלך להשפיע. הקיבוץ המאוחד. תל אביב.

טרקל, נ. (2006). שיתוף ציבור במידע סביבתי-מוניציפאלי באמצעות אתר מקוון (עבודת מחקר לתואר מוסמך). אוניברסיטת תל אביב. תל-אביב.

כרמון, א., (2009). להמציא מחדש את הדמוקרטיה הישראלית: תכנית לתיקון המשילות בישראל. המכון הישראלי לדמוקרטיה.

מנוחין, י. (2010). אסטרטגיות בסיסיות לשינוי חברתי, בתוך: מנוחין ישי, אקטיביזם ושינוי חברתי, 64-83.

סדן, א. (1997), העצמה ותכנון קהילתי. תאוריה ופרקטיקה של פתרונות חברתיים אנושיים. הוצאת הקיבוץ המאוחד. ת"א.

סדן, א. וצ'רצ'מן א. (2003), השתתפות, הדרך שלך להשפיע. הוצאת "קו אדום" – הקיבוץ המאוחד. תל אביב.

סורביצקי ג'., (2006), חכמת ההמונים – מדוע הרבים חכמים מהמעטים ואיך תבונה קולקטיבית מעצבת עסקים, תרבויות ומדינות, הוצאת כתר. ירושלים.

צ'רצ'מן א., (1988), שיתוף התושבים בפרויקט שיקום השכונות: מטרות והישגים. מגמות, לא, 342-362.

קורבס-מגל ד. (2006). דמוקרטיה טכנולוגית: היבטים נורמטיביים בהשפעת טכנולוגיות המידע על ההשתתפות האזרחית והאיכות השלטונית. נייר עמדה: תל אביב: בית הספר לממשל ולמדיניות ע"ש הרולד הרטוך, אוניברסיטת תל אביב.

קטן, י. (1980) שיתוף לקוחות הלכה ומעשה. בתוך: פרדס, י. (עורך) שיטות בעבודה קהילתית, 19. ירושלים. משרד העבודה והרווחה, השירות לעבודה קהילתית.

שמר א. (2003). שותפות קהילתית: היבטים בקבלת החלטות בקיבוץ. בתוך ארזה צ'רצ'מן ואלישבע סדן (עורכות), השתתפות הדרך שלך להשפיע. הקיבוץ המאוחד. תל אביב.

פרוטוקולי הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי- פורסמו בידי העיתון כלכליסט:

פרוטוקול ישיבת הצוות לשינוי כלכלי חברתי, ישיבה מס' 1, 9.8.2011.

פרוטוקול ישיבת הצוות לשינוי כלכלי חברתי, ישיבה מס' 2, 16.8.2011.

פרוטוקול ישיבת הצוות לשינוי כלכלי חברתי, ישיבה מס' 3, 23.8.2011.

פרוטוקול ישיבת הצוות לשינוי כלכלי חברתי, ישיבה מס' 4, 30.8.2011.

פרוטוקול ישיבת הצוות לשינוי כלכלי חברתי, ישיבה מס' 5, 6.9.2011.

פרוטוקול ישיבת הצוות לשינוי כלכלי חברתי, ישיבה מס' 6, 13.9.2011.

פרוטוקול ישיבת הצוות לשינוי כלכלי חברתי, ישיבה מס' 7, 18.9.2011.

נספח א'

טבלה 1: חברי הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי

תפקיד בוועדה לשינוי כלכלי חברתי	שם	תפקיד במהלך קיץ 2011
1 יושב ראש הוועדה	פרופ' מנואל טרכטנברג	יו"ר הוועדה לתכנון ולתקצוב במועצה להשכלה גבוהה
2 ועדת משנה דיור /	מר איל גבאי	מנכ"ל משרד ראש הממשלה
3 ועדת משנה מיסים / ועדת משנה דיור /	ד"ר אבי שמחון	יו"ר הוועדה המייעצת לשר האוצר יובל שטייניץ, האוניברסיטה העברית בירושלים
4 ועדת משנה מיסים / צוות מאקרו	פרופ' יוג'ין קנדל	ראש המועצה הלאומית לכלכלה במשרד ראש הממשלה, האוניברסיטה העברית בירושלים
5 ועדת משנה מיסים / ועדת משנה שירותים חברתיים	אסתר דומיניסיני	מנכ"לית המוסד לביטוח לאומי
6 ועדת משנה מיסים / ועדת משנה שירותים חברתיים	גל הרשקוביץ	הממונה על התקציבים, משרד האוצר
7 ועדת משנה שירותים חברתיים / צוות הידברות וקשר עם הציבור	שחר כהן	מנהל אגף אסטרטגי אינדיגו - HP וחבר הנהלת עמותת נובה
8 ועדת משנה מיסים / ועדת משנה דיור / צוות מאקרו	פרופ' רפי מלניק	המשנה לנשיא, המרכז הבינתחומי הרצליה
9 ועדת משנה דיור /	ד"ר רביעה בסיס	החוג ללשון עברית, המכללה הערבית לחינוך, חיפה
10 ועדת משנה יוקר מחייה ותחרותיות / צוות מאקרו	מיכל עבאדי-בויאנג'יו	החשבת הכללית, משרד האוצר
11 ועדת משנה מיסים / ועדת משנה שירותים חברתיים / צוות מאקרו	ד"ר קרנית פלוג	המשנה לנגיד בנק ישראל
12 ועדת משנה יוקר מחייה ותחרותיות	ד"ר שלומי פריזט	כלכלן ראשי, הרשות להגבלים עסקיים
13 ועדת משנה שירותים חברתיים /	פרופ' פנינה קליין	ביה"ס לחינוך, אוניברסיטת בר-אילן, כלת פרס ישראל לחינוך
14 ועדת משנה דיור /	ד"ר טלי רגב	מרכז טאוב וביה"ס לכלכלה, אוניברסיטת תל אביב
15 ועדת משנה מיסים / צוות מאקרו	יורם גבאי	יו"ר פעילים, מכון פאלק למחקר כלכלי בישראל

טבלה 2: חברי צוותי המשנה, שלא שימשו כחברי הוועדה בכתב המינוי

תפקיד בצוות משנה בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי	שם	תפקיד במהלך קיץ 2011
1 ועדת משנה מיסים	יהודה נסרדישי	מנהל רשות המיסים, משרד האוצר
2 ועדת משנה מיסים	פרידה ישראלי	ממונה על הכנסות המדינה, משרד האוצר
3 ועדת משנה יוקר מחיה ותחרותיות	דרור שטרס	מנכ"ל המכון לתכנון כלכלי והממונה על ההגבלים העסקיים בעבר
4 ועדת משנה יוקר מחיה ותחרותיות	ערן פולק	סגן הממונה על התקציבים, משרד האוצר
5 ועדת משנה יוקר מחיה ותחרותיות	ד"ר דימיטרי רומנוב	הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה
6 ועדת משנה יוקר מחיה ותחרותיות	פרופ' אבי וייס	מומחה חיצוני
7 ועדת משנה שירותים חברתיים	פרופ' יוחנן שטסמן	ראש המערך לשיקום וגריאטריה, בית חולים הדסה
8 ועדת משנה שירותים חברתיים	שרון קדמי	מנכ"ל משרד התמ"ת
9 ועדת משנה שירותים חברתיים / צוות הידברות וקשר עם הציבור	גידי גרינשטיין	מייסד ומנכ"ל מכון ראות
10 ועדת משנה שירותים חברתיים	איימן סייף	מנהל הרשות לפיתוח כלכלי של מגזרים המיעוטים, משרד ראש הממשלה
11 ועדת משנה דיור	מרדכי מרדכי	מנכ"ל משרד הבינוי והשיכון
12 ועדת משנה דיור	ד"ר בינת שוורץ	מנהלת מינהל התכנון, משרד הפנים
13 ועדת משנה דיור	ראובן קוגן	סגן הממונה על התקציבים, משרד האוצר
14 ועדת משנה דיור	אהרון אליהו	סמנכ"ל רשות המסים
15 צוות מאקרו	ד"ר עדי ברנדר	בנק ישראל
16 צוות מאקרו	אייל אפשטיין	סגן הממונה על התקציבים, משרד האוצר
17 צוות מאקרו	ראובן חביב	סגן ראש המועצה הלאומית לכלכלה, משרד ראש הממשלה
18 צוות מאקרו	גדי פרנק	סמנכ"ל תכנון, הוועדה לתכנון ולתקצוב, המועצה להשכלה גבוהה
19 צוות הידברות וקשר עם הציבור	אהוד פראוור	ראש האגף לתכנון מדיניות במשרד ראש הממשלה
20 צוות הידברות וקשר עם הציבור	ניר הירשמן	נציג השר מיכאל איתן, השר הממונה על שיפור הקשר עם הציבור
21 צוות הידברות וקשר עם הציבור	ד"ר נדן בודו-טרכטנברג	המרכז הבינתחומי הרצליה
22 צוות הידברות וקשר עם הציבור	שירי פרציגר-כהן	צוות הרשתות החברתיות של הוועדה
23 צוות הידברות וקשר עם הציבור	ד"ר אורן צוקרמן	צוות הרשתות החברתיות של הוועדה

חברי צוות ספיבק – יונה:

א. **צוות החזון** - ד"ר מאיר בוזגלו, ד"ר ראיף זריק, ד"ר שרית בן שמחון פלג, הרב בני לאו, עדינה בר שלום, פרופ' משה הלברטל, פרופ' אבישי מרגלית, פרופ' חאולה אבו בכר.

ב. **צוות דיור ותחבורה** – התחלק לחמישה תתי-צוותים.

ג. **צוות תכלול** – אדרי' ענאיה בנא, עו"ד גיל גן-מור, גב' איריס האן, יעל גרינברג – רכזת הצוות.

ג.1. **קבוצת דיור** – בראשות פרופ' נטע זיו ועו"ד גיל גן-מור. חברות/י הקבוצה: אדרי' ענאיה בנא, עו"ד מיכל ביטרמן, עו"ד אורה בלום, ד"ר ישי בלנק, ד"ר דני בן שחר, ד"ר גילת בן שיטריט, גב' רות ויינשנק-ונו, ד"ר אפרת טולקובסקי, פרופ' נעמי כרמון, עו"ד נדיה מוגילבסקי, אד' נעמה מישר, ד"ר טלי מרגלית, ד"ר אמילי סילברמן, מר אמנון פורטוגלי, ד"ר ארז צפדיה, מר מיכאל רועה.

ג.2. **קבוצת תחבורה** – בראשות גב' בקי שליסברג וגב' חני כהן. חברות/י הקבוצה: ד"ר ישי בלנק, מר לוטס גיא, מר יואב לרמן, ד"ר אדרי' יודן רופא, מהנדסת דינה רשף, מר נחמן שלף. ייעוץ: פרופ' יורם שיפטן.

ג.3. **קבוצת קרקע** – בראשות פרופ' אורן יפתחאל וד"ר סנדי קדר. חברות/י הקבוצה: ד"ר ת'אבת אבו-ראס, אדרי' ענאיה בנא, עו"ד גלעד ברנע, ד"ר רות חננאל, ד"ר אביטל מרגלית, מר אמנון פורטוגלי.

ג.4. **קבוצת תכנון** - בראשות ד"ר אדרי' יודן רופא וד"ר נורית אלפסי. חברות/י הקבוצה: ד"ר מרב אהרון, גב' מיכל ביטרמן, אדרי' ליאת בריקס-אתגר, אדרי' שמואל גרואג, אדרי' דרור גרשון, אדרי' יעל דורי, ד"ר דליה דרומי, גב' איריס האן, גב' תמר זנדברג, אדרי' יובל יסקי, גב' חנה מורן, אדרי' גבריאלה נוסבאום, אדרי' עירית סולסי, פרופ' טובי פנסטר, אדרי' שלמה שאול, פרופ' אדרי' הלל שוקן.

ד. **צוות כלכלי** - פרופ' יוסי זעירא, פרופ' לאה אחדות, ד"ר מאיר אמיר, פרופ' אריה ארנון, תמר בן יוסף, פתחיה בר-שביט (ז"ל), מתן גילת, אנה זפסוצ'ני, שרון חדד, רועי מימרן, בועז סופר, פרופ' אביה ספיבק, אריק שרמן.

ה. **צוות חינוך** - יצחק קשתי (ראש הצוות), האלה אספניולי, עדי קול, יעל כפרי, גדי ביאליק, גל לוי, איריס הדר בן-דוד, נוגה דגן-בוזגלו, מרסלו וקסלר, ניר מיכאלי, חגית גור-זיו, יערה ישורון, נגה קלינגר, אמנון רבינוביץ', רויטל לן-כהן, יעל גוראון, ניבי אריאלי

ו. **צוות בריאות** - דני פילק ונדב דוידוביץ' (ראשי הצוות), שלומית אבני, אייל גרוס, אסי סיקורל, בכר עוואדה, ברברה סבירסקי, פרופ' גבי בן-נון, הייגר אבו-שארב, מוחמד חטיב, מיכאל וינגרטן, ניהאיה דאוד, עדית סרגוסטי, פקדו גדמו, רונית פיסו, רחל פרץ, רמי אדוט.

ז. **צוות רווחה וביטחון סוציאלי** - בלהה דוידזון-ארד (ראש הצוות), ג'וני גל, עדית וייס-גל, מיכל שמאי, יוסי קטן, חיה יצחקי, פייסל עזאיזה, דני גוטווין, אמנון בהם, אורי אבירם, איילת מקרוס, אסתר זכלינסקי, דרורית לוי, רוני סטריאר, יוסי כורזים, מנחם מוניקנדס, יואב קרייס, גיא פלדמן, אפרים דויד, רות סופר, מעיין סימון, טלי ניר, אמיר פז פוקס, רחל ארצמן, רלי קצב, עדית סרגוסטי, גל מי-בר היר, גילה לאור, ענבל חרמוני, אביגיל חצור.

ח. **צוות תעסוקה** - איתי סבירסקי, חנה זהר, טלי ניר, הילה שמיר, אלה אלון, יאסר עווד, אמיר פז-פוקס, קרן שמש-פרלמוטר, גדיר ניקולא, ענת טהון-אשכנזי, גיא מונדלק, יוסי אברהם, אסף לבנון, יפעת סולל, מיכל דגן, גילי ברוך.

ט. **צוות מינהל ציבורי** – פרופ' יצחק גלנור, פרופ' מגיד אל חאגי, ורד לבנה, עו"ד אן סוצ'יו, עו"ד דבי גילד-חיו, ורדה שיפר ורעות מרציאנו

י. **צוות משפט** - פרופ' מרדכי קרמניצר, עו"ד טליה ששון, פרופ' דוד הראל, פרופ' יורם רבין, פרופ' אבנר דה שליט, עו"ד טלי ניר, עו"ד דבי גילד חיו, דימיטרי שומסקי, ד"ר אבישי בניש ויוסי נחשתן.

נספח ב':

רשימת השאלות ששימשו לראיונות מול חברי הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי וחברי צוות ספיבק-יונה:

1. מה הייתה מידת הפנייה לקהל רחב לטובת קבלת המלצות, הצעות ותובנות הנוגעות לשינוי הנדרש בחברה הישראלית?
2. עם כמה אנשים נפגשת במהלך תהליכי שיתוף הציבור שהופעלו במסגרת הוועדה? האם המפגשים היו ביוזמת הוועדה או ביוזמת המשתתפים? האם התקיימו המהלכים במאהלים? כיצד ניתן היה לפנות לוועדה במטרה להעביר לה מסרים או להופיע בפניה?
3. האם לדעתך תהליך שיתוף הציבור שהתקיים במסגרת הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי היה משמעותי יותר למסקנות אשר הומלצו בשני הדו"חות מזה שהתקיים במסגרת ועדת ספיבק-יונה // האם לדעתך תהליך שיתוף הציבור שהתקיים בצוות ספיבק-יונה היה משמעותי מהתהליך שנעשה בוועדה לשינוי כלכלי-חברתי עבור המסקנות שהומלצו בשני הדו"חות השונים?
4. מתי עלה רעיון שיתוף הציבור במסגרת הוועדה?
5. האם היה גורם מניע מסוים לקידום תהליכי שיתוף ציבור בוועדה?
6. מדוע עלה הרעיון לשתף את הציבור במהלך עבודתה של הוועדה?
7. האם היה גורם מקצועי אשר הפעיל את תהליכי שיתוף הציבור?
8. האם תהליך שיתוף הציבור במסגרת הוועדה תוכנן מתחילתו ועד סופו?
9. כמה מפגשים של שיתוף ציבור התקיימו בזמן פעולתה של הוועדה?
10. עד כמה התייעוד של תהליך שיתוף הציבור היה כזה שאפשר לצוותי המשנה להשתמש בו במהלך כתיבת המלצותיהם?
11. האם היה ברור כיצד ישולבו הערות הציבור בהמלצות?
12. כיצד נבחרו המשתתפים בתהליכי השיתוף שהתקיימו פנים אל פנים? האם נבחרו בכלל?

13. האם האוכלוסייה שהשתתפה בתהליכי שיתוף הציבור הייתה הומוגנית או הטרוגנית?
14. האם נעשו מאמצים ייחודיים להביא למגוון דעות נרחב במהלך תהליכי שיתוף הציבור?
15. האם לדעתך הקהל אשר לקח חלק בתהליך שיתוף הציבור כלל משתתפים מכלל שכבות האוכלוסייה וכלל גיוון סוציו-אקונומי, מרכז-פריפריה, נשים וגברים?
16. מה היה תהליך העיבוד של איסוף הערות הציבור במסגרת תהליך השיתוף?
17. האם חברי הוועדה ייחסו חשיבות לדעות אשר עלו במהלך תהליכי שיתוף הציבור בישיבות הפנימיות של הצוות?
18. האם הוועדה יחסה חשיבות להערות שהושמעו בפניה במהלך תהליכי השיתוף?
19. האם ננקטו פעולות ייחודיות על מנת להטמיע את הערות הציבור במהלך עבודתה של הוועדה? אם כן, אילו פעולות?
20. כיצד התייחסו המשתתפים האקדמאים להערות הציבור? האם ייחסו חשיבות גבוהה להערות? האם התייחסו אליהם במהלך כתיבת ההמלצות באופן ספציפי?
21. האם משתתפי הוועדה קראו באופן אישי את הערות הציבור כפי שהתקבלו?
22. האם משתתפי הוועדה נפגשו באופן אישי עם הציבור הרחב?
23. האם משתתפי הוועדה קראו תמצות וריכוז של הערות הציבור הנוגעות לתחום וועדת המשנה שלהם?
24. האם הייתה התייחסות מיוחדת להערות הציבור במהלך עבודת הוועדה?
25. האם היה רצון לשלב באופן ייעודי את הערות הציבור? מדוע?
26. האם לדעתך חברי הוועדה המקבילה הושפעו יותר מתהליך שיתוף הציבור שהופעל בקרבם?
27. מהו יחסך לתהליך שיתוף הציבור שהתקיים במסגרת הוועדה?
28. איך היית מגדיר את מידת השפעתו של תהליך שיתוף הציבור שהתקיים בוועדה?